

המועצה להשלטת העברית, תל-אביב

ד"ר אריה בעהם ד"ל

(האיש ופעלו)

חוברת-זכרון במלאת שנה למותו

קרובה בירי
נתן גרינבלט

תל-אביב תש"ב

המועצה להשלטת העברית. תל-אביב

ד"ר אריה בעהם ז"ל

(ה א י ש ו פ ע ל ו)

חוברת-זכרון במלאת שנה למותו

ערוכה בידי
נתן גרינבלט

ת ל - א ב י ב ת ש " ב

7 OCT-5
Copy.....1966

CT 1919
P38 B3936
1941
COPY
AMED
HEBR

ה ת ו כ ז :

ד"ר אריה בעהם ז"ל (חייו ופעולותיו)
במחיצתו של הד"ר א. בעהם ז"ל
האגוד להשלמת העברית בהנהלת נשיאו
הד"ר א. בעהם ז"ל
מימים ראשונים
ד"ר אריה בעהם ז"ל בחקוק
אדם בשר (צדור פרחים על קבר חבר
נאמן)

(א) יהודה בעהם
(ב) ד"ר יעקב מיכלין
(ג) ד"ר אהרן ויזנסקי
(ד) דוד סמילנסקי
(ה) צבי הר-שפר
(ו) פרופ. נחום סלושץ

ינון שמו
על הבימה במיגורוד
אחד מבני העליה
יעמד לנו למופת
סמל המסירות
כח אמונתו
לא הועט אורו
נאה דורש ונאה מקיים
פעולתו ב"מגן דוד אדום"
נשמר על מוסדו
דגלו של אריה בעהם ז"ל
חובתנו למפעלו
כתחלתו כן סופו
על ד"ר א. בעהם (מתוך מכתב)

(ז) ישי אדלר
(ח) ד"ר חיים בתרשוב
(ט) י"ג כהנוביץ
(י) יצחק גור-אריה
(יא) ד"ר אלכסנדר רוזנפלד
(יב) משה ראט
(יג) מרדכי רחון
(יד) שמעון ארנסט
(טו) ד"ר משולם ליבונטין
(טז) ד"ר דוד דויטש
(יז) ד"ר אברהם ויסוצקי
(יח) ד"ר אשתר גובורקובסקי
(יט) ד"ר אליעזר גולודץ
(כ) הפרופ. יוסף קלויזנר

ל י ר ה ק ב ר ה פ ת ו ה

חולט ולוחם
הישר והתקיף
אחד מטובי האומה
הנשאר מן הצד
הנאמן
אגדת הד"ר אריה בעהם
הלשון הרפואית העברית החדשה
מלחמתו לתחיית הלשון העברית
לשון אחת -- לב אחד

(א) ד"ר א. בנימיני
(ב) ד"ר א. גולדשטיין
(ג) בן-ציון כץ
(ד) ש. קושניר
(ה) נתן גרינבלט
(ו) נחום לוין
(ז) ד"ר א. גולדשטיין
(ח) ד"ר יהודה אבן-שמואל
(ט) ד"ר אריה בעהם

Library of Congress Control Number

98-828249

ד"ר אריה בעהם ז"ל (חייו ופעולותיו)

ד"ר אריה בעהם נולד בסלוקי, פלך קובנה, בר"ה אדר שנת תרל"ז, להוריו טובה ור' מרדכי זלמן בעהם. אביו יליד וילנה היה, וסבתו בן 13 שנה, יצאו לו מוניטין ל"עילוי מוילנה". כשרונותיו היוצאים מן הכלל של הנער הסבו אליו את שימת לבם של המשכילים דמתא שחפשו דרכים כיצד להשפיע עליו ברוחם ולקרבו אל חוגיהם, וביום בהיר אחד "חטפו" אותו מבית סבו, מקום שחונך הנער. כשנודע הדבר לסבא רדף אחרי ה"חוטפים" והצליח להוציא מידי ה"מחנכים" החדשים את נכדו היקר. בדק הסבא ומצא שגשקפת לנכדו "סכנת" ההשכלה, זו ה"מחלה" המדבקת בימים ההם, ושלא מן הנמנע, כי לא יפרשו "צידי" שוב את הרשת לרגליו — ולכן גמר בלבו לשלוח את נכדו לה"רבי" מליובביץ. ואמנם ביצע מיד את זממו והביאו אל ה"רבי". מובן, שגלה לו כל מה שעבר על הנער. הרבי טפל בו תוך ערות, הבנה ופקחות עד שעלה בידו להספיגו ברוח החסידות הרצויה לו ולהפכו חסיד נלהב, נאמן ומסור. לאחר מותו של ה"רבי" מליובביץ עבר ר' מרדכי זלמן לקופיסט הנודעת לשם גם היא כמקום חסידים והמשיך שם לשקוד על התורה והחסידות תחת השגחתו של ה"רבי" מקופיסט. העלם היה מופלג בתורה, בעל מזג טוב ואהוב על הבריות, כן גילה עוד כשרון מיוחד במינו: ידע לחזור על "חסידות", ה"רבי", "אמר חסידות" לפני קהל מעריציו שנהרו אליו מכל הערים והעיירות שבתחום המושב אשר נסחפו בתנועת חב"ד. לאותו כשרון של "חוזי חסידות" היתה נודעת אז חשיבות מרובה הואיל והסטנוגרפיה עוד לא היתה ידועה בסביבה ההיא ומעטים היו האנשים שהצטיינו בזכרון ותפיסה כאלה שיהיו מוכשרים לחזור מלה במלה על דברי התורה והחסידות של ה"רבי" שהיו ברוכס בעלי תוכן עמוק ומסובך.

בהיות העלם מרדכי זלמן קרוב לחוגי ההשכלה, הספיק לרכוש לו ידיעות גם ב"חכמות חיצוניות" והרשה לעצמו גם את ה"אפיקורסות" ללמוד ולדעת על בוריו את התנ"ך ולסגל לו את ידיעת השפה העברית. (כידוע לא הביטו בקרב ה"חסידים" בעין יפה על למוד התנ"ך, שהרי ידיעת השפה העברית עלולה היתה להביא לקריאת הספרות ה"אפיקורסית" הכתובה בלשון הקודש). ומידיעה לאהבה, הבחור לא רק ששלט במכמני הלשון אלא אהב אותה אהבת-נפש ונתקשר לה בנימין בל יתקן.

לאחר הנשואין התישב ר' מרדכי זלמן בעהם בסלוקי והיה סמוך על שלחן חתנו ולאחר שפסקו לו המזונות שקצב לו החותן ושאלת הקיום הועמדה לפניו, הרגיש שלא כאן מקומו. החיים הדלים והאפורים בעיירה הליטאית הקטנה גולו את כתותיו הרוחניים שהיו מפכים אז בקרבו.

האברך איש הרוח מצא בקרבנו אימץ לב להולל מהפכה בחייו ולצאת למרחקים, לעולם הגדול, לרוסיה הגדולה והרחוקה והבלתי ידועה לו, והן לא ידע אז ידיעה מספקת לא את שפתה ולא את אורה חייה, פשוט הרהיב עוז בנפשו ויצא למרחב. למקום מגורו בחר בחרקוב שבאוקריינה.

בימים ההם, כלפני 70 שנה, היה מספר האוכלוסין מישראל בחרקוב מצער מאוד, ונער יכתבנו. הוא היה אחד הראשונים ובין מניחי היסוד ליישוב העברי בעיר זו. למותר כמובן להדגיש, כמה גדולים היו הקשיים שנתקל בהם בחרקוב, עיר מחוץ לתחום היישוב העברי, שלא ניתנה ליהודים, זכות ישיבה"ה בה, אבל הוא התגבר על כל המכשולים שכדרכו, התחיל במסחר, הצליח בו ונעשה לבעל בית מסחר גדול לחמרי בנין. יחד עם זה עמד בראש חסידי חב"ד בחרקוב שהתיישבו והלכו בעיר זו תחת השפעתו. במשך כל ימי שבתו בחרקוב היה חוזר „חסידות“ כל שבת בשעות בין „מנחה למעריב“ לפני קהל של 40—50 חסידים. הוא עמד גם בראש מוסדות החנוך העממי „תלמוד תורה“ בחרקוב וכן היה פעיל כמוסדות תרבות וצדקה אחרים בעיר זו.

בנו אריה בא עם אביו לחרקוב בהיותו בן 7 שנים. הוא ואחיו הצעיר היו לבושים „קפוטות“ בנוסח חסידים וכמובן שגם עיטורי החסידים, הן „הפאות“ הארוכות, לא חסרו להם. בחוצות חרקוב עוד לא נראו „בריות“ כגון אלה, נקל לחאר, כמה קשה היה Via dolorosa (נתיב היסורים) של שני הילדים האלה כשהיו עוברים ברחובות הגויים בדרכם ל„חדר“ שבשכונת היהודית. מבשרם חזו, כמה גדול כח המשיכה של פאות יהודיות ומלבושים יהודיים בעיני הגויים... אבל הם קבלו באהבה את ה„עול היהודי“ שהטיל הגורל עליהם ונלחמו כאריות והגנו בנבירות על ה„פאה היהודית“.

ה„חדר“ שלהם היה בדירתו של הרב מחרקוב, רבי חצ"י (יחזקאל ארלוזורוב ז"ל). (אחיו הרב ר' לייזר ארלוזורוב היה סבו של חיים ארלוזורוב ז"ל). הלמודים התנהלו בהשגחתו של ר' חצ"י בכבודו ובעצמו. הוא היה אמיד למדי ויכול היה להרשות לו „תענוג“ זה. באותו „חדר“ למדו חוץ מוואנים בעהם, בנו ונכדו של הרב ר' חצ"י, ועוד 3 ילדים של ראשי החסידים מחרקוב.

בהגיעו לגיל ט"ו הושפע אריה מרוחות הזמן ובלבו נתעוררה התשוקה להשכלה כללית. שאיפה זו השתלטה על כל היותו ובנפשו התלקחה מלחמה פנימית עזה ובסוף גמר בלבו לגלות את „הסוד“ הנורא הזה לאביו שהעמד פתאום בפניו הבעיה המסובכת והמיגעית בדור ההוא, היא בעית „האבות והבנים“. אביו, ר' מרדכי זלמן, שהיה בעל אופק רחב וגם קרוב לחיים, הבין שנתקל הפעם בתופעה שאי אפשר להפטר ממנה באסורים ובפקודות, והחליט לנקוט בקו המתונים ולמצא את הפתרון בדרך של הסכם ופשרה. הוא הסכים, שאריה ירכוש לו השכלה בשני תנאים: א) שילמד קודם תורה במשך שנתיים בישיבה, ב) שיבטיח לשמור אמונים לתורה ולמסורת היהודית. אריה קבל את שני התנאים האלה, ומכיון שאחיו הגדול גר אז

בליאדי פלך מוהילוב, נסע לשם ונכנס לשיבתו. כעבור שנה עלתה העיירה על המוקד ואריה היה נאלץ לשוב הביתה לחרקוב. שם המשיך את למודיו בבית הכנסת של חב"ד. כעבור זמן מה התחיל מתוך הסכסוך גמור עם אביו להכין את עצמו לבחינות הבגרות. אבל חייב היה גם בימי הכנות להקדיש ללמוד תורה לפחות 6 שעות ביום. במשך שנתיים בערך הספיק להתכונן לבחינות ועמד בהן בהצלחה. כדאי לציין פה מקרה אחד אפייני לסביבה חב"דית. כמו "להכעיס" נקבעה הבחינה הראשונה בכתב ליום שבת. וכמובן שלא רק אביו אלא גם אריה עצמו לא העלה גם על דעתו שיחלל את השבת. בקשי רב עלה בידו של אריה להתנצל לפני הנהלת הגמנסיה וקבל רשות להבחן לבדו. לאחר קבלת תעודת בגרות עמד הבוגר הצעיר לפני ה"גומרוס קלאוזוס" שהיה נתיג באוניברסיטאות של רוסיה ביהס ליהודים. ולאחר השתדלות מיוחדת מצד הממונה על עניני ההשכלה במחת חרקוב לפני המיניסטר לעניני השכלה ברוסיה. זכה סוף סוף להיכלל המדע.

הסגורנט אריה בעתם

על הנוער היהודי בחרקוב שעקב בקוצר רוח כל הזמן אחרי אריה וחתירתו הנועזת להשכלה — עשתה הצלחתו בשטח זה רושם כביר ינעשה בעיניהם חליץ ההשכלה שפתח להם את האשנב לעולם הגדול והרחב. אריה בעתם מזג בנפשו את מיטב הסגולות של סביבתו החב"דית על הרוח העממית שלה ושאיופותיה הנאצלות של האינטליגנציה הרוסית בתקיפת "החליטה אל העם", ואת הרוח הנעלה הונאת הכניס גם לתוך פעולתו הציונית. לפי תכונות רוחו לא יכול לכלכל את הציונות של יחיד סגולה, העושים הכל בשיבות סגורות של ועדים מצומצמים, ומשך אל התנועה את "עמך" בחרקוב. יחד עם אחיו שלמה אליהו ז"ל יסד את האגודה העממית הראשונה "בני ציון".

בת מאות הברים. האגודה הזו היתה שוכנת כבוד באותו בית הכנסת, שהנערים אריה ושלמה בילו בו את מיטב ימי נעוריהם המאושרים והיו קשורים אליו קשרי נפש אמיצים. כאן היו מתכנסות אספות רבות-יעם ומהבימה הזו הרביץ אריה את תורת הציונות בין המוני היהודים בתרקוב. באגודה „בני ציון“ נעשו באמת „אגודה אחת“ בעל המלאכה, הסוחר הצעיר, „הגביר“, והאינטליגנציה העממית. כולם היו מאוחדים אז בשאיפתם ללחום לגאוקה הלאומית.

יחד עם חבריו יסד אריה את אגודת הסטודנטים הלאומיים בתרקוב: „קדימה“, אשר הפכה לגורם חשוב בחיים הצבוריים של העדה. לא היה מפעל ציוני, צבורי או תרבותי יהודי, שד"ר בעהם לא השתתף בו באופן פעיל תוך מסירות ונאמנות. ולא יפלא הדבר שכאשר בא ד"ר חיים וייצמן לחרקוב בשליחותו הצבורית (לרכוש ידידים לרעינו — יסוד אוניברסיטה עברית בא"י) שהתאכסן בבית אריה בעהם — שהיה אז סטודנט האוניברסיטה. בהיותו סטודנט נבחר אריה כציר מתרקוב לקונגרס הציוני הרביעי בלונדון. בדרך-לך לקונגרס בקר אצל דודו שבסמרגון (פלך וילנה). כנס בשבת אספת עם גדולה בבית הכנסת ונאם נאום ציוני נלהב בעברית בפני קהל רב, שנהר לראות את הפלא: צעיר מתרקוב, סטודנט לבוש מדים עם כפתורי זהב, נואם בבית הכנסת בעברית. ביחוד עשה הנאום לעברי רושם כל ימחה על הנוער שבעיירה.

כמהפכני לפי רוחו ומהותו, לא הצטמצם אריה בעהם בדי אמות של התנועה הציונית. כאזרח רוסי וכסטודנט לקח חלק פעיל גם בתנועה המהפכנית של הסטודנטים בימים ההם. השתתפותו הפעילה הזו גרמה לירי גרושו מהאוניברסיטה ומתרקוב, וגם בעבודתו הציונית לא הצטמצם רק בסביבה היהודית. כדאי לציין עובדה אופינית מאד לאריה בעהם ולחיי היהודים בימים ההם ברוסיה והיחסים ההדדיים בין היהודים והרוסים. בין ירידיו הרוסים של אריה היו גם קציני הצבא והשפעתו עליהם היתה כה גדולה שלפי בקשתו הומינום הוריו ל„סדר“ יחד עם חיילים פשוטים, שלפי המנהג הומינום והובאו על ידי אביו מבית-הכנסת, וגם סטודנטים, חבריו של אריה. החיים היו אז נוחים וקלים. מצב הרוח מרומם, ובאופן ספונטני הפך ה„סדר“ ל„שמחת תורה“, אחד הקצינים ידע גם לנגן צ'ילו והנה תמונה כזו: הסטודנטים והחיילים שרים בהתלהבות „התקוה“ תחת הנהלתו של מנגן הצ'ילו, קצין הצבא הרוסי.

לאחר שגמר את האוניברסיטה והיה לרופא נשלח בפקודת הסתדרות הרופאים בחרקוב להמבורג לעבודה מדעית. בצאתו מחרקוב מסר פנקסי שקלים לחברה רוסי מבטן ומלידה, ד"ר ליב קנדיבס, למכירה והפצה. והיתה זאת באמת תמינה פיקנטית מאד, כאשר „הגוי“ הזה היה תופס את חבריו היהודים, כיניהם מתבוללים ומתנכרים ליהדות ולציונות, ודרש מהם לקנות ממנו שקל. בין יתר הנימוקים היה: כן צוה עלי לייבא (הכוונה לאריה). לאחר הפרעות בקישינב (1903) החליטו יהודי חרקוב לשלוח את בא כחם לשם חקירת מאורע זה במקום. כדי לדעת, איך לארגן את העזרה

לקרבנות הפרעות. אריה בעהם נבחר לתפקיד זה בסע לשם. אסף את כל החומר שזעזע בימים ההם את כל העולם התרבותי. אלה שהשתתפו באספת-עם בחרקוב, בה מסר הסטודנט אריה בעהם את הדו"ח על שליחותו והיו עדים להשתפכות הנפש היהודית הטהורה הזו, לא ישכחו את הרושם העצום והכביר שעשו עליהם לא רק תכן דבריו, ולא רק עצם האסון שהומט על היהדות הרוסית, אלא גם צורת הדברים, הבטוי לכאב היהודי העמוק שהצטבר אז בלבבות היהודים.

בגמרם את האוניברסיטה בשנת 1903 הוזמן על ידי הוימסטבו לרופא בעיר מירגורוד, פלך פולטבה. כדאי לציין עובדה קטנה, הזורקת אור על אפיו של המנוח. כרופא הוימסטבו צריך היה להתיצב לפני יו"ר של סניף הוימסטבו במירגורוד. כנהוג אצל הרוסים, שאל אותו יושב הראש לשמו ולשם אביו. במקום להגיד לו שמות רוסיים שהשתמשה בהם האינטליגנציה היהודית והחברה הרוסית והאידית גם יחד, קרא את השמות היהודיים ככתבם וכלשונם. תחילה לא הבין היו"ר וחזר על שאלתו וזכאשר חזר ד"ר בעהם על דבריו, נתרשם השואל כל כך מתשובתו עד שספר את הדבר בחוג ידידיו הרוסים והענין "המזור" הזה היה נושא לשחות בין רוסיים ויהודים במשך שבועות. למותר להרגיש שרחשו לו רגש של כבוד, במיוחד חבריו הרוסים.

ד"ר בעהם הקדיש אז את מרצו לא רק לעבודתו הרפואית, אלא שהתמסר תוך נאמנות לעצמו גם לעבודה ציונית בכל חום לבו. לא נפרנו אם נגיד, שהיה אחד המעטים בפלך פולטבה אשר זרע שם את גרעיני הציונות והלהיב בנאומיו את הנוער ומשך אל התנועה הציונית את המוני היהודים בפלך זה. הופעתו של רופא צעיר מחרקוב הנואם עברית, עשתה

רושם בלתי נשכח על כל היהודים בפלך זה. לא מעט צעירים ממשפחות נכבדות בסביבה עלו אז לארץ ישראל בכדי לגשם את הרעיונות הציוניים שנטע בלבם הרופא הצעיר ד"ר בעהם. גם כעת אפשר לפגוש באחרים מהם פה ושם בא"י.

בשנת 1905 נתגייס ד"ר בעהם לצבא הרוסי כרופא צבאי. הוא נסע עם הגרוד שלו למזרח הרחוק (חברובסק). אמנם מעבודתו הציונית לא פרש גם בתוך הצבא והרשה לעצמו לא רק לנהל תעמולה בין חברי היהודים אלא גם בין קציני הצבא הרוסי. תעמולה זו עוררה ביניהם אהדה רבה לתנועה הציונית. וכאשר נגמרה המלחמה שבין רוסיה ויפן (בשנת 1906) השתדל לקבל רשיון לחזור לא עם הקצינים של גדודו, אלא קבל רשות לתכנית נסיעה מיוחדת בשבילו: לחזור (כמובן על חשבון הצבא) לרוסיה דרך... ארץ ישראל.

בעד התענוג של הנסיעה הזו לארץ ישראל שלם ד"ר בעהם מחיר יקר מאד. באביב 1906 — בו בזמן שהוא הגשים את שאיפתו לדרך על אדמת א"י — חלה אביו ואחרי מחלה ממושכת נפטר. וכאשר חזר ד"ר בעהם הביתה לא מצא הבן את אביו. שנפשו היתה כה קשורה בנפשו.

ההצלחה תאירה פנים לד"ר בעהם ונתקבל לאחר שובו מהמזרח הרחוק לחרקוב כאסיסטנט באוניברסיטה. וכעבור זמן מה קבל הצעה לשמש אסיסטנט של מכון פסטיר בחרקוב. משרה זו היתה לפי בחירה וגם משכרתה יפה מאד. מכון פסטיר היה אז ברשות הסתדרות הרופאים בחרקוב ולפי היקפו ומשקלו היה השני בכל העולם והראשון ברוסיה. לפני עיניו החולמות של ד"ר בעהם עמד מכון פסטיר בא"י ולכן קבל ברצון רב את ההצעה הזו ונבחר פה אחד באספה הכללית של חברי הסתדרות הרופאים בחרקוב (90% מהם היו רוסים). למשרה הזו בשנת 1907. הוא היה היהודי היחיד שקבל משרה במוסד מסוג זה כנבחר. הבחירה הזו נהפכה למאורע חשוב וחגיגי בחרקוב.

במשך הזמן הקצר שעשה ד"ר בעהם בחרקוב לאחר שובו מא"י לרוסיה טפל גם בעבודתו הציונית וקבל עליו תפקיד של המורשה לנגב רוסיה. באותם הימים הביטה הממשלה הצארית בעין רעה אפילו על תנועה צבורית לויאלית כגון התנועה הציונית. לפני נסיעתו מחרקוב למוסקבה נאסר ד"ר בעהם על ידי השלטונות הרוסיים בעוון ציונותו והושם בבית-האסורים לשני חדשים וששה ימים. מיד לאחר צאתו להפשי עזב את משרתו כאסיסטנט של מכון פסטיר ועלה לא"י. עצם העובדה, שרופא צעיר שנפתחה לפניו דרך רחבה לקריירה מדעית עזב מרצונו הטוב, תוך צער נפשי פנימי, את המקום המכובד, ועלה לא"י השוממה אז ושהחיים בה מלאים קשים ומכשולים אין קץ — עשתה רושם כל ימחה על כל בני העיר, היהודים כרוסים. להפרד ממנו באו לתחנת הרכבת כאלף איש ומעלה. וכאשר נאם מתוך הקרון לפני מלוויו — עמדו דום וביראת קודש לא רק היהודים אלא גם הרוסים החל ממנהל התחנה וכלה בסבל, וכולם הקשיבו לנאומו החם והנלהב. אולם עצם עלייתו פעלה יותר מאלפי נאומים. ד"ר בעהם בא לירושלים בחודש יולי

1914, שבוע לפני פרוץ המלחמה העולמית, ומאז התמסר ליצירתו ומפעל חייו: מכון פסטיר.

ארץ ישראל היתה מבחינה סניטרית והיגיינית עזובה ומחנחת מאד, המלריה אכלה אותה בכל פה. אין להרבות בדברים על ערך המכון הראשון במזרח הקרוב בימי המלחמה. לא נגזים אם נגיד, שהמכון הציל רבבות נפשות ממות פשוטו כמשמעו. עצם מחלת הכלבת לא היתה ידועה אלא למעטים ורק עם בואו של ד"ר אריה בעהם שפתח בעבודת הסברה רחבה, נתפרסמה המחלה האיומה הזו ברבים.

גם בימי התקופה של מחלת החולירע שהתפשטה בארץ גרמה נזכותו של ד"ר א. בעהם להצלת אלפי נפשות מצפחני המות. פעולותיו של ד"ר בעהם חלוץ הרפואה בא"י ידועות לכל בעלי המקצוע. כדאי רק להזכיר שד"ר בעהם יסד את הסתדרות הרופאים בארץ וגם את ועד הבריאות הראשון שעל יד התנהלה הציונית. הוא היה גם מעורביו הראשונים של הירחון "הרפואה".

הד"ר א. בעהם במכון שלו

לפני הכבוש האנגלי הוגלה הד"ר אריה בעהם מא"י לדמשק, ובתקופה זו מסר את המכון לידי אחותו, הגב' שפרה בעהם, שנהלה אותו במסירות ובנאמנות במשך כל זמן העדרו של ד"ר בעהם מא"י. היא שמרה על הנכס היקר הזה ומסרה אותו בשלמותו לידי הד"ר בעהם לאחר שובו מגלות. לאחר הכבוש תעריכו האנגלים מאד את המכון והשתמשו בו לצרכי הצבא והתושבים. הם הבינו גם את ערכו הפוליטי הגדול של המכון, כי מכון פסטיר הושיט את עזרתו כיד רחבה לכל האוכלוסים בלי הבדל דת וגזע וגם הרבה ערבים קבלו את רפויים במכון היהודי. האנגלים הציעו לד"ר בעהם למסור להם את ההנהלה האדמיניסטרטיבית של המכון, נקבו סכום גדול מאד בעד הרכוש. הבטיחו לו משרה לכל ימי חייו בשכר גבוה

עם סטטוס של פקיד אנגלי ולא של יליד הארץ. ד"ר בעהם דחה הצעה זו. שכן לא שאף לקריירה, אלא ליצור מוסד חשוב למדינה היהודית. ולא היה לו כל צל של ספק כי החלטתו צודקת ונכונה, כי לא הטיל אז כל ספק. שיקבל את כל התמיכה הדרושה מצד היהודים ומוסדותיהם המרכזיים אם רק יהיה צורך בה. ביחוד שגם ראשי התנועה הציונית הצדיקו את החלטתו זו וגם הבטיחו לו את עזרתם. ואמנם היחס של הצבור העברי וכמה ממוסדותיו מהווה פרק עגום בתולדות המכון ובחיי מנהלו ד"ר אריה בעהם. למגירת לבו נוכח ד"ר בעהם עד מחרה שטעה טעות מרה. באה המציאות וטפחה על פניו והכזיבה את תקוותיו. הוא לא הבין להעריך את הצעת הממשלה שפירושה היה: תאריס, משכרת גבוהה, גושפנקה ממשלתית, דברים המעלים בעיני יהודים מסוג ידוע, בעלי פסיכולוגיה גלותית-חלוקתית. את כבודו ומשקלו של אדם, לעומת זה — שאיפות נעלות, אריאליזם, מסירות ונאמנות לצינונות, עקביות ושלמות בעבודה — אינם אלא כאין וכאפס בעיניהם.

חיוו של ד"ר בעהם שהיו כה נעימים בראשיתם ברוסיה, בהיותו בין „גויים“ הפכו לו למקור תלאות דוקא בא"י, בין יהודים, והרי מסר לארץ את כל רכושו, את כל נפשו ומאורו.

הרבה אכזבות השיגהו בארץ. אבל במשך 28 שנים עמד יום יום, שעה שעה, עד הרגע האחרון — כחייל אמיץ על משמרתו והחזיק את דגל הרפואה העברית-הלאומית בידו עד שהמות האכזרי הוציאוהו מידו...

מאוכזב, בודד ומבודד, נחלש מהשחיה נגד הזרם במשך 28 שנים, עיף מהמשא הכבד שהטיל על שכמו — והרי במשך כל הזמן לא קבל כמעט כל תמיכה משום מקום! — עוד מצא בכ"ז כח נפשי להטיל על שכמו גם את המלחמה לשפה העברית שלא היתה פופולרית בא"י כל עיקר... עצם העובדה שהיה צורך במלחמה זו גרם לו כאב לב ויסורים נפשיים. יחד עם חבריו וידידיו יסד לפני עשר שנים בערך את האגוד להשלטת העברית. ד"ר אריה בעהם הכניס הרבה מחים לבו לעבודה זו במשך 10 השנים האחרונות. גם בשדה פעולה זו היה למופת בנאמנותו הגדולה.

מן הראוי לציין שעל אף התנאים הקשים של חיו מצא ד"ר בעהם לאפשר להשתתף באופן פעיל בחיים הצבוריים ביסוד קורסים לאחיות, ביסוד קורסים לתלמידי הסמינר, להשתתף באופן פעיל ביחד עם ד"ר בלוברשטיין באוניברסיטה העממית בתל-אביב, לכתוב עשרות מאמרים בעתונות הא"י על נושאים רפואיים וצבוריים, לחבר בעברית חוברות (פופולריות: א) על הכלכת, ב) על המלחמה במחלות המתרבות בא"י, ג) על החולירע, ד) על טיפוס המעיים.

צריך לציין שזאת היתה עבודה חשובה לא מצד הרפואי בלבד אלא גם מצד השפה העברית: על המחבר היה לא רק לכתב בשפה העברית את החוברות האלה, אלא גם ליצור מלים ומושגים שהיו חסרים עד כה בלקסיקון החי של השפה וועד הלשון עוד טרם היה בארץ. המונח „כלכת“ וכיוצא במונחים אלו נוצרו ע"י הד"ר בעהם.

בהתחלת הקריירה המדעית שלו ברוסיה פרסם ד"ר בעהם בירחון הרפואי בחרקוב וב"צנטרלבלאט פיר בקטריולוגיה" את תוצאות הקירותיו: (1) לקוואיסיטיקה של דינוסקלירומה; (2) על דבר הבצילים הקפסולריים בקשר לתכונות האגלוטינטיביות שלהם; (3) לשאלת התגובה (הריאקציה) של Atachment אצל הטיפוזומות (פורסמה בירחון הרפואי בחרקוב); (4) פרטי העברת אדם חוץ לארס קביע (פורסמה ב"מינסכער מדיצינישע וונגשריפט"); (5) לשאלת תורשת הכלבת; (א) ארס הכלבת בתוך אשני החיות השוטות; (ב) ארס הכלבת בתוך שחלות של חיות שוטות. העבודה האחרונה נתפרסמה בגליונות מכון פסטיר: 1. 2. 3.

הד"ר בעהם התעסק בבצילי B. C. G. וארסיותם ביחס לחיות המעבדה, בשאלת הגברת המלחמה נגד השחפת בא"י על פי שיטת קלמט, המכון עיבד שיטה של אגלוטינציות בצילי האיונה. הוא התעניין גם בשאלת חסון הילודים החבשים ב B. C. G. לפי נסיונותיו עם התרבות הזאת של חזירי הדור וכול לאשר את העובדה של איראסיות התרבות לחיות אלה. ד"ר בעהם שכלל את שיטת הריפוי של הנשוכים בידק פוליבלנטי. כתוצאה מזה לא היה אצל אף מקרה מות אחרי הריפוי במכון לפי שיטה זו במשך 18 השנים האחרונות.

עוד בשנה האחרונה, כאשר כבר חדרה לגופו המחלה האיומה, והוא עובד עדיין במעבדה של הדסה, הכניס שם ענף חדש של עבודה, שהוא חשוב ביותר בזמן המלחמה והוא — הכנת נסיונים אגלוטינטיביים על ידי הסווארנות בתרבות של בצילי טיפוס המעיים, פרטיפוסים, דינוטריה וכו'. הוא הספיק להכין נסיונים אחדים בכדי שלא להיות תלויים בחוץ לארץ. הוא עיבד גם כן שיטה נוחה ופשוטה של בדיקת הדם להקצבת סוגי הדם, שתהיה לתועלת מרובה לעירוי דם ביהוד במקרים תכופים (על זה דבר אחרי מותו של הד"ר בעהם הי' סעדיה שושני באחת הישיבות של מועצת העירייה ודרש להשתמש בשיטה זו של ד"ר א. בעהם). השיטה הזו נותנת את האפשרות לפתור את הבעיה של בדיקות המוניות. על שאלה זו הגיש ד"ר בעהם באופן מיוחד תזכירים למנהל בית החולים הדסה ולמגן דוד אדום. עד הרגע האחרון התעניין בפרובלימות חשובות כגון שאלת קבוצת הדם אצל חיות שונות. סמוך למלחמה הגיש גם תזכירים בקשר עם יסוד מכון להכנת נסיונים — כה נחוצים עכשיו בארץ. הוא פנה לכל המוסדות המרכזיים אלא קולו נשאר קול קורא במדבר. כדאי פה להזכיר את יזמתו לשלוח משלחת רפואית לתימן. הכל היה מוכן והדבר עמד לצאת לפועל. רק ברגע האחרון קבל ד"ר בעהם הודעה מאת הממשלה שהיא לא מקבלת עליה את האחריות לחייהם של חברי המשלחת בתימן וכתוצאה מזה לא הוצאו הרעיון היפה והתכנית היפה לפועל.

מחוסר זמן ואמצעים ובשל הדאגות לקיום המוסד, ובשנים האחרונות — בגלל מצבו הגופני ודכאון נפשי, לא היתה לו אפשרות לפתח עבודה יותר מרובה ואפילו לפרסם את כל עבודותיו. וקל לתאר, כמה מרץ, כחות, וחומר מדעי רב ערך ירדו לטמיון.

בשנת 1928, שנת היובל ה-15 של המכון, נוסדה ביזמת קבוצת ידידים ועדת יובל שנכנסו לתוכה ד"ר הלל יפה (חיפה) נשיאה, ד"ר א. בנימיני (מזכירה), פרופ' אוטו ורבורג, פרופ' בוריס שץ, ד"ר אהרון סנדלר (ברלין), ד"ר א. ויסוצקי, ד"ר אליהו גבי שושני וה' ליפמן-לוינסון (חבריה). בחגיגת היובל נאמו: הלל יפה, הקונסול הצרפתי, ד"ר אופלטקה בשם הממשלה, מ. דיונגוף בשם הוועד הלאומי, י. רוקח בשם עיריית תל-אביב, ד"ר מוזס ופרופסור שץ. לאחר חג היובל ה-15 נוסדה אגודת ידידי מכון פסטיר. אגודת ידידי מכון פסטיר שנוסדה ב-1929 נתנה לד"ר בעהם תמיכה מוסרית שאין לזלזל בה. היא גרמה בהרבה לטהור האטמוספירה סביב המכון, להפיג את ארס התעמולה שהופצה ע"י אינטרסנטים למיניהם ולסוגיהם נגד המכון ומנהלו. ללחום נגד ה"אידיאולוגיה" האנטיפסטירית, שנוצרה בחוגים יזועים. אכל לדאבוננו לא היו החותרים והמתנגדים למיניהם נוטים לכל "שביתת-נשק" והמשיכו ב"מלחמת הקדש" שלהם נגד המכון במרץ שראוי לענינים יותר חשובים. מי יתן ויתוקן המעוות כעת לאחר מותו כלפי המנוח. כלפי מפעל חייו, כלפי הארץ וחושביה היהודים.

ד"ר יעקב מיכלין

במחיצת הר"ר א. בעהם ז"ל

(פרקי זכרונות)

הכרתי את המנוח מיום שדרכה דגלו על אדמת-אבות ונפגשתי אתו בשלבים שונים של חייו המענינים. מאז בואו ארצה וכמעט עד יומו האחרון, ותמיד היה בעיני כסמל מזיגת הרוח והמעשה שיסודה בדבקות חסידית ואהבה יוקדת לעם, לתרבותו והתקדמותו וכטפוס למופת של אותם הציונים הצרופים, שידעו תמיד להקריב על מזבח הציונות את טובת הנאתם ואת עניניהם הפרטיים. ד"ר בעהם היה מאיתם הציונים הצנועים והתקיפים כאחד; צנועים — בהיותם מוכנים לותר על מקצועם, על הקריירה שלהם, על עתידם, על חייהם הנוחיים, ותקיפים — בהיותם מגינים על האינטרס הציוני ב"עקשנות", במרץ ובעקביות עד הסוף. הוא שייך לגורדיה של "ציונים-רופאים" שהם מתי מספר בהיסטוריה שלנו ולא לסוג של רופאים-ציונים סתם שישנם אלפים ואולי רבבות כמותם. לפני הכל וקודם כל היה ד"ר בעהם ציוני ברמ"ח ובשס"ה, ואח"כ גם רופא שעוד בהיותו סטודנט החליט לשמש את הציונות במקצועו, כי הוא ידע בחייו רק קנה מדה אחד — הציונות, ומכל פעולותיו בחו"ל ובארץ שפע בעיקר הרעיון הציוני.

שנת 1906, ומצב הרפואה בארץ — תוהו ובהוה, "ידענים" שלא למדו כלום ולא שכחו מאומה שלטו ונצחו על מקצוע הרופא והרוקח גם יחד. רופא כעל דיפלומה, ורוקח מוסמך — כאילו מיותרים היו בימים ההם.

האוכלוסיה היתה פרימיטיבית מאד בהתחלת המאה הנוכחית וספוגה משפטים קדומים ואילל הרפואה היה "הידען" בצורת יהודי טפוס, היודע גם למצא את המחלה וגם להכין את הרפואה וגם שבילי "הלחשים" והצלת החולה מ"עין בישא" נהירין לו.

הם הם שרכשו את לב החולה. וקרה לא פעם שחדר הרופא המדופלם בבתי החולים בארץ היה ריק מאדם והרופא היה שב כלעומת שבא. לעומת זה היה חדרו של ה"ידען" ממולו ככורת דבורים מלא חולים שעמדו בתור כדי לזכות להתקבל ע"י "הרופא-הרוקח" המהולל בפירכא... הרבה רופאים בארץ לא יכלו לעמד בפני "התחרות" והיו מוכרחים לעזב את הארץ.

לפני שהגיעו הטורקים הצעירים לשלטון לא ידע איש על חוקי רפואה ורוקחות בטורקיה וכל מי שרצה "למד" מקצוע "הרוקחות" ו"הרפואה" בבית מרקחת של "ידען", בהתחלה כעוזר ל"הרופא-הרוקח" הזה, ואח"כ כשהרגיש שהוא עצמו כבר בעל בעמיו עזב את "מורו ורבו" ופתח ב"מרק בעצמו. הכנים בו עוזר-מתלמד, והוא הלך כבר לבקר את החולים כשבירו המדחם והסטטסקופ, ויתר כלי הרופא... בגמרו את הבקורים היה שב לבית המרקחת ומכין יחד עם עוזרו-תלמידו את ה"ריצפטים" שכתב בזמן בקוריו...

אפשר להבין את העוובה במצב הבריאות בארץ בתקופה פרימיטיבית זו כשבארץ שלטו אנשי השלטון אבדול-חמיד בעלי המשטר הטורקי הרקוב עד היסוד ועל מקצוע הרפואה נצחו "ידענים" אלה, ואמנם סבלה הארץ באופן מבהיל מכל מיני מחלות: ממלריה ומגרעת שהתחב בסגורים רבים מהתושבים, מטיפוס ומדיסנטריה שמחוסר מעבדה ומיקרוסקופ ויתר הכלים לא ידעו לברר אפילו את האיטולוגיה של המחלה, אם היא אמואיבית או בצילרית וקל להבין את האנדרלמוסיה ברפוי המחלה הזאת, כמו"כ יש לציין במיוחד את מחלת הכלבת שעשתה שמות בארץ ונגועי המחלה היו צריכים לכתת את רגליהם עד לקתיר או עד לקושטא ועפ"ר אחרו את המועד... רוב הנשוכים בכלל לא נסעו בשל התוצאות הכבירות שהיו כרוכות בזמנים ההם בנסיעות כאלה והכלבת שלטה אז בארץ שלטון מלא. ובתקופה קשה זו הגיע הד"ר בעהם בפעם הראשונה ארצה ועבר אותה לארכה ורחבה, וכראותו את המצב הסניטרי הירוד נצנץ במוחו של ציוני והופא צעיר זה רעיון חלוצי גדול ונהדר: לחיות פסטור של א"י. כציוני ורופא הבין מיד שיש לעסוק בתבראת הארץ כלה במדה רחבה ולא להסתפק בעזרה רפואית רגילה והחליט מיד שיש ליסד בארץ מכון למלחמה במחלות מדבקות; מכון שיכין זרק לאבעבועות, מחלה שעשתה אף היא אז שמות בארץ; מכון שמתפקידיו יהיה לרפא את הנשוכים עפ"י שיטת פסטור; מכון מיקרוביאלוגי סרוטרפי וקצינוטרפי; מכון לבדיקות רפואיות. זה הכלל: מכון שיניח את היסודות לעבודה מדעית-מעשית במקצוע הרפואה לשפור המצב הסניטרי בארץ ישראל. גוסף לזה גמר אומר כבר אז שבאם יצליח להגשים את רעיונו ויחשב בארץ יתמסר למלחמה בידענות הממארת עד היסולה המחולט.

וד"ר בעהם היה מאותם הציונים הגלגלים שופעי מרץ שלא המדרש עיקר אצלם אלא המעשה. הוא שב לגולה ספוג הרעיון החלוצי הזה ומאז מקדיש כל זמנו ומרצו להגשמתו. לשם זה נכנס כאסיסטנט במכון פסטיר ואח"כ במכונים ביאלוגיים אחרים. כותב כמה מחקרים מדעיים יפים אגב השתלמותו על רקע פרזיטולוגי ומדפס גם כמה מהם. בינתיים הוא בא בדברים עם התסתדרות הציונית ואישים כד"ר גורדון, פרופ' ורבורג, ד"ר סנדלר בברלין, ד"ר מארמוריק, ד"ר בהן-ברנשטיין, פרעל ומפעיל אחרים ומעמיד ועד מיוחד שידאג לאמצעים.

בשנת 1913, שנה לפני פרוץ המלחמה בא ד"ר בעהם ארצה לפתח את המכון פסטיר. תקציר הידיעה, אם אכזא לפרט את כל מה שקדם לפתיחתה על קשריו הקולגיאליים היפים עם הד"ר אריה גולדברג, ד"ר ברין וד"ר פיגנבום, אף הם רופאים שהביטו על הרפואה בא"י מתוך אספקלריה רחבה ומדרגית, וכמור"כ על הצרות שסבל ממכון ביאלוגי גרמני שרצו לפתח באותה התקופה קבוצה של גרמנים מרמי-היחש וביניהם המלכה אשת קיסר וילהלם השני, כמתחרה למוסד הציוני... למזלו הביטה הממשלה הטורקית מטעמים פוליטיים בעין רעה על המכון הגרמני, וחסלה אותו בהתחלת המלחמה אחרי מו"מ ארוך בקושטא ובברלין. כמעט לחלוטין.

מכון פסטיר דכש לו חיש מתר את אמונם של כל אדם שוחר קידום המדע והטבת האנושיות. קשה לתאר את הרושם הכביר שעשה מכון זה על אוכלוסית ירושלים היהודית, הערבית והנוצרית ואפילו בחוגי הממשלה רחשו למוסד כבוד והערצה. — אם כי מתוך חשד וחשש "מוצדק", כי הד"ר בעהם היה מאותם האנשים אשר דברו גלויות ונמרצות, ולא הסתיר כלל וכלל שרק הרעיון הציוני הוא הוא שהמריצו למעשה אנשי-ציוני זה... וראו זה פלא. אפילו ה"ידענים" התייחסו בהתחלה בהערצה למוסד, אף הבינו שלא יוכלו להתחרות אחר...

מאז 1906, תאריך בואו של ד"ר בעהם כתיר ועד 1913, תאריך פתיחת המכון, חל שנוי גדול במכונת הממשלה הטורקית, כי בינתיים עלו "הטורקים הצעירים" לשלטון והם דוקא חקקו חוקים רפואיים קשים עד מאד. לפי חוקים אלה על כל רופא ועל כל רוקח להיות בעל-דיפלומה אוניברסיטאית ועליהם לבוא לקושטא ולעמד למבחן באוניברסיטה הסטנבולית מחדש. למען לקבל רשיון הפרקטיקה במדינת תוגרמה. לכאורה תריהם חוקים קשים שעמדו עליהם כלפי הרופאים והרוקחים האוניברסיטאיים בכל חומר הדין. ברם, מה בצע בחוקים ו"הבקשיש" שרר אז בארץ בכל תקפו ועוזו ובעד בצע כסף היה שוב אפשר להשיג הכל. משרד הבריאות היה בצורת חדר קטן בסריה (בניני הממשלה) המעפשת בעיר העתיקה בירושלים ומנהל משרד הבריאות שאהב את הנמנום יותר מן הפעולה אהב גם את הבקשיש לא פחות מאשר מנהלים ממשלתיים אחרים ו"הידענים" בעלי המאה המשיכו להיות בעלי הדעה במקצוע הרפואה והרוקחות גם יחד, ועוד ביתר שאת. הם גם יסדו אגודה שמטרתה "לרדף את אנשי האוניברסיטה "לוקחי לחמם" עד חרמה.

כאמור, התייחסו בהתחלה אפילו "הידענים" בהערצה כלפי מכוון פסטיר וכל זמן שהד"ר כעם היה עסוק בשכלול מוסדו, התייחסו בכבוד רב גם כלפי מנהלו ומתוללו של המוסד. אבל לא עבר זמן רב והד"ר כעם כפי שהחלים בלבו עוד בהיותו בירושלים בשנת 1906 נכנס לכל עובי הקורה של בעית הידענות בארץ והרים את דגל המלחמה נגדה ביחד עם יתר הרופאים והרוקחים ומאז עד אחרי המלחמה העולמית עמד בראש הלוחמים, כי הבין היטב שהידענות בארץ היא מפלצת לא פחות קטנה ממגפה אחרת... הוא השתתף באספות מחאה וכנסים של הסתדרות הרופאים והרוקחים, חתם על תזכירים לממשלה, וגם הרצה על התוצאות השליליות מעבודת ה"ידענות".

ישנם בארכיוני כמה נאומים שלו בענין זה, ואביא רק חלק מנאום-ברכה אחד בוועידה השנייה של הסתדרות רוקחי א"י, יהודים, נוצרים ומושלמים, במלון אלנבי בירושלים ב-20 לדצמבר 1923: —

"לא רק כחבר ההסתדרות הרפואית בא"י העובדת זה 11 שנה, כי אם גם בתור רופא המסתכל בעבודת הרפואה והבריאות במשך הזמן הנזכר למעלה — נעים לי לברך את הוועידה השנייה של הסתדרות הרוקחים בארץ-ישראל שהיא בלי"ס עובדה מדיצינית ותופעה צבורית משמחת מאוד בתי הארץ. כדאי היום להעביר קרמקביל בין החיים רק לפני 11 שנה ובמשך זמן המלחמה, הרעב, המגפות בארצנו, ובין החיים המתקדמים היום, הרוקחים אז לא היו עדיין מאורגנים. על המין הבלתי בריא וקצת רקוב התפתחו גם מכות ופטריות שונות בצורת רופאי אלילים ורוקחים בלתי מוסמכים. רק בשנים האחרונות כשהגוף הצבורי הזה התחיל מתפתח, אפשר היה להלחם בהצלחה גם נגד התופעות השליליות בחיינו בכלל — ובשדה הרפואה בפרט. לי, בתור חבר הסתדרות הרפואית העברית שקדמה להסתדרות הרוקחים גם בהכרות מלחמה נגד הרוקחים הבלתי מוסמכים וכל מיני ה"ידענים" בארצנו — נעים לי להדגיש את ההצלחה במלחמה זו שהתחילה בשנים האחרונות הסתדרות אחות זו של הרוקחים..." (דאר היום, 6.1.1924 גליון 691)

ואם בהמשך הזמן, כבר בסוף המלחמה העולמית, ובעיקר אחר המלחמה תחת משטר המנדט האנגלי הצליחו הרופאים והרוקחים להפטר לחלוטין מה"ידענות" בארץ, הרי בודאי ובודאי יש לזקוף חלק גדול מאד מההצלחה זו לפעולתו ומלחמתו בלבי חת של המנוח.

* * *

לא רק בעבודה המשותפת הנוכרת לעיל — מלחמה בידענות — נמצאת במחיצתו של המנוח — גם בזמן המלחמה העולמית היה לי העונג להמצא בחברתו ואני אז קצין צעיר (סטודנט) בנצרת כעוזר לסר-אג'י (ראשי הרוקחים). הסירטביב שלנו (ראש הרופאים) שהיה המפקד הראשי על בתי החולים ובתי המרקהת היה חסר-בן הידוע, ערבי מעיר חלב מסורבל-בשר, גבוה וחסון, שונא ישראל ידוע וסדיסט מובהק. גם הערבים פחדו ממנו מאד וכל בעלי-החנויות בשוק הראשי בנצרת היו ניהגים לסגר תנויותיהם בבוקר

בצהרים ולפנות ערב עת עבר הבק את השוק הזה בדרכו ממשרדו לביתו. מפחד שבטו שהיה מכה בו מכות גמרצות עד זב דם בעד כל עבירה סניטרית קלה ועל לא עבירה בכלל... הוא הוא אותו חסן־בן שקבל עליו ברצון רב להיות עוורו — ממלא מקומו — של הקומנדנט הצבאי בנצרת בגלוי אנשי "גילי" בזכרון יעקב ובחדרה ובעיניו שרה אהרונסון וקני המושבה בזכרון. לא אשכח לנצח תקופה זו. ראש־הרופאים בעל מקצוע כה אנשי, מקצוע החמלה והעזרה, מענה באופן כה סדיסטי אנשים ונשים... ובאותם הימים בשבוע מזכרון וחדרה התהלך בנצרת שמח וטוב לב ועיניו הבריקו מרוב חדות ושמחה... ובכ"ז לא הצליח להכניע את שרה הקדושה! 3 ימים רצופים עינה אותה בכל מיני תחבולות אכזריות והגבורה הזאת לא רק שידעה לעבור את העניים בעוז רוח ונפש וסבלנות אל־אנוש ולא רק שלא גלתה דבר וחצי דבר אלא עוד אסרה על אביה הזקן שנענה לעיניה לא לגלות סודות גילי, חזקה רוחו ובקשה ממנו שילך בדרכי אבותיו שמחו על קדוש השם... מקץ 3 ימים פקעה סבלנותה והיא שמה קץ לחייה ואותה שעה החליט חסן בק להביא את אביה הזקן, וקני המושבה שהסתתרו בנקיקי הסלעים שלא יכלו לשמע צעקותיהם של המעונים והתמסרו מרצונם לעריץ — ויתר אנשי גילי שהצליחו לתפסם — לנצרת לחוספת עניים.

ואותו יום היה בשבילנו הקצינים היהודים בנצרת — יום מר ונמהר. בשמענו את הצעקות הפולחות מבית הסוהר בנצרת ואין ידינו רבות להושיע. ד"ר בעהם וד"ר גולדברג, יבדל לחיים, שהיו שרי־מאה והיו שייכים להמפקדה הגרמנית נסו להשתדל וקבלו תיכף פקודה ממפקדתם להתרחק מכל נסיון של השתדלות. בפרט ענה חסן בק באכזריות סדיסטית את חבר "גילי" שורץ, עוזרה של שרה, וכשלמחרת הודיע ששורץ תלה את עצמו בבית הסוהר ידענו והרגשנו אינסטינקטיבית אנו ה"נצרתיים" שרק עניינו של הסייר־טביב שלנו — הם ששמו קץ לחייו...

ותחת פקודתו של עריץ זה נמצאו אנו הרוקחים והרופאים היהודים ועוזריהם. וראו זה פלא! דוקא אלינו הראה חסן בק יחס די אדיב, בכל אופן יותר אדיב מאשר לרופאים ורוקחים נוצרים ומושלמים.

בהתחלה לא הבינו את הסבה אבל אח"כ, אחרי שעמדתי על אפיו ותכונתו של עריץ זה, הבינותי שבאותה המדה שהיה תקיף ועריץ כלפי אלה הסרים למשמעתו — באותה מדה היה עבד כנעני מהניף ונכנע לאלה שסר הוא למשמעתם. את הגרמנים שנא שנאת מות, אבל הם היו מושלי הארץ... בכל אופן הם היו שותפי מושלי הארץ אשר כלפיהם היה חסן עבד כנעני!

ד"ר בעהם וד"ר גולדברג, יבדל לחיים, באו לנצרת בפקודת המפקדה הגרמנית בירושלים. ועובדה זו היתה דיה לא רק שיראה להם חסן בק יחס מיוחד אלא גם אלינו הקצינים היהודים־הטורקים שנמצאו תמיד בחברתם — גם אלינו היה היחס די אדיב.

ד"ר בעהם וד"ר גולדברג, גויסו באופן ציולי כבר מהתחלת המלחמה ע"י גמל פחה הגדול בכבודו ובעצמו, וכל עבודתם הביאולוגית והפרויטולוגית

היתה עבור בתי חולים צבאיים. הם אמנם לא קבלו משכרת אלא אספקת מזון... ורק אח"כ קבלו פקודה מהמפקדה הגרמנית לעבור לנצרת. שמה היו שייכים למעבדה הצבאית הגרמנית ונתקבלו ע"י הקומנדנט הצבאי ויתר המושלים בכבוד רב * זכותם של שני רופאים נכבדים אלה עמדה לנו "הטירקים" שתהא לנו טובת הנאה והתייחסו אלינו ביחס מיוחד גם ערצים וסדיסטים...

ד"ר אריה בעהם קביטורופא בצבא הטורקיסטני בנצרת

ד"ר בעהם ז"ל חלה במחלה פברילית עם צהבת קשה וחום גבוה. הוא הועבר לבי"ח צבאי ומענין לציין שתיכף אח"כ חלה גם חברו הנאמן ד"ר גולדברג ואף הוא הועבר לביה"ח הצבאי לאותו החדר. לכשהבריאו קבלו חופש החלמה לחיפה ובשובם. לפני גמר המלחמה נשלח הד"ר גולדברג לדמשק וטרם הספיק להתראות עם ידידיו נשלח לאמאן ושם אחרי המלחמה נשבו ירושלימה והד"ר בעהם נשלח לדמשק ונשאר שם עד בוא הנצחון.

אחרי המלחמה עזבתי את הארץ לשם השתלמות ובשוכי בשנת 1926, התישבותי בת"א ומה שמחתי לפגש את ד"ר בעהם שאף הוא עבר עם

(*) ספר לי הד"ר אריה גולדברג, כי כאשר היו פונים אל חסן בק בענין של מהיבכך, למשל ריאגנט שחסר להם במעבדה, היה נותן מיד פקודה לכל מנהלי האספקה שעמדו תחת פקודו, לפתוח לפני הד"ר בעהם והד"ר גולדברג את כל המחסנים לרוחה ולעזור להם בחפוש מבוקשם...

המכון תל-אביבה. אף כי גם בירושלים נשאר סניף. והיה מחלק את זמנו בין ירושלים ותל-אביב.

בשנת 1932 נבחרנו שנינו להנהלת „מגן-דוד-אדום” ומני אז היינו נפגשים מדי שבוע בשבוע בישיבת ההנהלה ואחרי הישיבה היינו עפ"ר מטיילים ארוכות או קצרות וכה התיידדנו ונקשרנו עוד יותר זה אל זה כידידים ירושלמים ותיקים שנבחרו לעבד בצותא לטובת תפקיד אחד. תפקיד ארגון העזרה המהירה בת"א ואח"כ בכל הארץ.

בטיולים אלה סח לי המנוח לעתים קרובות את מרי לבו ויודע אני על בוריה כל ההיסטוריה של מכון פסטיר ומיסדו. וארכו הדברים אם אפילו אספר ראשי פרקים מכל הסבל שסבל המנוח. אבל עלי להוציא מכל השיחות האינטימיות האלה מסקנה אחת עצובה ומרה: כמה מוסדות חטאו חטא גדול ולא יכופר. הטא של כפוי טובה כלפי המנוח. הד"ר בעהם הגה רעיון כביר והודות למרצה כותותיו הרעננים, התמסרותו וחריצותו ובעיקר הודות להנימה הציונית של הרעיון הזה. נימה תרבותית-מדינית להבדיל את הארץ ע"י מוסד יהודי-ציוני. הקים הד"ר בעהם מוסד שהספיק עד 1930. לפי מספרים שנתן לי פעם במכונו אחר טיול ארוך — להכין 100.000 זריקות נגד כלבת וכהן נתן רפוי ל-5000 נשוכים. כמור"כ הספיק המכון להכין במשך 16 שנות קיומו של המוסד עד 1930: יותר ממיליון מנות של זרק לאבעבועות ולרפא 1500 תולים ממחלות מדבקות ע"י הכנת הזרק האלתונני לשם בקצינוטרפיה. לולא המכון ומתוללה מי יודע כמה מאות ואלפים אנשים, מבלי הבדל דת וגזע, מין וגיל, היו עוברים לעולם האמת. השכל הישר מהייב איפוא שהישוב כלו חייב להושיט עזרה וחייב תודה למכון זה ולמנהל-מיסדו, שידע לעמד בתקיפות בפני גל קשים של חבלי-לידה והנה באה המציאות ומוכיחה בדיוק את ההיפך! מכל הצדדים צצות התנגדויות והפרעות. דור דור ומפריעו ומתנגדיו.

ההתנגדיות הראשונה באה מצד חוגים של רופאים.

זכורני שפעם סח לי המנוח בדמעות בעיניו ובקול רועד ומיראש על כל התלאות שמצאותיו על ידם והכל — לא על רקע אידיאולוגי או בשל הברלי שיטה. אלא אך ורק בשל קנאה מצד אלה שלא רצו בקיום מוסד אחר חוץ ממוסדם הם...! מוסד רפואי אחד שנהנה משפע של כספים במקום להקציב חלק מינימלי מתקציבו הגדול למכון פסטיר, שלא היו בין שני המוסדות האלה שום כפילות ושום השגת-גבול, הפריע לקיומו של המכון.

ואם הללו לא חסו על האוטונומיה של מכון פסטיר מה כי גליון על מוסדות הממשלה. בהתחלה השתמשו בתי החולים הממשלתיים בחומר שהכין מכון פסטיר אבל בהמשך הזמן העמידו לפני ד"ר בעהם ז"ל שתי אלטרנטיבות: או שהמכון יעבור לרשות הממשלה והוא ימשיך לעמוד בראש המוסד, או שהמוסד יסגר, וד"ר בעהם יעבר ככקטריאולוג למוסדות הממשלה הרפואיים. לשתי ההצעות לא יכול ד"ר בעהם להסכים בשל רצונו העז שמכון פסטיר

ישאר מוסד יהודי. לא רצה לותר על עצמאות המוסד וצביונו הלאומי, ותר על התנאים הטובים ועל הדרגה הגבוהה שתממשלה רצתה להעניק לו... וככה הקימו הדסה והממשלה, ואח"כ מוסדות רפואיים יהודיים אחרים, מוסדות מקבילים למכון פסטור, במקום להשתמש בו ולתמך בו, והמכון הלך הלך והדלדל מהכנסותיו ומשבר קשה בא על המוסד.

אף בתקופה יותר מאוחרת לא פסקו ההפרעות ולא בא העדוד וההכרה בערך הרעיון החלוצי שהגשים החלון והגדול.

המשבר החמיר, ברם לא אדם כד"ר בעתם שופע המרץ, האומץ והאמונה, ונגזו תמיד בקרבו שאיפות וחלומות — יתיאש במהרה ויכנע לגורל. אחר היה בודאי סוגר את המוסד מזמן, והוא המשיך ללחם מלחמת קיום לילד טפוחיה, תכן תכניות חדשות, ואצ"פי שאיש לא זכר לו חסד נעוריה, לא נסגר מכון פסטור עד יומו האחרון!

במדי"א היה חבר ההנהלה 5 שנים מ־1932 ועד 1937. חמש שנים של פעולה אינטנסיבית בשדה העזרה המהירה בארץ. בשנת 1937 בקש לא לבחר בו בהיותו עסוק באגוד להשלטת העברית, אבל אנו לא וותרנו עליו לחלוטין, ובחרנו בו בועדת הבקרת שבה היה חבר עד יומו האחרון.

נאסף אל עמו איש דגול, אחד מעושי ההיסטוריה הציונית בשטח החלוציות הרפואית המדעית בארץ.

יהא זכרו ברוך.

ד"ר אהרן וייזנסקי

האגוד להשלטת העברית בהנהלת נשיאו הד"ר א. בעהם ז"ל

עשר שנים ומעלה עברו למן הוסד בתל-אביב האגוד להשלטת העברית. שד"ר אריה בעהם ז"ל היה נשיאו עד יום פטירתו. האגוד שם לו למטרה לטפח בלב החושבים את הנאמנות והמסירות לשפתנו הלאומית, לשמור על הצביון העברי של חיינו בארץ ולהגן על זכותה הרשמית של שפתנו כלפי פנים וכלפי חוץ. קרה המנחה, שנקט בו נשיא האגוד בעבודת התעמולה, היה „לא בחיל אלא ברוח", בדרך הברור וההסברה. לפיכך עלה בידו להתחבב אפילו על יריביו לדעה.

כחדשיים לפני פטירתו נתקיימה בחוה"מ פסח תש"א מסיבה רבת משתתפים מכל חוגי הישוב ובה זכה המנוח להערכה מקיפה של עבודתו הפוריה בשטח השלטת העברית. זאת היתה מעין תגיגת סיום של פרשת בראשית, סיום תקופה של עשר שנות עבודה, תקופה זו היתה תרומת מעשה, שד"ר בעהם הקדיש ממיטב שנות חייו וממרצו הכביר והברוך לרבותנותה של שפתנו.

האגוד נוסד ביזמת ד"ר בעהם כצורך השעה לקדם את סכנת ההתלעזות שפשתה בחוגים רחבים. בימים ההם. בגבור הלחץ הפוליטי בגולה. גרמה זאת העליה לשפל התרבות הלאומית בארץ. ואז התחילה להתגלות במלוא חריפותה הפרצה הלשונית בין שני מחנות בישוב. אנשי העט והאת. „החולמים והלוחמים“. ראו בהתיארת העברית מקור התרעננות נפשית לשבי ציון. ואליהם הצטרף הנוער. חניכי בית הספר העברי. בנגוד להם התבלטו הפורשים פורצי הגדר. הלהוטים אחרי זמירת זר. ופרצה. כיון שקמה הרי היא מתרחבת והולכת. וכך התחילו גובלים נצני התרבות העברית. שראשי הזונים עמלו בטפוחם מראשית עלות השחר. העברית צומצמה והיתה מעין מעבר. שאינה יפה אלא לגיל הנוער וכענין ספורט בלבד לחובבים בשעת בטלה. וכלום עשויה שפה להתערות בחיים. כל עוד ובמוסדות צבוריים. במרפאות. בתי משפט וכדומה שולטת הלועזית ביד רמה? ומכיון שבעלי שררה נעשו עבריינים. דבק הנגע של חלול השפה בכל צורות החיים. בצבור וברחוב. אמנם חבר נוער הם הלב וער הרגש. שנפשו סלדה למראה העזובה הקים גדוד מגיני השפה שלקה את המכשלה תחת ידו והגיב בעוז בכל מקרה של חתירה. עתים עלה בידו לרסן את יצר פורצי הגדר באספות עם או בהצגות. אבל המוסדות המשיכו בשלהם; כי הרי היו מוגנים בפני כל התקפה בתוקף מעמדם וסמכותם.

למראה הפקרות מחפירה זו גברה התסיסה בין נאמני התרבות העברית. המורה רפאל סופרמן והרופאים ד"ר בעהם וד"ר בורודיצקי נתעוררו לפעולה. „ונגע כי יראה בבית והלכת אל הכהן“. אל המשורר ביאליק דל. לפניו גגולה פרשת המעילה בזדון בפקדון הלאומי שנמסר לעמנו לשמירה. והנה החיים כאן מתפתחים והולכים לפי הקו: כל המיצר לעברית נעשה ראש. הנה לדוגמה צרור פנינים מתוך מחרוזות ארוכה: רופא בבית חולים צבורי הכורך נער תימני משוחח אותו בגרמנית מתובלה באירית. הנער עונה עברית מעורבת ערבית. והאחות המתרגמת מוסיפה נופך משלה ברוסית. וכך קבעו את הדיאגנוזה ואת הפרוגנוזה לרפוי החולה... סח לי בחור מעשה נס: בהיותו מוטל על ערש דוי הציל אותו רופא גרמני בלחישה סודית מעין א"ת ב"ש. וסוף דבר היה שכל בעל מיתוש — ומי אינו מועמד למיתושים? — התחיל ללמוד גרמנית כסגולה לבריאות. — יהודי. בור לאנגלית. מומין עורך דין יהודי להגנתו במשפט. ומתנה אתו תנאי מפורש שינהל את ההגנה באנגלית. כדי לעשות „רושם“ על השופט האנגלי. ובמקום שיש חשש של חסרון כיס אין חולקים כבוד ללשון זכות הכיס קודמת לזכות השפה. אמנם במשפט עליון במושב שליטי עולם להתוך גזר דין על עמים ומדינות קם אוסישקין ותבע זכות העם היהודי דוקא בעברית. והדבר עשה רושם חזק על היושבים בדין; אלא שזה היה בחול. ובארץ ישראל: נשיא מועדון יהודי לספורט בירושלים מזמין חושבי עיר העברית הראשונה למסיבה ספורטיבית של צאצאי המכבים. וההזמנה כתובה על טהרת הלועזית. ודבריהם אלה חוזרים וגשנים מפעם לפעם.

הערת ביאליק בדיון האמור היתה: באנחות ובתלונות לא יושע העם.

אלא באחד כל נאמני השפה המפורדים למערכה חלוצית מלוכדת פעילה. וכך בוטא ראשונה הרעיון ליסוד האגודה ביאליק, כמשקוף מן הצד, תמך למעשה באגוד בהדרכתו. ד"ר בעהם התחיל בפעולה ומסביב לו התרכזו חברים לדעת. אחד הראשונים והפעילים היה רופא השנים ד"ר גרינברג ז"ל. יסוד האגוד היה דבר בעתו. הואיל וגדוד מגיני השפה עמד בימים ההם בסיומן התפוררות ופרש מן הבימה הצבורית. נדמה היה כי זמנו עבר.

בתכליתיות נמרצת שמר האגוד על קוי הפעולה, שהותוו על ידי נשיאו: דיוק למופת; מלוי כל התחייבותיו הכספיות; רכישת דעת הקהל על ידי תעמולה מוגברת בלי פרסומת צעקנית. בעהם היה אומר: פרסומת מתוך הצלחה — ודאות. ואילו הצלחה מתוך פרסומת — דבר המוטל בספק. נדמה היה לו, שרכישת חברים תעלה בנקל, כי בשאלת השפה אין פילוגי מפלגות; וההיפך, יכולה היא לשמש נקודת-מגע בין היריבים והמפורדים. הוא חשב וטעה. אין האגוד יכול להתפאר שהצליח בריכוז הכחות, וכמה סבות לדבר: האגוד התקיים בתקציב מצומצם. הקנאים הקצוניים שבישוב פרשו ממנו כי לא מצאו ספוק באטיות הפעולה ו"בנמוסיות" המופרזת של האגוד כלפי העבריינים. ו"הלייתנים" שבשומרי תומת התרבות התיחסו לאגוד בלעג כאל חבר אנשים רודפי גבאות מתוך בטלה. והרי גלוי וידוע שד"ר בעהם היה מקדיש שעות הערב לענינים צבוריים רפואיים ותרבותיים ואחר כך היה שב למיקרוסקופ, כלי זינו העיקרי, ובשעות-לילה השקטות ונוחות לרכוש המחשבה. היה יוצא בתפקידו כרופא לציד מיקרובים, יצורים קטנים ומחבלים גדולים. וכך היה לו היום לרפוי חולים. הערב לעסקנות צבורית והאשמורה בלילה לחקירה מדעית. וכלום חסר היה גבאות!

הערכה חיובית אובייקטיבית ומעודדת מצא האיגוד ביחסה היפה של עירית תל-אביב. היא ראתה צורך, מבלי שנדרשה מקודם לכך, להקציב תמיכה כספית שנתית לאגוד, שעמד אתה בקשר מתמיד. פעולות האגוד: היא הוציא והפיץ ברכים ארבע חוברות תעמולה, וביניהן "השלטת העברית בעם והתאזרחותה בארץ" של ד"ר בעהם; 3 חוברות למונחי לשון בשתוף פעולה עם ועד הלשון. הדרישה הגדולה לחוברות מצד הקהל סימן לחשיבות המפעל. ביזמתו של מר ישי אדלר ובהשתדלות האגוד שנעזר על ידי ביאליק ז"ל מפרסם "הארץ" מדי שבוע "לשוננו לעם". בעריכתו של ד"ר מטמון כהן ז"ל הוציא האגוד בשעתו את העתון "העברי". אבי העתונים המנוקדים שבארץ. האגוד קיים אספות תעמולה ומסיבות להגברת שפור הלשון שהוכתרו בהצלחה. זכור עדיין תכנס המאסף של נאומי ד"ר מוסינזון באוהל שם, כאספות האגוד ובשעוריו בתנ"ך, שמשכו המון שומעים שוחרי דעת. פרופ' קלזנר פאר את רוב אספות האגוד בנאומו היפים, המשורר דוד שמעוניבין קרא כמסיבות לתרבות העברית את שיריו החדשים, שהקסימו בתכנם ובנועם צליליהם. שבוע הלשון העברית שהיה נערך מטעם האגוד פעם בשנה היה מוצא הד בקהל.

בראשית שנות קיומו סדר האגוד תערוכת הספר העברי בשתוף פעולה עם "הגדוד" ובסיוע ראש העיריה מר דיזנגוף ז"ל, שהיה נשיא הכבוד של

עמות
גרסה
מלא
האת.
ישיב
בלט
הרי
ראשי
סעין
כשעת
וריים.
מבעלי
בצבור
עזובה
מקרת
ום או
ני כל
תרבות
דיצקי
משורר
בנמסר
השיצר
רופא
אידית.
משלה
סה לי
לחישת
מועמד
בור
מפורש
במקום
לזכות
עמים
עשה
נשיא
מסיבה
דברים
העם.

האגוד. לענין סלוק הלועזית מן השלטים ומבד הקולנוע הקדוש האגוד הרבה מרץ. הוא דאג גם לסדור חוגים משפחתיים להשתלמות בשפה. ראיות להדגשה מיוחדת הפגישות המענינות של ועד האגוד עם מנהלי "הדסה" בתל-אביב, שבהן עזר בהרבה פרופ' צונדק להחזיר את העברית לבית החולים. לזכות האגוד יש לזקוף את חיסול העתון "אורינט אקספרס", דבר שעלה במאמצים רבים. עצם קיום האגוד שמש עדוד לשוחרי עברית והתראה למוללים בה. הראשונים היו באים למשרד האגוד לשם עצה במתן שמות ולעניני פרסומת בעברית, והאחרונים לשם קבלת "הכשר" לדבר פסול מבחינה לשונית או להצטרך על מעשים לא טובים. ואכן, מרובים המקרים, שועד האגוד מנע בהשפעתו האישית של נשיאו בהוצאת עתונים לועזיים בארץ. אמנם, הפסקת העלונים בגרמנית, השורצים בזמן האחרון בישוב היהודי, לא עלתה בירי האגוד, אף על פי שהפעיל לשם כך את כל מגופי התעמולה. אבל בזה אשם הישוב עצמו, העוזר בכספו הוא, בכסף יהודי, לפלישה זדונית של הלועזית לתוך תחומיה של התרבות הלאומית.

האגוד השקיע מרץ רב למשוך את הנוער לשאת בעול הפעולות. גם זה היה בחינת נסיון שלא הצליח. ואל יפורש הדבר לרעת הנוער, כאילו רשלנותו גרמה לכך. נוער זה, שהנוכו על טהרת העברית אינו תופס ואינו יכול לתפוס את התופעות הגלותיות, שאבותיו מתלכטים בהן, לגבי הנוער אין שאלת השפה קימת כל עיקר ואין הוא עשוי להפעלה בנידון זה. האגוד לא השיג את מטרתו במלואה. כל גלי-עליה חדש הביא אמו צביון לועזי טפופי משלה, שגרם לפלוג לשוני נוסף. אמנם, הפלוג ההדדי בין יודפי לועזית מחליש במדה רבה את הסכנה למעוט דמותה של העברית בארץ, כי חלוקי הדעות במחנה היריבים בינם לבין עצמם מחלישים את כחות ההרס. אבל מן זכרונה הזאת לא נושע, כי יש בה מבוכו כחות צבוריים לשוא ומעוט דמותו של עם הספר. היתכן, כי עם המכבד את עצמו יסחב אחרי יצר החקוי הבלתי מרוסן ויגבל את הרחוב הנושא את שם גואל השפה, אליעזר בן יהודה בשלטי פרסומת בעברית מסורסת ואפילו בלועזית בלי זכר לעברית? ובמערבולת זרמי הנגודים, שלא כוונו להתמוזגות רצויה לפי צו הצורך ההכרחי צומצמה יכולת-הבצוע של האגוד. זרמים אלה הגבירו את לבטי האגוד לשם הקמת סכר, תומת-מגן בפני הגלים להפיג את סערת ההתפרצות של יצר ההתלעזות. הרי היה זמן שהדבר הגיע עד כדי שאיפה לפתוח בתי-ספר בשפת הוראה לועזית. בכיוון ההתנגדות לפרץ בצע האגוד את מלאכתו באמונה ובמסירות רבה. ודוקא עבודה קשה זו סמיה מן העין ואין הקהל מרגיש בה. ובעצם ההסתערות, שאת עונ תקפה יודעים להעריך חבר העובדים שטפלו במיוחד בבעיה זו, השכיל ד"ר בעהם להפעיל את האנשים — ולא חברי האגוד בלבד — הדואגים לשגשוג התרבות העברית. וכך מלא הדופא את משאלתו של המשורר ביאליק: רכזו נצוצות הקדושה, המהבהבים בלבות השוחרים עברית והתלקחותם לשלהבת, לעמוד אש, ההולך בראש התנועה. מלוי תפקיד זה הריהו זריתתפארת למנוח ד"ר בעהם, שנלקת מאתנו בלא עת.

ביומרים ראשונים

בתקופת הבראשית של ההסתדרות הציונית היו נוהגים קברניטי התנועה לכנס בין קונגרס לקונגרס ועידות וכנסים לשם הכנה אל הקונגרס. ביחוד נשתרשה המסורת הזאת בחוגי הציונים הרוסים, שהיו מתכנסים מדי שנה לכנסים גליליים בערים המרכזיות ביותר, לשם דיון מקיף על הבעיות העקריות המנסרות בהלכה של התנועה הציונית.

לאחר הקונגרס הציוני הראשון, שנכנס בבזל באוגוסט 1897, כנס המורשה הגלילי זאב טיומקין בליסבטגראד את הכנס הציוני הראשון ביולי 1898.

לכנס זה באו שבעים ציר, אשר שמעו דו"ח מפורט מפי ציר הקונגרס הראשון זאב טיומקין ודנו בכבוד ראש על תכנית הקונגרס השני.

בין הקונגרס השני והשלישי, שנכנס בסוף קיץ 1899 בבזל, נערך בלוסבטגראד, ביולי 1899, כנס ציוני שני, בנושאיו של זאב טיומקין.

לכנס באו צירים מאודסה, חרקוב, נקולייב, חרסון, קמיניץ-פודולסק, אונגו, גולטה, אליביאפול ועוד.

בכנס זה השתתפו למעלה ממאה ציר, ביניהם: רופאים, עורכי דין, מהגרים, סופרים, מורים, רבנים יסתרם עסקנים ציוניים.

מהרקוב באו שלשה צירים: העורך נמירובסקי, הד"ר ארלוזורוב (אם אינו טועה, אביו היה רב בחרקוב) והסטודנט מהפקולטה הרפואית בחרקוב א. בעהם.

הכנס נמשך חמשה ימים וחמשה לילות בהפסקות קצרות. הצירים הרבו לדבר ולהתווכח, נאמו בהם ובהתרגשות, לעתים ישבו עד עלות השחר. כל אחד ואחד השתדל לברר את השקפת עולמו ולקבוצ את עמדתו לבעיה זו או אחרת.

ורק שני צירים יהודים ישבו, האזינו ותקשיבו הקשבה רבה לדברי המרצים והנואמים, הסתפקו בשמיעה בלבד ולא השמיעו את קולם ברכים.

אחד מהשנים היתה הצירה הצעירה מאודסה פאנני ורניק (כיום צפורה, רעיית הפרופיסור יוסף קלוזנר). והשני היה הסטודנט א. בעהם מחרקוב. כאילו נדברו ביניהם לא להוציא אף הגה מפיהם בישיבות הפתוחות.

התפלאתי על הגבורה הנפשית של שני הצירים הללו, שלא פסחו אף על ישיבת אחת, ומאחרים לשבת באולם הכנס עד אחר חצות הלילה וגם עד אור הבקר.

שניהם כבשו את יצרם, שמעו את דברי אחרים מבלי לענות דבר ואף חצי דבר.

הגברת פאנני ורניק היתה הצירה היחידה והראשונה בכנס הציונים, והסטודנט בעהם נראה היה גם כן כציר היחידי והראשון מחוגי הסטודנטים. אמנם אחרי כן הוברר שבכנס השתתף עוד סטודנט אחד, לזין מאודסה.

אולם הלה היה בלי מדים, כמו כל יתר הצירים, ואילו הסטודנט בעהם היה לבוש מדים, ומשום כך חשבו אותו בתחלה ל"בן יחיד".

ועוד הבדל אחד היה בין שני הסטודנטים לזין ובעהם. הראשון התוכח הרבה, התרגש ומפעם לפעם גם "יצא מכליו", ואילו השני שתק ולא פתח את פיו.

בימים ההם היה מקובל שהנוער הלומד וביתוד הסטודנטים היהודים לוקחים חלק פעיל בתנועות מהפכניות בין-לאומיות, ואילו בתנועה הציונית לא היה ניכר רישומם ומספרם היה מצער מאד. כמו שאומרים "אחד בעיר ושנים במדינה".

ואם פגשו סטודנט יהודי באספה ציונית הרי שעורר תשומת לב מיוחדת והתענינות יוצאת מגדר הרגיל.

בהפסקות בין ישיבה לישיבה נכנסתי עם בעהם בשיחות והכרתי בו לוחם קנאי לשאיפותינו האידיאליות.

צירי חרקוב ספרו לי, שהסטודנט בעהם הוא אחד העובדים הפעילים ביותר בחוגי הנוער הלומד.

ימים על ימים נלחם מתוך עקשנות ומתוך מסירות רבה לקניינו הלאומיים, התרבותיים והמדיניים.

בעת השיחה שאלתיו מדוע אינו משתתף בוכוחים הממושכים, וכן שיחי ענני במלים קצרות: זו הפעם הראשונה שנבחרתי כציר לכנס ציוני ואני מתגאה בזה. ישנן כמה וכמה בעיות חשובות, שעדיין לא נתבררו לי די צרכן, ומוטב שאשמע ואלמד מפי גדולים וטובים ממני.

נמסעו היה איש צנוע ולא אהב להתרברב ולהטיל אבק בעיני הכריות, ותמיד היה מבכר את הפעולה על הדבורים לשם דבורים. ככתוב: "לא המדרש עיקר אלא המעשה".

עם גמר הכנס ערכו ציוני יליסבטגרד מסבה חגיגית לכבוד הצירים שהתכנסו כאן מערים שונות שבפלכי חרסון, חרקוב וקמיניץ-פודולסק.

כנהוג במסכות כאלו לא חסרו נאומים, שנשמעו בין לגימה ולגימה ובין מנה למנה.

העו"ד יסינובסקי הודה בשם חבריו בני עירו ובשם צירי פלך חרקוב למארחים ועמד על תפקיד הסטודנטים היהודים בתנועה הציונית, ודרש מהם ללכת בראש המחנה הציוני ולפלט נתיב להמוני עם ישראל.

בין יתר דבריו הרים הנואם על נס את עבודתו החשובה של הסטודנט בעהם, המקדיש את מיטב מרצו וזמנו לתעמולה מתמדת בחרקוב. הוא ציין את הקרבתו העצמית בשדה הציונות וגמר במשאלה, הלאו וירבו כמותו, אשר התין להרים את דגל התחיה ולהפיץ את רעיונו הלאומי בקרב הנוער הלומד. עברו כשבוע שנים ולא עלה בידי להפגש פא"פ עם הסטודנט בעהם. מפעם לפעם הגיעו אלי ידיעות מעורדות, שהוא ממשיך ביחר שאת ועוז את עבודתו הפוריה למען ארץ-ישראל.

באחד הימים בשנת 1906 פגשתיו בביתו של המנוח מאיר דינזגוף, שגר אז, לפני היכנות תל-אביב, ביפה.

מיד הכרתיו ושמחתי לפגישתנו זו על אדמת המולדת. הוא ספר לי ארוכות וקצרות על העבודה הציונית בגולה. והתרעם על „ציוני ציון“ המדברים הרבה על ציון ומקראית ועושים מעט מאד למען העבודה המעשית בארץ-ישראל.

אגב שיחתנו נודע לי מפי המדבר, שהספיק לגמור את הפקולטה לרפואה בחרקוב והוכתר בתואר דוקטור לרפואה. וזה שנים מספר שעוסק במקצועו בחרקוב.

בסוף דבריו גלה לי את מצפוני לבה, שבא במטרה נשגבה ללמוד ולחקור את תנאי הארץ מבחינה אקלימית ורפואית.

אח"כ המשיך ואמר, שמהיבטנו להכשיר את הקרקע לעליית המוני מתושבים יהודים.

לשם כך יש לנקוט באמצעים הדרושים להבראת הארץ העוובה והשוממה. נחוצים לנו כחות מדעיים אשר יכשירו את עצמם בארצות התרבות, ויסכימו אחר כך ליצור כאן מפעלים רפואיים ומדעיים לכל סוגיהם. בארצות הגולה חושבים את היהודים לנושאי תרבות ומפיציה, ורק פה בארצנו, בארץ מולדתנו, חסרים אנו כחות מדעיים. אשר יקדישו את אונם ומרצם לשיפור המצב הסניטרי, הבריאותי והמדעי.

יתכן, שכבר אז, לפני שלשים וחמש שנה, הגה ד"ר בעהם את רעיונו על פתיחת מכון פסטר בארץ ישראל.

בימים ההם עוד לא חשבו על מכון כזה, ובכל מקרה של נשיכת כלב שוטה, או נגוע, או חיה שוטה אחרת, היו מוכרחים להוביל את הנשוכים לקהיר, לקושטה או לעיר רחוקה אחרת. הרבה חללים נפלו אז מחוסר אפשרות להשיג רשיון כניסה וציאה לנגזעים והעזרה המהירה לא הוגשה בזמן הדרוש. ד"ר בעהם שמע אז על כמה וכמה מקרים מעציבים כאלה בערי ארץ-ישראל ומושבותיה, והדבר נגע עמוק ללבו הכואב את כאב עמו הארצו. כפי הנראה שעוד אז החליט לקשור את גורל חייו עם ארצנו שהיתה משאת נפשו מראשית כניסתו לתנועה הציונית.

לפני צאתו את הארץ הבטיחני לשוב אלינו בקרוב מצויד בכל המכשירים הדרושים לשם עבודה משותפת עם חלוצי האומה הישראלית בארץ העברים. ושוב עברו כשבע שנים וד"ר בעהם נעלם מעיני. שמוע שמעתי מפי אחרים, שד"ר בעהם משתלם בדיעותיו בערי אירופה המרכזיות, מופיע בקונגרסים ובכנסים הציוניים כציר חרקוב, עובד הרבה בתפוצות הגולה למען הציונות ומתכוון לעלות ארצה בפעם השניה.

שמועות אלו נתאמתו בבוא אלינו בשנת 1912 והתחיל לדבר השכם והערב על הצורך ליסד הסתדרות עולמית של רופאים עברים ומרכז יהיה בארץ-ישראל. אז היה מהיוזמים הראשונים לארגון מיוחד של הרופאים היהודים בארץ המדברים עברית. אם כן זכרוננו אינו מטעני, נקרא לארגון זה בראשי תיבות „רע"ע", היינו: רופאים עברים מדברים עברית. לשם בצוע התכנית להבראת הארץ נסע לקונגרס החשיצי שנתקיים

בהמבורג בשנת 1909/10. ופעל שם הרבה בחוג מכריו הציונים להגשמת תכניתו.

בקונגרס נפגש עם חברו ד"ר ברנשטיין-כהן, ושניהם הרצו על בעיות הבריאות בארץ-ישראל. באותו מעמד נוסדה חברת רופאים ציונים. אשר שמה לה למטרה לפתח את המדע הרפואי והסניטרי בארץ-ישראל. כעבור שנה שוב פגשתי את ד"ר בעהם ברחובות תל-אביב. אך ורק לישיבת רופאים בבית ד"ר פוזנבסקי. פניו קרנו מרוב שמחה והצהיר שהפעם בא לא בבחינת תיר או אורח-עובר, כי אם על מנת להשתקע ישיבת קבע בארץ המדגנו.

נהייתי הרבה מדבורו העברי החי והשוטף בהברה הספרדית. זאת היתה הפתעה נעימה בשבילי, מפני שעד כה היינו רגילים לדבר בינינו רוסית. אגב ספרה לי הרופאה מ. ק. שבאה בשנת 1913 בפעם הראשונה לארץ-ישראל, ובקשה באחת הישיבות של הרופאים את דעות הדבור ורצתה לדבר רוסית. מפני שעברית עוד לא ידעה, שד"ר בעהם התנגד לכך, ועל פי עצתו, מסרה לו הרופאה מ. ק. בלחש את תוכן דבריה ברוסית. והוא השמיע את זה בישיבה בעברית.

מראשית בואו אל הארץ החשיב מאד את הזיאת שפתנו, תרבותנו וכל קניינינו הלאומיים, והדגיש בכל פעם, שבארץ העברים צריכה להשתלט השפה העברית, ומן הצורך להכריח גם את העולים החדשים להשתמש אך ורק בשפתנו הלאומית. אם שפתנו אתנו, מי אדון לנו?

שוחחנו ארוכות על התפתחות תל-אביב, ספרתי לו שמיסדיה הראשונים קבעו פעם לתמיד, עוד לפני הבנותה, שהשפה העברית היא השפה היחידה באספות הפומביות ובישיבות הסגורות. בהנהלת הפנקסים ובחליפת המכתבים נזקקים אך ורק לעברית.

הראתי לו את התכניות להרחבת גבולות תל-אביב וספרתי לו על חבלי היצירה והבניה של הנקודה העירונית. כל זה הסב לו קורת רוח נעימה ולכו שמח ורחב לקראת הגשמת התכנית של עבודה מעשית בשטח ההתישבות העירונית.

כשנודע לי על החלטתו לפתוח מכון פסטר בארץ-ישראל הזמנתי לבית ראש הוועד מ. דיזנגוף והצענו לו את תל-אביב בשביל המכון החשוב. אולם ד"ר בעהם לא שמע לדברינו והצהיר שמנוי וגמור אצלו ליסד את מכון פסטר הראשון בירושלים שהיא עיר הבירה שלנו.

כמנהגו לא דבר הרבה, לא הרעיש עולמות לא בעתונות ולא באספות וישיבות, כי אם נגש מיד לפעולה מעשית.

כעבור ירחים מספר עמדנו לפני עובדה חיה, שבירושלים נפתח בשנת 1913 מכון פסטר בראשותו של הד"ר בעהם.

הממשלה התורכית ועירית ירושלים לא הגישו לו כל עזרה, ומסופקני אם גם ההסתדרות הציונית סיעה בהרבה לחלוץ הנועז בבצוע תכניתו הגדולה. אולם הד"ר בעהם לא רפו ידיו, עבד בלי ליאות לשם כסוס מכון פסטר בירושלים, ואפילו בתקופת המלחמה הקודמת (18—1915) לא פסק

מלפועל במכון המדעי על אף היחס הקשה מצד השלטון הצבאי והאזרחי. שנים עשרה שנה עמד בראש המכון ונלחם בכל כוחותיו על קיום המוסד המדעי, ועם גדול תל-אביב העביר את המכון לתל-אביב בשנת 1925. כעבור שנה פתח סניף בחיפה ואחרי כן עוד סניף בפתח-תקוה. שנים רבות נסע מעיר לעיר ויחידי נשא בעול התוצאות להחזקת שלשה סניפים של מכון פסטר. תודות לפעולותיו הנמרצות הציל הד"ר בעהם מאות אלפי אנשים מסכנת הכלבת.

הד"ר בעהם היה איש המדע, אהב את מקצועו עד כדי שגעון והיה מוכן להקריב בשבילו קרבתות רבים ועצומים, ואף על פי כן לא הצטמצם בדאמות של המדע הרפואי בלבד, בשעת הכושר מצא לו פנאי להתמסר גם לעבודה צבורית בשטחי-חיים שונים.

בימי מלחמת העמים הקודמת היה חבר ועד החנוך והועד המפקח של בתי הספר בירושלים ובעת ובעונה אחת ארגן עזרה רפואית לעניי ירושלים. בשנת 1930 היה מיוצרי העתון "הרפואה", הממשיך את קיומו עד היום. כן הנית יסוד לתוצרת רפואית בארץ-ישראל. שנים רבות היו נוהגים להביא את הנרק נגד כלבת מחוק-לארץ, ועל-ידי עקשנותו המתמדת הרגיל את כולם להשתמש בזרק של התוצרת הארצישראלית.

בשנים האחרונות הקדיש הרבה זמן ומרץ למגן דוד אדום בתל-אביב, וביחוד התמסר לאגוד להשלטת העברית ושימש בו יושב ראש כמה שנים עד יום מותו האחרון.

ראיתיו ביובל השבעים של מ. מ. אוסישקין ז"ל זמן קצר לפני מותו. עיניו נמקו בחוריהן, הפנים נצטמקו, ורזן שולת בעצמותיו, וניכר היה שמהלכו אנושה.

שאלתי למה מאחר הוא לשבת באולם תגמנסיה "הרצליה", שהיה מלא וגדוש עד אפס מקום, הרי זה מזיק לבריאותו הרופפה. ד"ר בעהם נעץ בי את שתי עיניו אשר הבריקו בברק ימי נעוריו ואמר: "אין דבר. כשאני נמצא במסבות הותיקים אני מעלה על זכרוני את הימים הראשונים של תנועת שחרורנו. הרבה מתלוצצו הראשונים הלכו מאתנו ללא שוב ולא נוסף לראותם באור החיים, ואילו שארית הפליטה — שרידי הגבריה צריכים להמשיך את דרכם על אף המכשולים והמעצורים החוסמים את דרכנו — תדרך המובילה לציון. אין ארץ-ישראל נקנית אלא ביסורים, וחביבים יסורים על ישראל בכל מקום, ועל אחת כמה וכמה בארץ-ישראל".

גם בשכבו על ערש דוי במשך חדשים מספר, לא פסק להתעניין באגוד להשלטת הלשון העברית, במגן דוד אדום, וביחוד דאג הרבה להכראת הארץ ולילד-השעשועים שלו — למכון פסטר.

מורו ורבו פסטר נלחם הרבה בראשית גלויות, עד שהוכרה תורתו על-ידי חכמי המדע הרפואי בכל ארצות התבל. ואילו תלמידו המסור הד"ר אריה בעהם נלחם כל ימי חייו על האידיאל הציוני, על שאיפתיו הנעלות ועל קיום מפעלו הגדול, ונשאר בודד במועדיו אפילו לעת קנתו כשכחותיו התרופפו. בודד אבל לא מיואש, כי האמונה באידיאל היתה נר לרגליו בכל חייו.

ד"ר אריה בעהם ז"ל בחרקוב

(קטעי זכרונות)

את ידידי היקר המנוח ד"ר אריה בעהם זכיתי להכיר בהיותו עוד כבן חמש עשרה שנה. מאז בואו מהשיבה בליאדי אל הוריו שגרו בחרקוב, וכדי לעמוד על טיבו של המנוח מן הראוי להזכיר את אביו ר' מרדכי בעהם שהרי "ברא כרעיה דאבה".

ר' מרדכי בעהם היה סוחר בחרקוב מחשובי העיר ומיקרית, מופלג בתורה ובקי בחסידות והחב"דית, בעל מח חריף ומחשבה עמוקה. כרוך אתרי האדמ"ור הקופיסטי ר' שניאור זלמן, נכד האדמ"ור הרמ"מ בעל ה"צמח צדק". את תורת החסידות תפס ר' מרדכי מבחינת הפילוסופיה שבה, ואפילו ר' חיים משה שניאורסון, מצאצאי האדמ"ור הוקן בעל ה"תניא", היה פונה לר' מרדכי בכל פעם שהתקשה בענין עמוק והלה היה מסביר לו כידיעתו הטובה עליו. גם הספרות העברית החדשה לא היתה זרה לו, אלא שלא הפיקה רצון ממנו בטענו שהסופרים החדשים מרפרפים על פני הענינים ואינם יורדים לתוך תוכם, ומכל הסופרים החדשים כבד רק את אחד-העם, שלא היה מוציא מתחת עטו דבר שאינו שקול כפלס העיון והמחשבה העמוקה.

לתנועה הציונית היתה לר' מרדכי גישה מיוחדת, הוא לא בטל אותה במחיידי, אדרבה הוא ראה בה פקודה מלמעלה, רעיון רוחני המשתלשל הולך מלמעלה למטה בפרקים ידועים ובתקופות שונות, וככל רעיון רוחני, מוכרח להתלבש ולהתגלם בצורות ידועות, והרבה תלוי בקולטים הראשונים של הרעיון, ולכן עמד על דעתו שדוקא היראים והחרדים צריכים להיות הראשונים לקלוט את רעיון הגאולה, להלבישו צורה המתאימה להשגתם ולהכרתם. בטרם יספיקו החפשיים בדעות להטביע עליו את הגושפנקא שלהם, ברם, חבריו החסידים לא הבינו אותו ולא ירדו לסוף דעתה, אלא בטלו את התנועה הלאומית בלגלוגים ובחידודים שונים.

ובהיות ר' מרדכי בקי בהיות העולם לא מנע את בניו מלהשתלם גם בלמודי חול.

ור' אריה שלנו לא פסק גם בחרקוב מגירסתו בתלמוד ופוסקים בהשגחתו של הרב ר' משה שמרקיץ, שלמדו אצלו תלמידים נבחרים מבני החסידים, אלא שעם זה התכוון לקבל תעודת בגרות, וכשרונותיו הנעלים עמדו לו לעבור בשלום את הבחינות, ולא ארכו הימים ור' אריה שלנו הופיע בבית הכנסת בתלבושת של סטודנט האוניברסיטה.

ובשנשמעה קריאתו הגדולה של הרצל היה ר' אריה מראשוני הסטודנטים שנלוו אל התנועה הלאומית, ומלבד השתתפותו באגודת "קדימה", שחבריה היו טובי האינטליגנציה בחרקוב, רופאים מצוינים, פרקליטים מפורסמים, יסד אגודה בשם "בני ציון" לפקידים ובעלי-מלאכה צעירים, שהיה מאסף אותם בבית הכנסת ומחנכם ברוח הציונות והלאומיות.

אחרי הפרעות בקישינב בשנת תרס"ג, שולח ר' אריה שלנו מטעם הציונים, לדאות את אשר עוללו לנו הרוצחים. ועדיין תרומות בלבי דבריו החוצבים להבי אש שהשמיץ מעל הכמה בביהכ"נ כשתאר את החורבן הנורא בקישינב וקרא את רשימת הקדושים שנפלו הלל על קידוש השם. ומעל כמה זו קרא בעוז להגנה עצמית. להודיינות ולהתלכדות. ויורשה לי להזכיר כאן את רחשי ידינותו של המנוח אלי המעידים על מזגו הטוב.

לפני שנים רבות בהיותנו עוד בתרקוב חלתה בתי היחידה במחלת טיפוסית המעייט. וד"ר בעהם טפל בחולה. והנה מלבד בקוריו היום יומים היה בא בחצות הלילה בשובו מהרצאה. דפק בלאט בדלת. נכנס בלאט. נגש אל החולה. משש את דופקה ויצא על בהונות רגליו. וכך הציל בע"ה את בתי מרדת שחת.

מתוך שבבית הוריו לא היתה "מלחמת האבות והבנים" לכן לא נפגם הרגש הדתי שלו. מעולם לא נתק את הקשר אל בית הכנסת. היה קרוב מאד אל החרדים ברוחו. וזוכר אני שהרבי שלו ר' משה שמרקינ היה קורא לו בחבה ליבלה.

יהי רצון ויבאו אהרם וימלאו את מקומו. ימשיכו את פעולותיו. והדור הבא יכיר את התמסרותו לעמו. לארצו ולשפתו. ושמו ינון לעולם.

מרופ. נחום סלושץ

אדם ביקר (צרור פרהים על קבר חבר נאמן)

אדם ביקר התהלך בתוכנו ולא הבינו אותו ואת שיחו הצנוע. המכונס בנשמתו האצילה. אחד מבחירי העברים נאסף בלא עתו ואין מבין כי מפני הרעה השוררת במחננו נספה בדמי ימיו ובעצם פעולתו הפוריה. ד"ר אריה בעהם היה הגשמת הטפוס הנאמן של החלוץ הלוחם. העובר לפני המחנה. בתור חלוץ הארץ הקדוש את חייו ופעולתו לארץ אשר נשא את נפשו אליה מיום עמדו על דעתו: בתור חלוץ השפה — החזיק ברעיון התחיה העברית ככל נימי נפשו ורגשי לבבו; ובתור חלוץ החדש הרפואי המחודש על ידי פסטר ובית מדרשו הביא ברכה לעמו ולארצו בפעולתו כמיסד הראשון של מכון פסטר בירושלים ובמזרח הקרוב כולו.

באמונת אומן בתפקידיו אלה. בהרגשת חובתו כלפי ישראל והאנושות התמכר המנוח לפעולתו המשולשת הזאת מבלי שבקש חשבונות. בעבודה חמה ומסירה במשך חצי יובל שנים ויותר. הוא קיים בעצמו את דבריו הכתוב: "אם שלש אלה לא יעשה לה — לארץ אשר לכל בה היי רחוק — עבודתו פסולה". הוא התרחק מפרסום ומהכרזות ולא בקש טובה לעצמו מכל עמלו אשר עמל וגם כאשר באו זרים נתלתו והשתלטו על יצירת חייו המדעית לא הטיח דברים כלפי מעלה ומטה. — הוא נשא וסבל בדומיה

וירד לחל-אביב, למרכז קבוץ הגלויות החדש לגור בה ולהמשיך בה את פעולתו בתור רופא ואיש עברי בתוך אחיו ואנשי סגולתו. ובכל עמל נפשו ומלחמתו בעד קיום מפעלו, ככל עיניו גופו אשר היה כ"מסתר פנים מהם" גם בעיני ידידיו — הוסיף להלחם את מלחמת העברית: הוא היה חבר נאמן לכל העברים, ולא נפקד מקומו בשום אספת או פעולה למען השפה. וכאשר הפילו בחורי "מגיני הלשון" מידיהם את דגל המלחמה בעד נצחונה הגמור היה הוא העמל היגע מעמל החיים והידוע חולי אשר הרימו מעל האדמה והתיצב בעזו נפש בראש האגוד להשלטת הלשון אשר נהלו בנסיונו, בעצותיו ובמרץ פעולתו ויש אשר הניח את הכבוד והמשרה לאחרים והשאיר לעצמו את הפעולה והמסירות לכלבד... אמונו לעברית מתבלט ביחוד, אם נשים אל לב כי מלבד המאמרים הרפואיים אשר פרסם היה פרי עטו קודש כולו לשאלות הלשון והחיאיתה.

כה חי, פעל, סבל חברנו היקר הזה עד בוא חליפתו. צר לי עליך, חבר בודד במועדיו וסובל, אתה אשר בחיך המלאים שאיפות ועיניוים לא מצאת עזר כנגדך, לא פגשת מצד בעלי היכולת ענין וסיוע ראויים לפעולותיך ומשאות-נפשך. אתה את שלך עשית וגם יש שכר לפעולתך: הבאים ימשיכו אותה ובבוא יום הגאולה והתחיה הגדול יזכרו את שמך לברכה בקרב הארץ והעם העברי הנבכר.

ואנו, ידידיך ואנשי סודך הנאמנים, אין בידינו אלא להפרד ממך בהעלותנו זר פרחים על קברך הרענן — כדברי המשורר:

זה כל כוחי לך	אח אובד גורע
מנחה חריבה	אין שמן ולבונה
אל נא תעט בה	מי לא יודע
כי מותר לא בקשה	נפשך הנבונה

ישי ארלר

י כ ו ז ש מ ו

בכ"ב באייר אשתקד הלך לעולמו הד"ר אריה בעהם ד"ל. אולם כבר חדשים אחדים לפני יום מר ונמחר זה ידענו גם ראינוהו בתליכתו זו... כשכחות גופו תשים וכלים באכזריות המחלה שקננת בקרבו ואכלתו והחריבתו. הכרת פניו החיורים, הדלים, ענתה לפנינו להיכן הולך הוא, אבל עיניו הדרושפות, מחשבותיו, שיחותיו על הענינים שלמענם עבדנו במחיצתו היו עדיין רוויות חיים ששבקם לנו ושהיו מופת לכולנו.

הנה הוא עוזב את ערש דויו והולך לשיבות ולאספות שונות. גם בשבתות האחרונות לא נמנע מכתות רגליו הכושלות בדרך לא קצרה כלל, מביתו אל "אהל שם", להרצאות "ענג שבת", יושב ומקשיב ומתענג ואנו מסתכלים בו ודוחקים הננו מתענג... לבנו כואב, דואב, ועינינו זולגות דמעות.

מצפוננו תבע מאתנו להמתיק במשהו את מרי "חיו" אלה והצענו לו שנתערך לכבודו מסיבה בחוהמ"פ. הוא התנגד לכך. אז שנינו את ההצעה ואמרנו לו שמסיבה זו תהיה לכבוד יובל העשור לקיום האגוד להשלטת העברית (שהוא עומד בראשו כל הזמן) והסכים. במסבה זו הבענו לו את דגשי האהבה שנבעו מלבנו אליו, אל אידיאליותו, אל תכונותיו המצוינות. אל פעולותיו השונות למען תחית עמנו, ארצנו ולשוננו. להם דאג. להם עבר יותר מאשר לחיו הפרטיים.

ליום א' באייר (ראשית שלשת שבועותיו האחרונים) הזמין את חברי הנהלת האגוד לישיבה בעניני המוסד. באנו לביתו ומיד קם ממטתו יושב בראש ודבר על השאלות העומדות על הפרק באותו זמן. באותה התלהבות של השנים ההן, כהבעת הצער הגדול על שאין הצביור יודע, שאין הוא מרגיש את חובתו להשיב אליו, אל ביתו ואל עמו, את הלשון היקרה הקדושה המאוחדת את האומה להיותה, "עם ולשון", וביחוד שפך את לבו הכואב על שהנוצר שלנו איננו משתף את עצמו לפתרון בעיה זו; הוא התמרמר על שהמועצה להשלטת העברית שנוסחה אז ושקוינו ממנה הרבה, מטפלת עדיין בסדורה... על העתונות הלועזית הצרה לעברית המתבצרת והולכת וכו' וכו' מהתופעות העגומות בחיינו. כך ראינו התגברות הרוח על החומר אצל מי שנותן נפשו על רעיון קדוש, מי שמקדיש בהתמדה את כל ידיעותיו, כשרונו, מרצו בכל לבבו ובכל נפשו ובכל מאורו לטובת הזולת כפי אשר הורחבו מחנכיו על פי המקורות הנצחיים של האומה שהוקירם והעריצים כל ימי חייו.

טפוס זה של עסקנים מתנדבים כאלה, שלולא הם לא היתה הצינות נבנית ביסודה, יקר המציאות הוא בימינו אלה ומותם מדהימו: מי יקום תחתם? מאין יקחו? והנה כבר עברה שנה לפטירתו וכאבנו עדיין בעינו עומד. מכבדיו ומעריציו, תכריו בהנהלת האגוד להשלטת העברית הרגישו חובה להקים יד לשמו ולזכרו והחליטו לקשר תכלית זו עם משאת נפש שהגיעה שעתה משכבר הימים ולא נתגשמה עדיין — זהו יסוד "מפעל בעהם", מפעל מועיל ללשון ולתרבות — שיקל את הקניית הלשון העברית לעולים וישריש אותה בקרב הישוב, לפי התכנית שפורסמה בשעתה. הבה ננציח את שמו של המנוח היקר, הטוב והמיטיב, ושמן ינון לעד.

ד"ר חיים בוגרשוב

על הבימה במידגורוד

את הד"ר בעהם נ"ע הכרתי עוד מפגישתנו בפלך פולטבה, בעיר מידגורוד — עיר השלום הידועה מיצירותיו של גוגול. בעיר זו שכנה כבוד עדה יהודית ורתוקה היתה אז מהשלום, כי הימים היו ימי מלחמת יפן ורוסיה, וגחשול של פרעות היה עובר מזמן לזמן ושוטף את תפוצות ישראל שברוסיה המדינה.

נודמנתי למירגורוד בשליחות המרכז הציוני הרוסי, למסור דו"ח מהמצב בא"י, שמשב באתי ואליה התכוננתי לחזור. בשעה 8 בערב התאספנו בחצר בית הכנסת; החצר היתה מלאה יהודים מכל הסוגים, שכמהו לדעת מה מחהו בארץ תקותם. אבל בית הכנסת היה סגור; הגבאי לא רצה לקבל ע"צ את האחריות לפתח את ביה"כ בלי רשיון מיוחד מטעם הרשות. ואספה ציונית באופן רשמי היתה אסורה. הזמן היה בין פורים לפסח. הקור בחוץ היה גדול; והקהל החל להרגז; ראיתי צורך להסתלק אל בית המלון שלי, כדי לא להכנס בעובי הקורה. במקום שאני מכיר את תנאיו. אבל בשעה מאוחרת בין 11—12 בלילה, הובחלתי ע"י קהל גדול שבא לקחת אותי לבית הכנסת; וכאן בחצות הלילה נפגשתי עם ד"ר בעהם ז"ל, שעמד בראש העדה, ארגן אותה, השתיק את המתקוטטים, צוה לשבר את המגעול של שער ביה"כ על אחריותו, וכל הקהל נכנס לבית הכנסת. הוא דבר הראשון והקסים את הקהל בלבויות ובעממיות של נועם דבריו; ראיתי כאיזה יחס של כבוד ואמון מחלט התייחס אליו ההמון; הוא היה המנחה הנערץ, המתווה את הדרך לעדה המצטופפת באישון לילה לשמע הר של תקות הגאולה.

בעוד שנתיים ימים נפגשתי עם הד"ר בעהם במוסד — יצירת חייו — מכון פסטר בירושלים. הכרתי אותו מקרוב בפגישות שונות בעבודת העם ובפרט בתחית השפה, שהיתה תמיד משאת נפשו. אבל עד הרגע האחרון הייתי רואה אותו כעומד על הבמה במירגורוד עד עלות השחר, מנבא אל העם בגולה על תחית האומה בארץ האבות. תנצב"ה ותחי דמותו לדוגמא לדור הבא.

י"ג כהנוביר

אחד מבני העליה

שורות הציונים התיקים מתרונות והולכות. החילים מצבאות הרצל פוחתים והולכים ואין למגינת נפשנו, תמורתם. הדור הזה, הבא אחריהם, דור יתום הוא — שידיעותיו על עברנו המזהיר רופפות הן ושציוניותו מתחילה לכל היותר — מהצהרת בלפור; ומשום כך גדול הצער, אם בני העליה מתמעטים והולכים ואחד המועטים האלה, שנעדר מאתנו בלא עתה, הוא ד"ר אריה בעהם ז"ל.

המנוח היה הדור המאור שביהדות המסורתית שהשתלבה אצלו עם המדע הכללי-אנושי. לא היה נאה רורש בלבד, אלא — ובעיקר, נאה מקיים. כל החובות הלאומיות שהטין לאחרים, קבלן קודם כל על עצמו וקיימן באמונה מתוך מסירות מלאה, מבלי להתחשב אפילו אם הדבר הזה יפגע בקיומו הוא. הוא היה מאותם תלמידי החכמים שהיו מקשטים את עצמם תחלה במצוות ובחובות לאומיות, בטרם שהם כאים בדרישות כאלו אל אחרים. האלף והתיו של חייו בשנים האחרונות היתה השלטת השפה העברית

בישוב, כי לא תאר לעצמו אפשרות של תחית עם ובנין מולדת, בלי שתהיה שגורה שפתו הלאומית בפיו. שלא כמקובל אצל רופאים, היה כותב את תוצאות הבדיקות במכון שלו בעברית, בהשתדלו ליהד גם את המונחים הרפואיים. עובדא שגרמה לא מעט תרעומות כלפיו מצד הרופאים שידיעתם בעברית היא קלושה. כשהעירו לו על כך, היה אומר: שאם מתובתו של כל יהודי, ביחוד בארץ ישראל, לדעת את שפתו הלאומית ולדבר בה, קל וחומר שתובתו זו מוטלת בראש וראשונה על האינטליגנציה שלנו, ואם זו מזלזלת בערך הלאומי הזה, הרי אין לה כפרה! היתכן, — היה אומר — שהאינטליגנציה הזו, בהתישבת באיוו מדינה זרה, לא תשקוד ללמוד את שפת המדינה ותרבותה? האם אפשר להעלות על הדעת תופעה כזו? וכאן באי בביתנו הלאומי המתהווה, הכל מותר? — כאן הותרה הרצועה ואפשר לנהוג הפקרות בשפתנו ולזלזל בקניינינו הרוחניים, באין מכלים דבר? ואם ברצוננו באמת ובתמים להיות עם ככל העמים, הרי מחובתנו ללחום בתופעות שליליות כאלו המסכנות את קיומנו הלאומי בארץ.

ואמנם עמי הארצות מתוך הרופאים לא התחשבו בנמוקיו של אותו „משוגע“ לדבר אחד והיו מעדיפים לכתוב בכל השפות, פרט לעברית, ואילו המנוח שהקפיד על טהרת העברית בעבודתו הרפואית הגיע לדרגא דמאגא, אולם הוא נשאר נאמן לעצמו ולא ויתר על דעותיו והשקפותיו, ויהי מה! היה מי שנגע פעם, אגב שיחה אתו, על קיצוניותו זו המקפחת את פרנסתו; לרגל הערה כזאת ספר לו המנוח מעשה ברופא יהודי ברוסיה, שהחמן ע"י חברו הפולני לפריץ חולה להתיעצות באחותו, אחרי שהרופאים בדקו את החולה ערך הרופא הפולני את סמי הרפואה והגישו לרופא האורת לתתימה, אולם הרופא היהודי העיר לו, מתוך חיוך קל על שפתיו, שמסופק הוא אם הרוקח היהודי בעירה הסמוכה מבין פולנית, למשמע הדברים השיב לו בזעף חברו הפולני: „ילמד!“ וד"ר בעהם הוסיף, שמפרט קטן מאלף זה אפשר ללמוד עד כמה השוביניזם הפולני, בחבל שנמצא אז תחת מגפו המסומר של השלטון הרוסי — היה מגיע; לדרוש מיהודי, שידע את שפתו הפולנית בגלותו הרוסית, ואנו שבי גולה בארצנו, ארץ תחיתנו — מה נאמר ומה נדבר אחרי זלזלנו וותורנו על שפתנו וקניינינו הרוחניים.

גדולות ומרובות הן ההפרעות למפעלנו הלאומי מכל הצדדים, מבית ומחוץ, ואם גם לא נקיים את אשר בדינו לעשות, כמו טיפות שפתנו ותרבותנו, אנה אנו באים? האם תהיה לנו הצדקה והרשות להיקרא בשם עם ולדרוש מאחרים, שהם יכירו בנו כחסיבה לאומית אחת ויחשבונו כעם הראוי לשם זה?!

כותב הטורים הללו זכה לשבת במתיצתו במסיבות „עונג שבת“ באוהל שם שהמנוח היה תמיד מן המקדימים לבוא והמאחרים לצאת. בשבת הגדול, השבת האחרונה, שהמנוח בא לשמוע את הרצאתו המעניינת של הפרופ' י. קליוזנר, על האמונה והבטחון בחיי עם ישראל; שני הגורמים המלווים את עמנו בדרך נודדיו המרוכים מאז היותו לעם ושעל ידם, — הוסיף המרצה — יתגבר גם על מצוקות הזמן הזה ויזכה לתקומה ולגאולה במולדתו המשוחררת.

מסקנותיו הנכונות של המרצה החשוב שנאמרו מתוך אמונה ובטחון והתלהבות עצומה. הלהיבו גם את המנוח ופניו הרזים קרגו מאורה ועיניו המפיקות תום של אמונה והשראה עליונה הבהיקו באפלולית בין השמשות. ובלב פעמה הרגשה אחת: מי יתן וגם הוא יתגבר, מתוך אמונה ובטחון, על מחלתו האיומה, המקפדת את שרידי כחותיו.

תהא נשמתו של עובד לאומי באמן וצנוע זה צרורה בצרור חי האומה חשבה לתחייה בארץ האבות — משאת נפשו, שלה הקדיש המנוח את מיטב שנותיו וכחותיו ושמו ינון בין כל מניחי היסוד לתקומת ישראל בארץ ישראל.

יצחק גוראריה

יעמר לנו למופת!

לכשנוסדח המועצה להשלטת העברית בתל-אביב ניתנה לי הזדמנות ראשונה לעבוד במועצה אחת עם הד"ר בעהם ז"ל, ולעמוד תוך כך על תכונתו האצילית ומדותיו התרומות.

חולה היה כבר אז המנוח באותה המחלה הממארת, שהצעידתו אלי קבר ובית החומר שלו הרוס, ואילו רוחו חיה וערה, ולא פסק אף לרגע מלשקור לתקנת המועצה ולהתחקות אחרי כל ענפי עבודתה ולהתלבט אתנו יחד בכל אותם לבטים ראשונים חמצניים בכל מוסד חדש בכלל ועל אחת כמה וכמה במוסד תרבותי עברי בארצנו. המנוח כאב תמיד את כאב המועצה ודאג לה דאגת-אמת. מעולם לא השלים עם התנאים הכובלים והאנשים המקצינים בנסיעות המשטר העברי, שבלעדי נראה לו כל בנין תחיתנו הלאומית פגום ביסודו.

הוא האמין אמונה שלמה ועמוקה, שבעקשנותו המבורכת ובשקידתו הרבה ללא גבול יוסרו המכשולים ונתקרב אל המטרה. ובשכנו כבר על ערש דוי, המשיך לרקום את מסכת חלומותיו, כי עוד מעט ויתגבר על מחלתו ויתאזר כח ואתנו יחד, שנרתמנו בעל זה יקים תנועה בעלת היקף וממדים גדולים ויוצר המנוף להשלטת השפה והתרבות העברית בחיי הארץ — משאת נפשו הגדולה שלה הקדיש את מיטב כחותיו.

וכמה גדול הכאב שלא בא חלומה, שלא קם ד"ר בעהם היקר והישר בארם מחליו ונשא אתו את יקרי חלומותיו הגדולים.

יעמד נא לנו למופת בצניעותו, באהבתו ובשקידתו לתחית העם והשפה העברית ובמסכת פעולותיו בשטח התרבות והשפה העברית יארג שמו ויונצח זכרו.

הגלות? אי הדרך להתחדשות האומה, למלכות יהודה? בנפשו הכואבת.
כאילו פעמו רגשי ביאליק:

„היה קץ להשך, אם סוף למהפכה.

הישך הסער ויפורו העבים

ונגה הסהר ונגהו כוכבים?”

בקשנו אותו שלא יתרגש ורצינו להפריד ממנו אך פתאם התרומם:
מעל מטתו ובקול מלא עז וגבורה ממש השמיע באוזנינו דברי נחומים ותקוה
ואמונה, כי בעוד ליל יעלה השחר ואיר חדש יגיה על ישראל, ארצו ותרבותו,
כאלו שווע ממעמקי לבו בדבר טשרניחובסקי:

„אם גם יאחר יום הגאולה,

יצעד שעל שעל,

אל תואש, אסיר תקה:

עוד שמשנו יעל!”

ממש לפני גסיסתו התחזק ויעמוד בשתי רגליו על הארץ והעלה
מתוך נפשו הצרופה קול שירת התקוה והגאולה: ארעא ורקיע נשקי אהדרי.
גופו היה הולך וכלה, ימיו היו ספורים ואולם הוא העלה, לגד עיני דמיונו
את יום הנצחון של הצדק על הרשע ואת פדות עמנו וארצנו ותחי נפשו
ויקל לו לשעה קלה.

מהספדו של אדם ניכר אם בן העולם הבא הוא, אמרו חז"ל. חוכרת
זו, בה מתנים חבריו ומוקיריו את גודל פעולתו של האיש יקר המדות, מעירה
כי אמנם בן העולם הבא הוא אריה בעתם וזכרו לא ימוש מקרב חבריו לדעה
ולפעולה ונשאי כליו השומרים אמונים ללשון ולכל גלמי היצירה והתרבות.
העברית.

בקנאות להשלטת השפה בארצנו בכל שטחי חיינו, בהרמת קרנה של
תרבותנו הלאומית, בהכפלת מסירותנו ומרצנו למען הגשמת צואתו של
אריה בעתם ז"ל, יקויים מה ששנינו:

צדיקים במיתתם נקראו חיים.

מדרכי רוזן

לא הועם אורו

הרבה מעלות ומדות טובות מנו בד"ר אריה בעהם ז"ל הגדולה בהן
היא מדת האהבה: אהבת העם ואהבת האדם.
אהבתו העזה לעמו ולארצו היא שהניעה אותו לעלות ארצה, כדי
לקיים בגופו את מצות בנין העם והמולדת.
ומאז — כל כוחו, מוחו ולבו, רוחו התוסס, כל מה שחי ופעם בקרבו,
היו קודש לאהבתו זו.

האידיאל הציוני, שמלבו הצבו ובחלבו ובדמו קנהו, השתלט על כל ישותו. וכשנתבע האיש לפעולה, היה מגלה מעיקן לא אכזב של רצון ומרץ. ומכאן מסירותו ונאמנותו למפעליו: מכון פסטור והאגוד להשכלת העברית. וכמה גדולה היתה כמיהתו, נפשו לימי בראשית בתנועת התקומה העברית, ימי אמונה נלכבת ותמימות טהורה! בצער וכאב היה מתאונן על העדר ההתלהבות ורטט הקדושה בימינו, אנו ועל החולין ה"מעשיות" שירשו את מקום האידיאה.

ואף שגדלה והלכה מחרוזה אכזבותיו, אחת מרה מחברתה, והעיקר עליו בכל כבדו, לא נפגמה בכ"ז טהרת האידיאל שלו ואורו לא הועם. "מגלת לבבו" לא נתפלשה בעפר ונשמתו נשארה זכה וברה עד רגעיו האחרונים. אהבת אדם: — אלהים ברא לו לב טוב וטהור והוא שמר על טובו וטהרתו כל ימיו.

אדיבות ועדינות, תום ופשטות הם שהוליכוהו באורה חייו והיו נר לרגליו ביחסיו ובהליכותיו עם האדם.

כמה נזהר מלצער איש ומלפגוע בסבוד וזולתו. והוא, טהר הנפש, אנץ הדעת ויקר הרוח שאף תמיד לעמוד על משמר האדם ולהיות לו לעזר ולסעד, ורבות יש לספר על הד"ר בעתם. ידיד אנשים, הטוב והמיטיב, המבקר חולים ומרפאם ללא תשלום. מעוררם ומעודדם ומשרה עליהם מוֹרָךְ לבו.

ועוד שמורים בלבי פניו הגרמים מסבלו של אחד, קשהיום שנוקק לעזרתו וכיצד שנתאושש הד"ר בעתם וכו' ברגע קס והלך ועשה ותבע מאחרים שיעשו והרי כבר היה אז חולה ורצוף (5 חדשים לפני מותו). כך היה בין אדם לחברו.

והצבוריות שלנו השקועה במ"ט שערי "פוליטיקה גבוהה" — כמה זקוקה היא לאנשים מסוגו של המנוח שבכחם להשיב את האמונה ביפי נשמת האדם ובאצילות רוחו.

שמעון ארנסט

נאה דורש ונאה מקיים

בעולמנו מצויים לא מעט רופאים בלשנים, שעשו הרבה להחיות השפה העברית, וגם המנוח היה שייך למשפחה זו.

בדיוקנו של המנוח מתבלטת ביוחד אהבתו הגדולה לשפה העברית. שראה בה חובת-הלב של התנועה הציונית. מגדל-בבל של לשונות הנכר הממלאות את חלל חיינו גרם לו יסורי נפש עמוקים ויקרת שאיפותיו היתה ריבונות השפה העברית והשלטתה הגמורה בחיינו. מרגלא היה בפומיה: עם המדבר בשפתו זכות קיומו מובטחת לו, ואילו עם המדבר בלשון נכריה חולה הוא וקיומו מוטל בספק.

שמור את לשונך" — צו זה של אליעזר בן יהודה היה לחם חוקו. לתכנית חייו ממש, המחייבת עבודה מאומצת ובלתי פוסקת. המנות היה בטבעו אדם עשירי-רוח, ועשרו היה לא רק בנפשו פנימה, אלא התגלה בכל יום בעבודתו הצבורית והתרבותית הפורית. נפשו היתה תמיד סופגת יותר מאשר פולסת. הוא היה אדם המתשב את חשבון עולמו העצמי רק תוך חשבון עולמו של ישראל. מיום שעמד על דעתו לא היה נאה דורש, אלא אם כן היה נאה מקיים. ולא עוד אלא שהיה מחמיר על עצמו יותר משהחמיר על האחרים. הרחוקים שאין לפניו שיעור-קומתו אינם יכולים לעמוד על טיבו, ואילו אלו הקרובים שעבדו במחיצתו, ראו את שלהבת-האידיאה שהיתה מהבהבת תמיד בנפשו, אותה אידיאליות עמוקה שהביא עמו מכור העוני של הגולה ומסדן המהפכה הרוסית שתושלה עליו נפשו העדינה.

ד"ר משולם ליבונטיץ

פעולתו ב"מגן דוד אדום"

אגודת "מגן דוד אדום" בת"א שרויה באבל כבד על מותו של חבר ההנהלה לשעבר וחבר ועדת הבקורת, ד"ר אריה בעהם ז"ל. לא פללתי כלל ולא עלה על דעתי שאצטרך כבר בימים טרופים אלה להספיד את חברי היקר. שיעוד לפני כמה זמן עבד יחד אחי למען מוסד העזרה הראשונה. את ד"ר בעהם הכרתי לפני עשרות בשנים מיום עלותו ארצה. על עבודתו החשובה כיום אגודת הטבעונים העבריים ומוסד מכון פסטר, שהכנים הראשון בא"י את שיטות הבדיקות החדשות והרפוי הבקטריולוגי, לא ארחיב הפעם את הדבור. עלי רק להדגיש, כי רק מי שהכיר את תנאי החיים בימים ההם וידע את העזובה האיומה בשטח ההיגיינה בארץ ויכל להעריך מה רב הוא המרות החשוב שהמנוח שרת את הישוב. בימים ההם חסר היה הקשר התמידי גם עם הארצות השכנות כמצרים, קושטא, מקום שם נמצאו התחנות הקרובות ביותר של מכון פסטר. מתוך עבודתי הרפואית בארץ ידועים לי מקרים אחדים בחדרה וראשון לציון, כשנשוכי הכלבים השוטים הגיעו באחור זמן מצרימה ולמרות קבלם שם את הרפוי הדרוש מתו. מאידך גיסא, מזמן שנוסד מכון פסטר זה כ־25 שנים לא היו מקרי מות בין אלפי האנשים הנשוכים על ידי חיות-בית שוטות לאחר שפנו למכון פסטר וקבלו שם את הרפוי הנחוץ.

ועתה דברים אחדים על עבודתו של המנוח במ.ד.א.: כשפניתי לפני 6 שנים לד"ר בעהם בבקשה להכנס אל ועד מ.ד.א. הצטרף מיד לחוג המצומצם של הדואגים למוסד העזרה הראשונה והקדיש את זמנו וגם מרצו הרב וכל תשומת לבו הער והתם למוסד הרפואי הזה, שהיה קרוב מאד לנפשו, במשך שנים אחדות השתתף בקביעות בישיבות הוועד, היה לו בעומקן של כל

הבעיות השונות שהטרידו אותנו ומתאמץ לעזור לנו למצא להן פתרון. והימים הם ירחי הדבש של אגודת מ.ד.א. ימים שיש בהם אולי הרבה מן הברק הרומנטי אבל עם זה כרוכים הם בקשיים מרובים, בהתלבטויות ובאבני נגף שרבו מספור.

ד"ר בעהם היה אחד המרצים המנוסים שלנו שנתחבנו על כל אנשי גדוד המתנדבים של מ.ד.א. בגלל ההרצאות על מחלות מדבקות, כלבת, צדפת וכו'. ברוב הקורסים השתתף בועדה הבוחנת ובשאלותיו הספורות התאמץ תמיד לא להכשיל את הנבחנים אלא להשלים את ידיעותיהם ולהוסיף להם הכמה גם בשעת הבחינה. ביחוד רבה עבודתו לשם בדיקת סוג דמם של כל החברים הפעילים של מ.ד.א. זכות יתירה היא למ.ד.א. שבהתחילנו לפני שנים מספר את עבודת בדיקת סוגי הדם, שהסתעפה בימים האחרונים באגודתנו ועל ידי אגודתנו גם מחוץ לתחומיה, עמד בראשה מומחה ממדרגה ראשונה כד"ר בעהם. שבעצמו השגיח על הצד המדעי מתוך דיוק וקפדנות וגם היה לעוזר לחבר הרופאים העובדים בתחנה המרכזית של מ.ד.א. בעבודת יחד אתם בתחנה ובהדריכו אותם בזמן הראשון.

ולא זו בלבד, אלא שהוא התנדב והמציא לנו את כל המכשירים הדרושים לעבודת הבדיקה מתוך מעבדתו הוא. ד"ר בעהם המשיך לסייע לנו בעבודת הבדיקה הונו גם בימים האחרונים במכון פסטיר במעבדתו וגם במעבדת "הדסה" של ב"הת העירוני, מקום שם עבד כמנהל המעבדה.

זמן קצר לפני מותו דבר אתי המנות על עבודותיו המדעיות ומחקריו בהמצאת שיטה חדשה יותר פשוטה ועם זה מדויקת ומדעית לקביעת סוגי הדם. ד"ר בעהם כבר בדק מקרים רבים לפי שיטה זו ומצאה נכונה ומדויקת. אך המות קדמנו ולא אפשר לו להביא את מחקריו לידי גמר.

למשפחת ימגן דוד אדום אבד במותו חבר מסור ונאמן ולי ידיד, שוכר אזכרהו כל ימי חיי.

ד"ר דוד דויטש

נשמר על מוסדר

קשה למצוא את הבטוי הנאמן לעזווע הנפשי שעבר עלינו במותו של חברנו היקר ד"ר א. בעהם. קשה להשלים עם המחשבה שהלך מאתנו לעולמים האיש שבמשך כ"כ הרבה שנים הורגלנו לראותו בינינו כה תכופות. אנחנו, הרופאים, ידענו שמהלך זה שתקפה אותו, דוקא את הרופא, והמקום שנתייחד לה בגופו — אין מנוס ואין מפלט ממנה. והשתדלנו ככל האפשר לכוון את תשומת לבו של החולה הרופא המומחה והמנוסה, לצורות מחלות אחרות, וע"ז טפחנו בו תקוות של הצלה; שקרנו במחשבת לחבר היקר למען לא יפל רוחו עליה, ולי נודעה לו האמת המרה על מהות מחלתו היה מגיע לידי דכאון ויאוש נורא. בשיחות המרובות שהיו לי עם המנוח בשבועות האחרונים

להייו הסחתי את דעתו מנושא מחלתו וגלגלנו בענינים צבוריים לאימיים. ושוב היפיע לפני אותו האיש הנלבב והמסור בכל נימי נפשו לעניני האומה, כאילו אנו נמצאים באחת האספות, שבהודמוניות רבות כל כך היינו נפגשים אתו בהן. בגוף הרזה והצנום ונגוע המחלה האיומה, נשאר הרוח — בריא חזק ואיתן, ונשמתו אש שלהבת, כאילו לא קרה שום דבר; ואף על פי שידענו שגורלו נחרץ, לא רצינו בכל זאת להאמין שכ"כ מהר נפרד ממנו לעולמים. אנחנו קוינו שעוד שבועות ואולי חדשים ישאר הוא בינינו ואתנו — אולם האסון בא כחתף, נשבר הגוף והנשמה יצאה בסתרה בשעת הכוּקֶר של אותו יום המר, כשהוא יושב בכורסא ומסביב לו בני משפחתו.

ועתה כשנפרדנו ממנו וחלקנו לו את הכבוד האחרון מה נשאר לנו, לחבריו הקרובים ביותר לעשות לזכרו שלא ימחה מלוח לבנו; במה להנציח את שמו של האיש שפעל ויצר כל כך הרבה בשדה הרפואה הא"י? לא מעט דובר על הזכויות המרובות של המנוח שפעל בשטח אחד של המדע הרפואי כחוקן במלא מובן המלה, שעד עכשיו, עד כמה שידוע לנו, לא היתה לבני עמנו כמעט כל דריסת רגל בו; ואמנם גדול הוא מספר היהודים שנתפרסמו בעולם המדע על עבודתם בכל ענפי המדע הרפואי; ואילו מה דל וקטן הוא מספר היהודים שפעלו ונתפרסמו בשטח הרפואי הידוע בשם — „מכון פסטר“ וכל הכרוך בו. ובשטח הפעולות ה„פסטוריות“ שלו בא"י ובתוך הישוב העברי, הרי הדר"ר בעהם היה האחד והיחיד — הוא שיום, הוא שיצר את מכון פסטר הראשון בארץ והוא הוא שנלחם במרץ שאין דוגמתו על קיומו של מוסד זה בארץ, על הרחבתו והתפתחותו הדרושה, חליפות ותמורות היו במלחמתו זו — יש וגרמה היה שכבר התגבר על המכשולים המרובים שעמדו בדרכו והשיג את מטרתו, נדמה היה שהישוב על מוסדותיו הבינו והעריכו את גודל המעשה שנעשה על ידו, והנה שוב כשלון ואכזבה; ושוב מלחמה עקשנית מאומצת להמשכת המפעל; ביתר מרץ וביתר שאת נגש להלחם במכשולים החדשים, וכך עברו ימים ושנים במלחמה בלתי פוסקת לקיום המוסד החביב והיקר, השתתפתי בזמנו כחבר בועד הצבורי שנוסד למען „מכון פסטר“, והיו לנו הרבה פגישות עם אנשים בעלי השפעה בישוב, לא הרבה דרשנו למען המוסד הזה, רק תמיכה מוסרית והבטחת קיום מינימלי של המוסד המיוחד במינו, שבשום מקום בעולם אינו מתקיים כחי נושא את עצמו, אלא אך ורק בתמיכת הממשלה או מוסדות אחרים; בכל מקום מצאנו, אמנם, יחס ער וחיובי וגם הערכה נכונה, אבל יותר מזה — תמיכה, לא באה משום מקום והמוסד צריך היה להתאבק קשה מאד על קיומו עד הוֹמֵן האחרון. נשכחו הזכויות המיוחדות שהיו למוסד זה ומה שפעל בתקופה שהארץ היתה עדיין מדבר שממה או קרוב לזה, ומאות אנשים אומללים שעמדו על סף המות ניצלו תודות למוסד שהוקם ע"י איש אחד בלבד; גורלו של איש זה הוא כגורל הרבה אנשים גדולים שבני דורם לא העריכו כראוי בחיים ורק אחרי מותם הבינו מה גדולה האבדה שאבדה להם במותם — והקימו להם מצבת זכרון; כזה קרה גם עם המנוח; — יתוקן למצער עתה המעוות שנעשה לאחד המעולים בתוכנו; ייזכר לו חסד נעוריו וייעשה עכשו

מה שלא נעשה קודם; אם יש את נפשנו להעמיד מצבה לזכרו של המנוח. אין דבר מתאים יותר מלהמשיך את קיום המוסד. ששם הד"ר בעהם ייקרא עליו לעולם ועד.

הסתדרות הרופאים צריכה לקחת לידה את הזימה להגשים את הדבר ולהוציאו לפועל. ועירית תל-אביב — לחובה קדושה ייחשב לה שתחזיק במוסד זה, ותקת אותו תחת חסותה וגם תדאג לקיומו, כאחד המוסדות העירוניים החשובים ביותר שבעיר; הטא לא יכופר אם תתן להסיר את השלט מעל המוסד היחידי בעולם, ויהיה גם לנו, חבריו, לחובה מוסרית נעלה שלא ננוח ולא נשקוט עד שהדבר הזה יקום ויהיה.

ובזה נמצא נחומים באבדה הגדולה שאבדה לנו.

ד"ר אברהם ויסוצקי

רגלו של אריה בעהם ז"ל

היה הדבר בסיביר, בליל תרף אפל וקר. פתחתי את גליון „הרזוטט“ שנתקבל זה עתה והתחלתי קורא בצמאון על ארץ רוות שמש רחוקה. שאלה כה ערג הלב הצעיר, באותו גליון, וזכר אני, סופר משהו על הרופא הבקטריולוג בעהם, אשר עזב קריירה מזהירה ברוסיה כדי ליצור מכון פסטרי בא"י, ועוד וזכר אני שפעמים רבות חזרתי וקראתי רשימה זו והרהרתי על גורלו של הרופא המצוין הזה ששמו בעהם.

זו היתה התודעותי הראשונה אליו. ההתודעות השניה חלה בבאב" אל-ואד בדרך לירושלים. בעל קומה גמוכה וראש פושקין, עטוף בכעין גלימה של פיטנים מהמאה שעברה, עמד תפוש מחשבות והביט אל ההרים, בשעה שהנהג גחן תחת מכונתו הנושפת (גם היא חושכני מהמאה שעברה). הוא חיך אלי חביבות, ואותו חיוך לבבי בא כעין דיסהרמוניה לשחור הגלימה, להרים המעורפלים ול... בקטריולוגיה — ומרגע זה החלה ידידותנו.

הוא היה ללא ספק אדם נבון, וכפי הנראה גם מעשי, אך כשנתגלגלה השיחה על מוסדו היה נהפך להוזה קנא, הדומה לאדם שבא מעולם אחר. הוא היה אז „פרסונה גרטה“ בא"י, כבדו אותו והעריכוהו כערכו, אך „ירידתו“ לא אחרה לבא, ואז דוקא נתגלתה באופן נעלה אישיותו של הד"ר בעהם כעברי ואורת.

מכון פסטרי התקיים, נדמה לי, בתמיכתו של שטראוס, ד"ר בעהם קבל את משכרתו וחי ברווחה, אך משבאו האנגלים לארץ הציעו לי „למסור“ את המכון לממשלה החדשה ולהמשיך במשרתו כמנהל המכון, והוא סרב כמובן. אמרתי „כמובן“, כי צריך היה להכיר את בעהם, כדי להבין שהוא לא יכול היה להתנהג אחרת. על מעשהו זה לא היה מדבר ברצון, כי היה משוכנע שהכל צריכים להכינו, אך כשהסביר את הדבר אמר כך: „המכון שלנו

הוא אחד מהישיגניו הלאומיים בארצנו. הנוכל למכרו לאחר? ואולי נמכר גם את האוניברסיטה. בתי הספר. בתי החולים ואת המושבות? ומה עוד ישאר לנו אז? ולשם מה בעצם הגנו כאן?" ובעיניו הרכות והחולמות היה נדלקים או ניצוצות חזם.

בעהם סרב למסור את המכון. שטראוס חדל מתמוך בו. העם העברי המשיך לכבד בלבו את בעהם. אך לא בא לעזרתו. והוא נשאר בודד. כשדגל העם הזה בידיה כושל ולאח, אך נלחם בעוה. או גם נשתנה יחס המוסדות והאישים אליו. יחס הכבוד אליו היה כאילו ביחס ישר למצבו התמרי.

"ד"ר בעהם, נו, כך הרבה זכויות יש לזקוף לחשבונו. מאות רבות של נשוכים וחולים הציל ממות. נכון הדבר! אך מדוע סרב למסר את מכון פסטיר לממשלה? הנה גם פתחה הממשלה מכון משלה. וכי נחוצים לנו שני מכונים כאלה? מובן, שקשה לו לבעהם; בעד פנטסיות משלם האדם תמיד ביוקר. יהיה עליו לסגור כעת את המכון שלו ולחסל אותו! כך התבטאו אנשים, אשר בעצמם השתתפו ביצירתה והגשמתה של אחת הפנטסיות הנפלאות ביותר בדברי ימי האנושות וציונות שמה. בעהם התלבט בחפשו עזרה, ולבסוף נאלץ להעביר את המכון לתל-אביב. כדי לקמץ בהוצאות. הוא ארגן "ועד", שבו השתתפתי גם אני, ובידי הועד הזה עלה, אחרי מאמצים רבים, לקבוע פגישה עם מנהיגי הסתדרות העובדים ובן גוריון וד"ר מאיר בתוכם. אחד מחברי הועד פנה אז בשאלה ישרה לד"ר מאיר: מדוע נזקקת קופת החולים של ההסתדרות למכון הממשלתי ולא למכון פסטיר?" והתשובה היתה פשוטה: "מפני שמשם אנו מקבלים חמר חנם". מלא חימה קפץ ד"ר בעהם ממקומו:

"חנם אמרת? אם כן סגר את כל בתי הספר ושלח את ילדינו למיסיונרים. כי שם יקבלו חינוך חנם! גרש את כל העובדים במפעלינו השונים, כי תמצא כאן בארץ ידים העובדות ב'חצי חנם'!"

בן גוריון השפע מהדברים והבטיח שהועד הפועל ידאג לגורלו של מכון פסטיר. אך קופת חולים לא שלחה חולים לבעהם, או גם נמצאו שונאים לבעהם. עמאין? וכי מי זה יכל היה לשנוא את בעהם, אשר לא עשה כי אם טובה לכל, הבא במתיצתו? שמזעות מחרות פרחו על עבודתו המקצועית והמדעית של אותו האיש, אשר עבד זמן רב עם זמרמן עצמו. ובמכון פסטיר בפרוין, ואשר היה מועמד לפרופיסורה עוד ברוסיה.

דחקו אותו, דחקו את המכון, ונמצא גם מי שהוא שפנה ליורשי פסטיר והציע שיאסרו על המכון לשאת את שם אביהם.

קשה היה לבעהם לשאת את כל אלה. הוא רזה והזקין בלא עת. אך המשיך על אף הכל לשאת את סבלו הכבד בעקשנותו. נכון תמיד (תמיד!) לבא לעזרת כל הזקוק לו. עד שבא המות, לא 'בעתו. ואכזרתי כחיים עצמם. יזכרו אולי את בעהם במשך זמן מה; אפשר גם שיקראו איזה רחוב על שמו. רחוב לא גדול, בלי חנויות, בלי מדרכות... ובכלל, האם שמתם

אל לב, רכותי, שמאז ומתמיד מעריכה האנושות פחות את אלה המצילים חי
אדם ממות ומקדישה מזכרות בעיקר לאלה המוליכים אותה לקראת המות.
מנהגו של עולם בכך! ובכל זאת, מה יהיה על דגל מחנה יהודה שנפל
מידו הרמת של בעהם? מה יהיה על המכון שלו?

ד"ר אסתר גיבורקובסקי

חובתנו למפעלו

עם מותו של הד"ר אריה בעהם הלך מאתנו אחד הטובים והמעלים
של בני הישוב ובנויה אחד מאצילי הרוח הישרים והדגולים, אידיאליסטן,
צנע, נקי כפיים ובר לבב. יצאנו דאיתו ימים רבים צנחא חציה חציה
חיים גדושים וצלאים פעילות מבורכות ומעשים נאים למען תקומת העם
והארץ היו חייו של המנחה, וקורב ליובל שנים, משחרית נעוריו ועד נשימתו
האחרונה עמד במערכה ועבד ללא ליאות, מתוך נאמנות ומסירות, את
עבודת העם.

וגדולה היא הירושה שהנחיל לנו הד"ר אריה בעהם ז"ל:
(א) דמות נעלה ואצילה של אישיות קורנת הראויה לשמש דוגמה
מזהירה לדור הצעיר.

(ב) מפעלו למען הגשמת דעיון השלטת העברית בארץ.

(ג) מכון פסטור, ביתו אשר נחל יצאנו ימים רבים חציה חציה
מכון זה, יצירת רוחו ופרי מרצו הכביר ורצונו העז, אשר ידיו כוננוהו
ותפחהו במשך שנים רבות ושהביא ברכה רבה לארץ — מכון זה עומד
לסגור את דלתותיו בשל וספר אמצעים. הם הם יצירותיו אשר הם המעלה
תלאביב העברית העומדת לנס ולתפארת ברוב עשרה והדרה האם
תקצר ידה להושיט עזרה וסעד למוסד דב-ערך זה ולהציב יד זכר לשם
מחוללו? שבה ונחם זה חלומה והבוא זה חלומה וזה חלומה חלום

אבות העיר! לא בדברי שבה ותהלה תצאו ידי חובתכם כלפי המנוח
האהוב והיקר, לכולנו, אלא בשמירה על מפעל חייו, שהקדיש לו את כל
כחותיו. יהיו פניכם מופנים אליו כמו שפניו היו מופנים כלפי העם יפתח
המכון כמוסד עירוני ויחוקק על שעריו שם מיסדה שוסה לכך וראוי לכך
שנשמור על זכרו תוך שמירה על מפעליו.

ד"ר אליעזר גולורץ

בתחלתו בין שנים

התחלת המנוח ד"ר בעהם התודעתי בפעם הראשונה בשנת 1911 בבואו
להמבורג לשם השתלמות בחקר מחלות טרופיות. שם עבד במכון להיגיינה
טרופית ובמעבדה להיסטולוגיה של הפרופ' אוגנא. במעבדה זו הייתה מנהל

המחלקה החימית, וכך ניתנה לי ההזדמנות להעריך כראוי את אישיותו של ד"ר בעהם וחלוציותו.

מספוריו של המנוח גודע לי שכבר בקר בא"י בשנת 1906 כדי לעמוד על מצב הרפואה בארץ והתווה לפנינו את המטרה לרכוש ידיעות מדעיות בבתי יפת ע"מ להשתמש בהן באהלי שם, ליצור מפעל רפואי מדעי וביחוד מכון פסטר בא"י. את כל מעייניו שם במטרה אחת: להעשיר את ידיעותיו על יסוד הנסיגנות שנעשו בחו"ל במקצוע הרפואי האמור.

הופעתו של רופא מלומד, שבא במיוחד מא"י על מנת לחזור שמה לשם יסוד מכון רפואי לתועלת הישוב, עשתה רושם חזק בחוגים של צעירי הציונים בהמבורג. בתקופה ההיא היו הציונים שבגרמניה מתחסימים לענייני בנין הארץ כאל חוון לעתיד לבוא. מעטים מאוד היו היהודים המלומדים שנטו לעלות ארצה לבצע מפעל ממשי שהארץ זקוקה לו. והנה בא רופא צעיר, ויתר על מעמדו המבוסס בארץ מולדתו והיה נכון לקשר את גורל חייו עם ארץ תקותו. אין אפוא כל פלא. שאישיותו כחלוצ בשדה המדע לטובת א"י הכתה גלים בין הציונים בהמבורג והפעילה את הכחות הלאומיים המעטים שבה באופן יוצא מן הכלל.

וכך נתגלגלה לי הזכות לבוא במגע חי עם ד"ר בעהם ולהתחמם לאור נפשו של האיש הנפלא הזה. שיחותינו הרבות היו תמיד מסתובבות על ציר שאיפותינו הלאומיות ועתיד עמנו בארצנו.

מאז לא נפגשתי וזמן רב עם המנות, ורק מקץ עשרים וחמש שנים כעלותי ארצה בשנת 1936, נפגשתי אתו שוב בח"א. כל מעשי תקפו ופרשת פעולותיו בארץ במשך תקופת פרידתנו הלא ידועים הם לכל בני הארץ וכתובים בדברי ימי הישוב. כשנפגשתי אתו בת"א מצאתי בו שנוי גדול לרעה הן במראהו החיצוני והן בהלך רוחו. אמנם רעגנות ציוניתו לא פגה וטוהר נפשו לא הועם, אבל מרירות תקפה אותו על חוון רוחו שלא התגשם. עברו עליו שנות עבודה מרוכזות מתוך היאבקות עם כחות מפריעים. בולטת היתה בו התמרמרות של אכזבה, הגוזלת את מנוחת הנפש. ואף על פי כן, ולמרות הכל נשתמרה בו בשלמות ההתלהבות והערנות לנכסים תרבותיים של עמנו והאמונה בנצחיות ישראל ובהתקדמות בנין הארץ. בזה נסתמן בו האופי של האיש, שבהיותו צעיר לימים עשה את ציונותו לתכנית חייו. הלך מאתנו איש רב-פעלים בעל נפש אצילה.

הפרוססור י. קלזנר

על ד"ר א. בעהם (מתוך מכתב)

אין אני צריך לומר, כמה יקר חזשנב לי ה"אגוד להשגטת העברית". בימינו אלה, שהותרה הרצועה והלשונות הלועזיות דחיות ודחוקות את הלשון העברית אף ממקלטה האחרון — מארץ ישראל, — גדול ורם הוא התפקיד להשליט את העברית בכל מקצועות החיים, בחוץ ובבית.

והרשומי נאי לבדך ביחוד את הד"ר אריה בעהס. הראש האמיתי של האיגוד במשך כל עשר שנות קיומו. ראינו עד עכשיו מורים וטופרים שהלשון העברית צריכה להיות ראש כל דאגתם. עומדים מרחוק או מתיחסים בקדירות לכל המלחמה הקשה בדבר השלטת העברית. והנה קם אדם ציוני נעלה, לא מורה ולא סופר, אלא רופא באקטוריולוגן וסירולוגן מצוין, שבא לארץ לא אחר הכרזת בלפור ואחרי הרדיפות של הבולשעוויקים ברוסיה. אחר גירות פולניה והשמד של היהודים בגרמניה. אוסטריה ושאר ארצות. אלא בשעת שלום יחסית באירופה הונית את משרתו הכבודה התענה בכל מיני עינויים בארץ ובשעה שצריך היה להלחם על קיום המוסד החשוב שלו — מכון פסטור — השקיע את כל מרצו הגדול במלחמה על השלטת העברית. הרב זה מעשה יוצא מן הכלל.

ליר הקבר הפתוח

ד"ר א. בנימיני

חולם ולוחם

בני דורנו שרויים לצערנו באווירה של אינטרסים. לכן מצטירת דמותו של הד"ר בעהס ז"ל בעיני רבים כדמות מזוהה, לא מובנת. בינו לבין בני־זמנו הפרידה תהום, כזו הפעורה בין הרעיון המזוכך של הרצל לבין הציוניות המעשית של היום.

ולא להגם נמצאת תמיד על שלחנו של ד"ר בעהס המנוח תמונתו של ד"ר ברנשטיין־כהן ז"ל, אשר מסר את כל חייו לציונות ואשר, משום יחס הצבוריות הרשמית אליו, הוכרח לעזוב את הארץ ולמות בנכר, בסביבה איבת. החל משנת 1906, מיד להופעת הציונות המדינית, מחליט הרופא הצעיר ד"ר אריה בעהס להקדיש את כל מרצו וכוחותיו להבראת הארץ למען המהגרים העתידיים לבוא הנה. לרעיון זה מקריב הוא לא רק את חייו, אלא גם את חי הקרובים לו.

במשך שש שנים הוא מכשיר את עצמו ליעוד זה, לשליחות זו שהיתה מדעית וחברתית כאחת. הוא מיסד את "חברת הרופאים והוקרי־הטבע היהודים" ומעורר סביבה את התענינותם של הכוחות הרפואיים היהודיים המעולים שבאירופה. בין אלה שנצטרפו לרעיונו, מתנשאים שמותיהם של: מקס גורדאן, פאול אהרליך, זיגמונד פרויד, פרוץ וארבורג ועוד...

ב־1913 נוסד בירושלים "מכון פסטור" הנושא את שם מקס גורדאן. מטרת המוסד הנה: מלחמה במחלות האבעכוועות, הנפוצה במזרח הקרוב ובכלבת.

די לזכור את המצב ההיגייני והסניטרי הירוד של ארצנו באותה התקופה, כדי להבין מה גדולה היתה התועלת שהביא או המכון ובעיקר מה חשובה היתה פעולתו בימי מלחמת העולם. בזמן שהיינו כאן מנותקים לגמרי מן העולם הגדול.

ובימים ההם מעשיר הד"ר בעהם את המכון במחלקה סרולוגית ומגשים בחייו את האקציונטרופיה.

פעולות אלו עוררו הערצה בקרב הרופאים הטורקים והגרמנים, אך במובן החמרי סבל המכון מאד כהיותו מנותק מהיהדות הרוסית והגרמנית. אך הד"ר א. בעהם אינו גרע, כי אם מתמסר למפעלו מתוך אמונה בעתיד והתלהבות. אולם העתיד הביא אתו מכה אחר מכה, אכזבה וצער. המלחמה נגמרה ומבמת הציונות ירדו מקס נורדאו, פרופ' וארכורג, ד"ר ברנשטיין-כהן, ד"ר צ'לנוב — ודרוהות חדשות התגשבו צמחנה.

כוחות חדשים הופיעו בארץ, זרים לשיטות ולמסורת הקודמות. ואך מספר רופאים מצומצם, וכראשם הד"ר הלל יפה, נשארו נאמנים לאידיאל של ד"ר בעהם.

ונמצאו אנשים שרצו להרוס את מכון פסטור כליל: הממשלה רצתה לרכשו לעצמה והציעה לד"ר בעהם ז"ל להשאר בו בתפקיד מנהל, בתנאים הנוחים ביותר.

מתוך עקשנות שבחקרבה עצמית, בלא כל תמיכה חמרית ומוסרית, המשיך הד"ר בעהם את מלחמתו לקיום המכון העברי שלו. הוא ניסה את הכל: בקונגרסים, בוועידות, סמך על הבטחות מנהיגים — אך הכל לשוא!

לבסוף, כדי להציל את מפעל חייו — את המכון, הוא עובר לתלאיביב, משתקע בה, מקוה למצוא הבנה מינימלית למפעלו זה בעיר העברית, כאן נוסד חוג ידידי המכון.

לפי עצת ד"ר הלל יפה מוכן הד"ר בעהם, כאדם הרחוק מכל הלך-רעות מפלגתי, למסור את המכון ל"הסתדרות", אך גם זה לשוא! שלושים וחמש שנות עבודה עקשנית, אינטנסיבית, אינן משאירות עתה אחריהן כמעט כל זכר ממשי: והחברה שלנו, באופן פעיל או פסיבי, הפריעה להתפתחותו של "מכון פסטור" וחתרה מדעת או שלא מדעת תחת מפעלו של הד"ר בעהם.

מלא אכזבה ויגון הלך האיש מאתנו. ויבטח אלה מינוי שני קצנים כה נגמרו חייו של אדם מחונן בכשרונות בלתי מצויים, אדם מלא אמונה והתלהבות ומוכן תמיד להקרבה עצמית. ולמקום מנוחתו האחרון לא ליווהו באי כח המוסדות העליונים, ואפילו קהל רופאים רב לא ליווהו למעונו האחרון. רחוק היה הד"ר בעהם מתפיסת החיים ה"ריאליסטית", כמו שרחוק היה פסטור מהרופאים בני זמנו... האגוד להשלטת הלשון העברית" באו כולם לתק לו את רק חברי.

הכבוד האחרון. כי גם הם, כד"ר בעהם ז"ל, הנם שרידי אותו הדור אשר בלבו פועמת האמונה באידיאל הציוני ובמציאות הרצון היהודי הקבוצי המלוכד. אמנם בני הדור הזה יוכלו להעיב ולטשטש לזמן-מה את ערך עבודתם ויצירתם של הלוחמים הבודדים, אך הנני מאמין באמונה שלמה כי יום יבוא והדורות הבאים יחזירו לאלמונים היקרים הללו את תפארתם.

ד-ר א. גולדשטיין

הישר והתקרה

התלבט האיש במלחמת הקיום, הסתבך במערבולת החיים, חלם ותיכן תכניות שונות, נפל יותר משבע וקם להמשיך במסלול גורלו — ולא הכיר ולא הרגיש במות האורב לו...

זה לא כבר חגג הצבור את תג היובל של מכון פאסטר בארץ-ישראל — ומנהלו ד"ר בעהם ארג במסיבת העתונאים את כל מסכת העבר העשיר של המוסד הרפואי החלוצי ותאר בפרטות את התכניות לעתיד... לפני כחודש חגגו באיגוד להשלטת העברית את נשיאותו של המנוח במשך עשר שנים. ופתאום נעלם בשקט מן הבמה האיש החולם והלוחם, שהתהלך בינינו. לפני 40 שנה, אך נראה מרחוק שחר הציונות באופק היהודי, הלך המנוח שבי אחר קרן התחיה היהודית שהציתה אש-תמיד בעצמותיו ולא נתנה דמי לו כל ימי חייו. תמיד היה תוסס ומוקסם מאידיאל התחיה ומקסים אחרים בחלומותיו, תמיד היה מלא מחשבות ותכניות שונות; כולו קודש לרעיון הלאומי.

עתיד מזהיר רמו לו בהארקוב — והוא עזב אותו ובא לארץ השוממה משאת נפשו, ונאחז בה בכל אצבעותיו עד שכל הרוחות הרעים וכל האכזבות לא יכלו להזיזו ממקומו. בראותו את הקרבנות הרבים שנפלו ללא צורך בכיבוש הארץ מחוסר הכנה סאניטארית קם ויסד את מכון פאסטר הראשון במזרח הקרוב — והציל אלפי אדם ממות. הוא ראה את היהודים מזלזלים בערך ההיגיינה — קם והוציא גליונות המכון, חוברות פופולאריות על הכלבת וכדומה, והכל בעברית. ובבוא תקופת השגשוג של הישוב החדש, משהוצעה לו משרה חשובה בתנאי שיסגור את מכון פאסטר נהפך החולם ללוחם — נלחם למוסד הרפואי בפני כל המוסדות העליונים, בפני כל אישי הישוב, אבל לא תמיד, או יותר נכון, על פי רוב לא מצא אוזן קשבת לדבריו, ובימים האחרונים — תוגד נא האמת ולא טשטש — היה בודד, גלמוד, עזוב, נשכה גם על ידי הישוב החדש, וביחוד — מה שמכאיב ביותר — גם על ידי הישוב הישן. ולא זכר לו הישוב הזה את פעולות ימיו הראשונים. לא עמדו לו בשעת דחקו כל קרבנותיו הרבים וכל זכויותיו הרבות. הוא היה תיוחם הראשון של הקונגרס הרפואי היהודי העולמי; הוא היה הבאקטריולוג וההיגייניסטן החלוצי בארץ ישראל. הוא היה אחד הסופרים הרפואיים העבריים הראשונים; הוא היה אחד החולמים ולוחמים לאוניברסיטת

רפואית עברית עממית בשורת ההרצאות המדעיות בבית העם; הוא היה אחד המייסדים הראשונים של מגן דוד אדום; הוא היה אחד הלוחמים הראשונים לצורתה העברית של ארץ ישראל בעשר השנים האחרונות בשעה שהרגיש בסכנה האורכת לה ממבול הלועזיות. ובכל מעשיו ובכל דבריו ישר וכן. תקיף ומתמיד, חולם ולוחם ומצליח להשפיע ולשכנע ולהשיג תוצאות טובות, אך לא בשבילו...

בדציון כ"ז

אחד מטובי האומה

אריה בעהם שמת אתמול בתל-אביב, היה כבר כעלה גידף. לא תפס מקום חשוב בחיי הישוב שהיה ראוי לו, כאחד מטובי האומה, כאחד מן האידיאליסטים המועטים שישנם בעם ישראל. והסבה פשוטה: בשנים האחרונות לא שיחקה לו השעה, ובישוב, לצערנו הגדול, מקובל אם אדם יורד מבחינה חמרית, שוכחים את כל הפעולות הגדולות שעשה קודם למען הישוב, למען הציונות, לטובת המדע, לטובת בריאות הארץ, לטובת הלשון העברית, מתחילים להביט עליו כעל בטלן ולא יוצלח. שמענו הרבה על הד"ר בעהם ז"ל עוד בהיותו בחוץ לארץ. הוא היה אחד המעטים ברוסיה מבין הרופאים שהגיע בימי השלטון הצארי, בימי הרדיפות על היהדות, למדרגת פריוואט-דוצנט בהאוניברסיטה שבתרקוב. יכול היה ברוסיה לעסוק במדע, ולהגיע למדרגה גבוהה ולחיות שם חיי עושר וכבוד. אולם בעהם היה ציוני אמתי ולא רצה כרבים מן הציונים המפורסמים לשבת בגולה ולהנות מכל טוב וגם לנחול כבוד רב בעולם הציוני על ידי עסקנות ציונית או ע"י עזרה כספית לישוב ארץ ישראל. הוא הבין את הציונות פשוטה כמשמעת. הוא בא לארץ לפני קרוב לשלשים שנה, כשהארץ היתה עניה באנשי מדע ובכחות פוריים. ד"ר בעהם היה עוד צעיר ועשה מעשה כביר, מעשה נועז, יסד מכון פאסטר בירושלים. מכון כזה היה כמעט היחידי במזרח התיכון. קשה היה לאדם פרטי להתזיק מכון כזה, אבל הוא התגבר על כל הקשיים. הממשלה האי רצתה לרכוש לעצמה את המכון הזה, שהיה לכבוד לארץ, ורצתה לקבוע משכורת למיסד המכון לד"ר בעהם מאה לירות לחודש, אבל בעהם רצה שישאר מוסד עברי טהור, והוא באמצעיו הדלים הגדיל אותו, הרחיבו והיה לנס. וכשהמצב הורע לא נתנו לו המוסדות הלאומיים די עזר, אחרי התרגונו על כך, על ששכחו את החלוק, את איש המדע ואת כל קרבנותיה, אבל הוא היה שותק, לא היה מתלונן. כך יאה לציוני אמתי, לאחד מל"ו צדיקים שאינם ידועים לעולם הגדול.

בעהם היה מלכד חלוץ המדעים חלוץ העברית בארץ. עוד לפני המלחמה, כשהישוב היה קטן ודוברי עברית היה מועטים — לא רצה הד"ר בעהם להשיב בלשון אחרת מאשר עברית, לאלה שפנו אליו. במכון פאסטר היה לו מתרגם, אף שידע את הלשון שבה פנו אליו. הוא היה משיב דק בעברית.

הוא היה אומר, כי בתור ציוני בא לידי הכרה שצריך לעזוב את הגולה, גם כשאפשר לחיות בה ימים טובים, חיים של כבוד — ולחיות בארץ חיים רעים וקשים, וכך בנוגע ללשון, הוא היה ציוני ועברי בהרמוניה מלאה. בעתם היה בימי מלחמת העולם גם עסקן צבורי, חבר בוועד החנוך ובוועד המפקח על בתי הספר וכו', אבל התרחק מפרסום, לא רצה לפזר את כחותיו על שבעה ימים. היה מסור לעבודתו כרופא במכון פאסטר ולעבודה לאומית — לרעיון העברי. הוא היה ראש האגוד להשלטת העברית. בראשונה האמין כי האיגוד ילך ויגדל, אבל בשנים האחרונות כשראה עד כמה גדולה האדישות בחוגי העסקנים ביחס להשלטת הלשון העברית, וכשבאנו העלונים הגרמנים, והצבור אדיש, התחיל להתאושש, אבל לא חדל מלעבור בכיוון השלטת הלשון. עד הימים שחלה בהם מחלה אנושה. כשהייתי נפגש אתו היה מדבר בצער על בעיה כאובה זו, על שהגדולים שלנו, בעלי השפעה ביישוב מביטים על עבודה זו של השלטת העברית, כעל ענין של בטלנים — אבל הוא היה איתן ואמין. היה מאמין באידיאלים הנצחיים שלנו, שעוד יבוא יום, וחזיונות מעציבים כמו של עכשיו יעברו, לא זכה לראות זה. בעיניו, מת בשנת הסי' לימי חייו. כשראה רק צללים, צללים... אולם נאמין כמנחת שעוד יבוא יום, שאנשים כמותו יהיו מרובים ולא יחידים סגולה בלבד.

ס. קושניר

הנשאר מן הצר

בימי המלחמה הקודמת, כשהארץ נסגרה עלינו נודע ד"ר בעתם ליישוב בהקימו מכון פאסטר, הראשון בארץ ובמזרח הקרוב. זכורים לנו מקרי אסון בארץ מלפני המלחמה, בהיות המכון הקרוב ביותר לריפוי חולי כלבת במצרים, וזכור לנו אסון מותו של המורה הצעיר סלר מרחובות, שהגיע למצרים במאוחר, התענה ומת ביסורים נוראים. ברבות ימי המלחמה נסגרה גם מצרים בפנינו, והקמת המכון לנסיובים היה מפעל הצלה לארץ כולה, ליישוב היהודי כאשר ליישוב הערבי. המכון שימש גם מוסד מקשר עם המשטר הצבאי בארץ.

בעצם ימי הרדיפות והזעם ההם נודמן לי להכיר את ד"ר בעתם מקרוב. האיתני בעבודתו במכון, כיהודי, כאדם וכציוני אשר הביא אתו אידיאלים. בכוא אליו חבר מאחת הפיגות בארץ, מיהודה או מהגליל, במצוקת הימים ההם ובדכדוכם, אם נשוך כלב ואם אכול קדחת ורפאה-כח. — כולם מצאו במכון פאסטר ומידי ד"ר בלהם לא רק את הרפוי כי אם גם עידוד נפשי, טיפול אישי ואימוץ רוח, רבים השומרים את זכר כל אלה בלבם. באיזו פשטות וידידות לבבית היו הליכותיו ומגעו עם האדם. בעצם הימים ההם אירגן ד"ר בעתם קבוצת אנשים מבין האינטליגנציה הירושלמית, באמצעות מרדכי חקלאי, לגידול ירקות בחצרות ירושלים ולטיפוח

גינות בבתי-הספר, ללמד את ילדי העוני בשכונות לאחוז במעדר ולזרוע ארעין עושה ירק מאכל. בישוב הירושלמי שרר אז רעב. ילדים התגולגלו מזו רעב. סגר המדבר עלינו מסביב, אולם הבהבה האמונה והיתה נכונות לשמור בכל הכוחות על הקיים למען העתיד לבוא. וד"ר בעהם ריכז מסביבו חבר אנשים שהיו באים יום-יום בשעות קבועות לעבוד כגינות הירק. ובתוכם — גם שלמה שילר ז"ל. מכאן שור שלמה שילר את קשריו לתנועת העבודה והיתה בעבודתם מהמסירות הסמלית לרעיון העבודה החקלאית כתיקון לתחלואינו הלאומיים ולהבראת ירושלים. בהמשך לעבודה זו נכבשו חצרות לגידול ירקות על ידי קבוצת חברים מתגליל. הוטלו הגרעינים וברבות הימים גם נשאו פריים פה ושם.

מאז עברו ימים הרבה. ובימים אלה כשלחבות הקרב מתקרבות אל גבולותינו מחוז והמחלוקת אוכלת מבית — גסתלק. והוא במשך כל עשרים השנים. עם בוא התמורה אחר המלחמה, נאבק על מפעל חייו. מן הצד נשאר וערירי הלך.

נתן גרינבלאט

הנאמן

הוא לא היה מפושקי השפתים. שכוחם וסיפוקם במלל ראמית. למעשה היו לפניו מאז ומתמיד, ולו גם דל הוא מראשיתו, ואין בו כדי לשבות לבבות. אפס כי הוא, איש הרציפות וההתמדה והכנות ראה בו, במפעל האזווי לכאורה. כי ישגה כאחריתו. שכן ספון בו גרעין הגדלות והגבהות. וכך ראינוהו במפעל "האגוד להשלטת העברית". לא פתוס סוער, לא דבורים מפוצצים ולא קריאה לנשגבות וכר וכר, אלא דוקא פכים קטנים: שלט עברי, שם עברי, מחאה נגד מזלזלים בלשונונו בגלוי ובסתר, בידי אמרכלים ופרנסי צבור ובידי מתנכרים סתם. וסמוך למחאה, באה המלחמה, אם המצב הזקיק לכך, מלחמה ממושכת ללא ויתורים ופשרות. (זכרו את ענין "האורינט אקספרס") הוא ידע גם לקרוא תגר, לתנות את כאבה הגדול של לשונונו המזולזלת ומושפלת. ויותר ממה שתינה את הכאב במלים, תינהו בעיניו הרשפות ובלבו העולם ובכל דתיתו הרוטטת בתודת קדוש.

ובעוד שרבים מרעיו ואנשי שלומו התהלכו בגדולות, אחוז בקרנות מזבחות ורחקו את רגלי השכינה הלאומית כביכול — עמד הוא בפנתו הקטנה, בנקודת חיות שבצדי דרכים, ושמר עליה וחרד לה כחרד איש על בבת עינו. היתה כמובן וכרגיל אצלנו, מטרה לחצי לעג, זהרי טתי או עיני רבים וכן טובים מראות את גלי הלעז, הזורמים וסוחפים חלקות תיים בציון... אולם לא נפגע זה האיש הטוב, בעל המגז העדין והרך, היהודי הצנוע והענו והשקט, ישר-הצעד ותמים-הדרך. אריה בעהם, שיחד את מקומו במכוך פסטר לשם מפעל הומני, להציל חיי אנוש מסכנות סמויות מן העין — הוא

לא נפגע כל עיקר מלעג השאננים. וכך עמד במלוא הערות הכנות והמסירות על משמר הלשון להציל אף אותה מסכנות סמייות מן העין. **לדעת ארבעה** אכן כי היה האיש מאנשי הפלאות שלנו. תלוך בדרכיו ומפעליו. ויארג שמו במסכת לשוננו-לשון-הנצחים.

אגדות רבות נרקמו כאן מאז החל המאמץ הלאומי לבנות ארצנו. מאז יסוד פתח-תקוה וימי בל"ו ועד דפנה ופרשת בתורינו ביון, אגדות שנושאייהן מקום, ענין או איש מסוים: **ההגדה של פסח** היא אחת מהאגדות העתיקות ביותר. מי לא ידע את אגדת העמק, אגדת „השומר“ או אגדת טרומפלדור. בין האגדות השונות נסוכות הקסם יש אגדה אחת צנועה ונחמאת אל הכלים. אולם אף היא קשורה אל הוד היצירה המופלאה של עמנו בארצו — שם אגדה זו: **ד"ר אריה בעהם**.

כאגדה — כאיש, כי האיש הצניע לכת מאד... אגדה זו היא של **ד"ר אריה בעהם**: ברפואת הגוף וברפואת הנפש. בשניהם — חלוק, אחד הראשונים, אחד המסורים והנאמנים... וכך סמל את המהפכה הנערכת כאן הן בגופו של ישראל והן בנפשו — את המהפכות העצומות ביותר בתולדות האנושיות. ציוני היה, עברי היה, בן נאמן לשוב העברי בארץ ועל הכל: אדם היה, אדם במלוא מובן המלה הזאת! **הוא** היה **הנאמן** (א. י. גרין, **הנאמן**).

יהי זכרו ברוך.

א. גולדשטיין

את המאמר הזה מקדיש המחבר לזכרו של ידידו המובהק ד"ר אריה בעהם ז"ל. אחד מחלוצי העט בספרות הרפואית העברית החדשה, שהוציא חוברות פופולריות על הכלבת, טיפוס הבטן ו"גליזיות מכן פסטור". כן פרסם מאמרים על נושאים רפואיים שונים בכתבי העת העבריים בא", שסייעו בשעתם לגיבוש הסגנון הרפואי העברי ולהתפתחותו. זמן קצר לפני מותו הסכים ד"ר בעהם להצעת התחלוצה התל-אביבית הבלשנית של הסת. הרופאים העבריים בא"י להמנות בין חבריה. אבל המות קדמהו ולא זכינו שישתתף בעבודת מחקר זו שרחש לה אהדה מיוחדת. ישמשו נא הפרסומים של עבודת התחלוצה, הבאים בחוברת זו (פרי עבודתם של ד"ר מ. בק-עמי וד"ר א. גולדשטיין) אות הוקרה וצדור פרחים על קברו של הרופא האידיאליסט והלוחם ללשון העברית.

אחד מיסודותיה של התרבות העברית המקורית הוא הרפואה. בימי המקרא והתלמוד, בימי הביניים ובתקופת הרינסנס, הקבלה, התסידות וההשכלה — היתה הרפואה אחד הצירים שעליו הסתובב ההי התרבותי של עמנו. התפתחות הלשון העברית, התגמשותה והסתגלותה מכוונת היתה בעיקר להתאים את עצמה לצרכי המדע הרפואי הכללי. לפעמים לא היתה היכולת לבעלי לשון עברית להמציא לכל הענינים החדשים והמצאים, כדברי מתרגם הספר הרפואי לפילוניוס, הנהגה בימי הדבר, ואז קמו הסופרים הרופאים וחדדו את הטרמינולוגיה הרפואית בעברית לפי שיטות מסוימות: (1) תרגמו לעברית את המונח הלועזי כאופן מילולי, כהערות את המושג המבוקש מכלי לועזי לעברי, כמו: א, אודנא דלבא (מנח' לו, ירושי תרומ' ת, תיקוני הזהר נח) שאינה אלא תרגום מ„אאוריקל“ הלועזי. ב, בטון המוח של הרמב"ם שאינה אלא תרגום מהמונח הלועזי „וענטריקל“. ג, חולי הפיל שהוא שיעבה השוקים והרגלים בכתב יד צרי הגוף מאת נתן בן יואל פליקרא, „חולי הפיל“ אינו אלא תרגום של „עלעפאנטיאזיס“, ד, „הסמים המאכלים“ בכתב יד הנ"ל אינם אלא תרגום של „קאוסטיק“, ה, „תרדמת האברים“ אישטופור-בלטין בתרגום העברי של קאנון מאבן סינה, ו, „השנים עשר“ של הרלבג ב„שערי שמים“ ושל האלדבי ב„שכילי אמונה“ הוא תרגום מדואדנוס, ז, המזרק הוא שירינגא — כדברי הקאנון העברי ז, „גחלת ופעמים קרבון ופעמים אנטרצי“ מהמונח הלועזי „קרבונקעל“ בבאר לחי מאת יצחק בן טודרוס, 2) יהוד המונחים הלועזיים ועיבורם עד שאי אפשר היה להכיר את צורתם, היה רוח מאד בימים הקדמונים, כגון: א) המונח הערבי „תעקן“ שממנו גזרו הרופאים העבריים בימי הביניים את הפועל „חקן“, ב) המונח צפק (הקרום המקיף האצטומכא והמעיים הנקרא סיפאק) מהסיפאק הערבי בשביל קרום הכרס, ג) „לקוה“ מהמונח הערבי בשביל שיתוק הפנים, 2) קורדייקוס ריתמיקוס או ראומטיקוס ודלריא וכו' שבתלמוד באים ממקורות יוניים ורומיים ולא הספיקר להתייחד עד לבלי להכיר מקור מתצבתם הלועזי.

(3) יצירת מונחים עבריים מקוריים שונים בימי התלמוד ובמשך כל ימי הביניים. המונחים המחודשים האלה עברו אחרי כן גם לטרמינולוגיה הרפואית הבינלאומית לפעמים בצורתם המקורית והבלתי משונה כ *Canina* *majora* הקנה הגדול או בתרגום לועזי מילולי מהמונח העברי המקורי, כפי שאפשר לראות בספר האנטומי הקלסי הראשון הפבריקה של ווליוס ב-1570. בספר הלטיני האחרון הזה מובאים המונחים העבריים בכתב עברי על יד המונחים הלטיניים כשלב הכללי-סוטורה קורונלית, שרב חצי-סוטורה סגיטלית וכו', מן הראוי להעיר, כי גם כל הספרות הרפואית הערבית נודעה לחכמי אומות העולם אך ורק מתוך כלי עברי המובן יותר לנוצרים, שרבים מהם ידעו את התורה במקורה העברי, מאשר השפה הערבית הבלתי ידועה לעולם המדעי האירופאי. לא בכדי כתב החוקר הגרמני הירטל ספר מיוחד על היסודות העבריים והערביים בטרמינולוגיה הבינלאומית האנטומית ולא בכדי אמר אחד ההיסטוריונים האמריקאים של הרפואה הכללית, כי כל

הרוצה לדעת את ההיסטוריה הרפואית מוכרח לחפשה ולמצאה בספרים העבריים של ימי הבינים. אמנם נחום סוקולוב ז"ל מדגיש בספרו על שפינוזה, שיש בזה משום הגזמה, אבל די רק לעבור על הרשימה הרפואית הארוכה של שטיינשניידר על התרגומים הרפואיים העבריים בימי הבינים כדי להוכיח, כי הדברים האובייקטיביים של החוקר הלועזי מתאימים לגמרי למציאות. עם התפתחות ההשכלה העברית כמעט שנעלמה והלכה הרפואה לגמרי משטח התרבות העברית. אף על פי שמספר הרופאים הגאונים היהודיים שהטביעו את חותמם על הרפואה הכללית התרבו והלכו, ד"ר ביחובסקי ב"התקופה" ו' קובל על שלא יצרנו במאות האחרונות שום חיבור חשוב בחכמת הרפואה, ד"ר באראש בהקדמתו ל"אוצר החכמה" שיצא בימי ההשכלה כתב: "יום יום הלך וגדל צבא החיבורים בכל שפה ולשון המביעים בין דעת ושפת עבר בדרך תשכון, שכולה וגלמודה, מתעלפת בצעוף אלמנות, תשב בפנת בית אביה מקוננת על הדרה ויפיה מני או כי עובה לנצח. הלאומה נחשב כעת חיבור דובר דעת בכתב עברית יען כי נדמה שאוב לרויה מעינות הידיעה בלשונות העמים". בחבורו ההיסטורי בלשני של ד"ר זימן מונטנר שהופיע בירושלים בת"ש על "הלשון העברית בחכמת הרפואה" מביע המחבר את תקותו שיחד עם הרפואה העברית על אדמתה ישוב ויתחדש אותו גינוס של היהודים ששמו כבר יצא לתהלה בכל הגוים לכבוד האנושיות כולה ולתרבותה.

מן הראוי להעיר, שעם התהלת ההגירה היהודית הרפואית הגדולה לא"י התחילה צומחת השאיפה גם בא"י לחזור לטרמינולוגיה הלועזית בכתבי עבר. רבים הם שמצאו שבכלל אסור לנו להקיף את עצמנו בקיר סיני וליצור גיטו עברית מדעית. ולא שמו החברים הנכבדים האלה לב לזה, שגם הטרמינולוגיה הלועזית הרוסית, הגרמנית, הפולנית וכו' היא ביחוד לאומית ועצמאית ומשמשת מעין גשר בינה ובין הטרמינולוגיה הלועזית. הצבור הכללי הגרמני העדיף את ה"באכשפייכעל דריעזע" והצבור הרוסי — את ה"פודזשעלודוצניא ז'עלעזא" על הפנקריאס הוא הדיון עם הצוועלפפינגער דארם. קרומדארם, לעערדארם וכו' וכו'. ואם כל אומות העולם ככה, אנו ששפתנו כל כך מובדלת במבנה וברוחה השמיים מהשפות הלועזיות, הלטינית והיוונית — על אחת כמה וכמה, ולא זו בלבד, אלא איך ניצור פעלים ושמות תואר, שבלעדיהם לא תתואר לשון מדעית, מהמונחים הזרים כל כך לבנין שפתנו? ונוסף לכל זה, כלום אפשר לנו לוותר על המונחים העבריים המקוריים ששימשו יסוד ואבן פינה בזמנם לטרמינולוגיה הרפואית הכללית הבינלאומית? לאשרנו, מעטים מאד הם הנמושות, הבוחרים בדרך הנוחה והקלה ביותר לעולים חדשים שבויי ההתבוללות שלנו, השבים לאטם לתרבותנו. מה הם איפוא שבילי הלשון הרפואית העברית החדשה, מה הם הזרמים העיקריים של אותם החוקרים העמלים להחיות את הרפואה בעברית ולהשיב ללשון העברית הרפואית את עדנתה מאז הימים ללא שעטנו לועזי. בין כל הזרמים העיקריים הרינו מבחינים ארבעה: א) הזרם האמריקאי המתאמץ ביחוד לתרגם את הטרמינולוגיה הלועזית דהאידנא לעברית בהתאם

לרוחה מבלי הקרב. בכל זאת אף קוצו של יד מהקוץ והקיצור המדעי ויחד עם זה לא יחסארו ככל האפשר לסגנון העברי המקורי. הזרם האמריקאי נתפלג בהמשך הזמן לאפיקים רבים, מהם קיצוניים ומהם יותר מתונים. הקיצוניים ביותר אינם תוחמים לעצמם תחומים מסוימים והולכים עד הסוף כדרישותיהם ליצור צרופי שמות עבריים חדשים לנמקן בהתאם לצרופים הלועזיים המאחדים לפעמים 3—4 מלים יחד. הצרופים הפסיכודו-עבריים האלה, המגובבים לפעמים זה על גבי זה ללא קלט עברי, ודבק משלים שיאחה את הקרעים ויסתום את הפרצות — יש שיצרמו את אוננו העברית צרימה קשה במלאכותיותם הגסה. קיצוניות זו יש שהרחיקה רבים מחוקרי השפה העברית וחובביה מהאסכולה האמריקאית בכלל. שכן רואים הם בה זמורת זר שאינה ניתנת להקלט באילן העברי. מאידך גיסא אי אפשר לבלי להודות, שהזרם האמריקאי המתון הפרה את המדע הרפואי העברי בא"י והעשיר את שפתנו במאות מונחים. מלבד מאמרים רפואיים עבריים שונים בכתבי העת האמריקאיים העבריים הכלליים, חוברת רפואה בן 100 דפים וכרך גדול "רפואה" מעין ספר למוד לרפואה כבן 300 דפים מד"ר גולדין, ד"ר גולדשטיין וד"ר הרברט קיים שם דו-שנתון "הרפואה העברי" היוצא לאור זה 13 שנים והמדור החשוב ביותר בקבצים הללו, שכל אחד מהם מכיל כ־200 דפים, הוא מדור הטרכמינולוגיה הרפואית העברית.

(ב) הזרם הירושלמי מתנגד לכאורה בכל המובנים לזרם האמריקאי. הזרם האמריקאי זכה לבקורת פולמוסית ולהתנגדות יוצאת מהכלל מכל שומרי החומה הרפואית העברית בא"י, אבל בקורת זו סייעה רק לניפוי כל המונחים האמריקאיים ולהברחת המוץ והפסולת. כל המהפש האוביקטיבי ימצא על נקלה במאמרי המתנגדים — ודבר זה יוגד נא לשבחם — רבים מהביטויים והמונחים של האמריקאיים, לפעמים מתוך שינוי קל ולפעמים גם ללא שינוי. די רק להעריך את בטאון הרופאים העבריים בא"י "הרפואה" מלפני המלחמה עם העברית האשכנזית-צרפתית לשליש ומחצה. לעומת לשון "הרפואה" היוצאת עכשיו מטעם ההסתדרות הרפואית העברית בא"י כדי לראות ולהוכיח ללא ספק, כי אכן ישנה כאן במדת מה השפעת אמריקה. הזרם הירושלמי השמרני במקצת לא הספיק עדיין להתגבש ולהגדיר את כל הנתותיו להלכה ולמעשה, לברר את כל הכללים שהם נר רגליו ולהביאם לידי שיטה אחידה ומתמידה. לפעמים הוא הולך בדרך זו או אחרת ולפעמים יסטה מהדרך שהוא בעצמו בחר בה. הפה שאוסר פעם במפורש יתיר לפעמים למעשה. הזרם הירושלמי נוטה ביחוד לרשמיות ולגושפנקא. ברצותו להכניס סדר ידוע ולהמנע מערבובית לשונית, אבל בנידון זה יש להגיד ששפתנו עדיין לא הגיעה לשיא התפתחותה ואין ביכולתם של ועדים שונים — ויהיו המוסמכים ביותר — לקבוע מסמרים ולעוג עוגה, שמהם אי אפשר יהיה לזוז. רבים הם המונחים העבריים ושונים ומתנגדים זה לזה שצצו וצמחו ומוסיפים לצמוח בעתונות העברית ובספרות העברית למושגים ידועים, ובהמשך הזמן הלכו ונשתכחו רבים מהמונחים השונים למושג אחד והמונח החיוני והמתאים ביותר השתלט מאליו. לולא ההתנגדות הזו של הברירה

הטבעית היו כל המונחים מאובנים ומלאכותיים יותר מדי ללא לחלוטית היצירה ורעננות המלחמה החפשית בבחינת בדמיון תי... לא בכדי כתב צונץ פעם חבור מיוחד שבו הביא את שלשלת כל המונחים הרבים שסומנו בשביל "מחבר" הספר עד שסוף כל סוף נצת ה"מחבר" הקיים עד עכשיו. גם בימי חרום אלה נצת ה"הלם" הת"א בתור "שוק" את ה"דכאון" ה"חבטה" וה"חבט" וגם את ה"זעזוע" הירושלמי.

(ג) הזרם התל-אביבי התפלג גם כן לשנים. האחד הקיצוני איננו רוצה להתחשב ביותר עם כל מה שנכתב ונתחדש עד עכשיו בבית מדרשם של אחרים ואם מסבה זו או אחרת ימצא לנחוץ. לשם בירור הענין או גם לשם יותר נוחיות לפי ראות עיני הקובע. לקבוע מונח חדש יש לקבוע מבלי להתחשב עם התאוריות המונח הישן במדת מה בספרות. הזרם התל-אביבי הזה רואה בקביעת המונחים פרי עבודה של ועד מומחים הקובע מונחים שיש לכפותם על הצבור כגיגית.

(ד) הזרם התל-אביבי השני של התחזוקה של ההסתדרות הרפואית העברית הוא אקלקטי בטבעו. אין הזרם הזה חושב את עצמו לחסידה של שיטה זו או אחרת, אלא בירר ומחפש בכל השיטות ואת כל הטוב בהן לפי דעתו יתאמץ לקבל ולמייץ לפי שיטה אחידה ומסוימת. הכללים של הזרם הזה הם:

(1) מונח אחד ורק אחד עברי קצר ומדויק לכל מושג רפואי. בכל זאת ירשה לעצמו במקרים נדירים להשאיר מונחים לועזיים מצלצלים יפה ונקלטים על נקלה במובן הפונטי בשפתנו. כסיסטולה ודיאסטולה לשני מפעמי הלב. באופן כזה יוותר על ה"תקמיץ" וה"תרויח" שהוצעו על ידי האמריקאים וגם על ה"תקמיצה" וה"תרויחה" שהוצעו על ידי ד"ר מונטגר. (2) חפוש מונחים מתאימים בין המונחים הרפואיים הרווחים בתלמוד ובספרי ימי הבינים. ככה למרות ה"שיהוק" המקובל כבר בספרות הרפואית וגם הכללית מציעה הועדה הזו את השם "פוקה" הנמצא במפורש ברבים מספרי הרמב"ם וגם בתרגום העברי של הקאנון ועל יד המונח הזה פירוש עברי קצר וגם המונח הלועזי "שינגולטוש" הלא הוא הסינגולטוס הרפואי. מאידך גיסא אין הועדה הזו מאמינה שיש להקריב את הדיוק המדעי על קרבן המונחים הישנים שכבר עבר עליהם כלח למרות מה שנזכרו במקורות הקדמונים. מי חכם וידע למשל לאיזה חלק מהמעיים התכוונו חכמינו ב"כרויכא"? לפיכך העדיפה הועדה את התריסרון, התוספתן, הסומאן וכ"ו שבאו מתרגום המונח הלועזי לחלקי המעים הדקים. (3) יצירת מונחים עבריים לכל אותם המושגים הרפואיים שנתחדשו במאות השנים האחרונות בבית מדרשם של רופאי אומות העולם לאחר שחדלה היצירה הרפואית העברית המקורית. במובן זה הלכנו בדרך קדמונינו להריק את המונח מכלי לועזי לכלי עברי. ככה למשל תורגמו החצבת בשביל "מאורן" או מורבילי בלטינית, ה"תריסרון" בשביל הדואודנום, תשפורה בשביל קוסמטיקס וכ"ו. גם כאן לא הלכה הועדה בעינים עצומות אחרי הכלל ובמצאה כי התרגום המילולי של "סטטסקופ" שהוא "ראי-חזה" מביא אותנו לידי אבסורד בלשני.

עזבנו את היסוד האתימולוגי והלכנו אחרי המהות והמובן של המונח וקבענו „מסכת“ על משקל מזלג משום שב„סטטסקופ“ אנו מקשיבים ומסכיחים ולא רואים, ולא רק לחזה אנו מסכיחים אלא גם למפעמי הדם בעורקים במקומות שונים של גוף האדם. ביצירת המונח ל„קטגוט“, שפירושו המילולי „מקורו האנגלי הוא „חוט-חתול“, מכיון שבמעיי החתול השתמשו בראשונה להכנת חוטי-תפירה כאלה בשביל הנתוחים הפנימיים בגוף האדם, קבענו „חוט-מע“, מכיון שעכשיו מכינים את ה„קטגוט“ מהמצעים של כל מיני חיות ולא רק ממעי החתול. (4) כלל גדול נקטה הועדה בידה לא לסגת אחר מהמונחים הארמיים, בראותה במדת מה בארמית מעין לשון מדעית, בחינת „לטינית-עברית“ אם אפשר לומר כך. זו ועוד אחרת, לפעמים יוצרת הארמית מעין אוריה מיוחדת הנבדלת מהאוריה השבלונית הרגילה, ככה, מעדיפה הועדה את המונח „אתרו“ במובן „לוקלי על „מקומי“ ו„התאתר“ על „התמקם“. אבל יחד עם זה מתאמצת הועדה לא להגרר ביותר אחרי הארמית ולא להביא לידי „ארמיזציה“ של המדע.

נמצאנו למדים שהזרם התליאביב השני, שגם המונח ד"ר בעהם נתן לו את ידו, בחר בשביל הזהב, אחז תמיד בזה וגם מזה לא הניח ידו, ובחיפושיו היסטוריו-אפשר למצוא לא פעם סתירות שונות כפי שהראינו לעיל. אבל אין הסתירות האלה באות באקראי ובלא יודעים, אלא במתכוון, כדי לשמור על גמישותה ולחלוציותה של שפתנו מתוך נאמנות עקבית למשקלים וכללים שיטתיים.

נוסף לזרמים הראשיים האלה יש להזכיר אחדים מהחוקרים הרפואיים הבלשניים העבריים החורגים במדת-מה מהמסגרת הכללית. ככה מתמרד החוקר העמקן ד"ר מונטגר בירושלים נגד שלטון ה„גושפנקא“ ובהצעותיו הריהו מתקרב לאסכולה האקלקטית התליאביב.

בימים האחרונים הופיעו רשימות בלשניות רפואיות אחדות מד"ר רבוני בהרצליה. ברם דומני שהאחרון כרוך יותר מדי אחרי הכתוב וכבול בגיטתו המופרזת ל„מלעליות“ ול„מלרעיות“. כותב הטורים האלה אינו מסכים ל„דקדוקופובים“ הרואים בסתם פריקת עול הדקדוק המסורתי סימן של קידמה והתפתחות חדישה. אבל מאידך חלילה לנו לבלי לתת לזרם התיים המדעיים העבריים החדשים וצרכיהם הדחופים להטביע את חותמם ולפלט נתיבים חדשים בכרם לשוננו בהתאם לרוחה ולשלבי התפתחותה ההיסטוריים.

מונחים רפואיים

(מחוד עבודת התחזוקה לקביעת המונחים שעל יד ההסתדרות הרפואית העברית בא"י.
התחזוקה מורכבת משני החברים ד"ר מ. בולעמי וד"ר א. גולדשטיין). סוקרש לזכור
של ד"ר אריה בעהם ז"ל.

Palpation	מקשש —	Heterogenous	אחר-זני —
Involution	מנסו —	Decompensation	אי-תגמול —
(יש פציעים את הסונת, "התכנסות" גל ספר פירוש דחוק של המלה, "בהתכנס" — ישעיהו כה, כ — בסובו קטון. אבל לא רק בהתכנסות סתם עסקינו כאן אלא בנסיגת החרם אחר הלירה לגדלו הסכני).		Atresia	אל-נקבה —
Percussion	מנקש —	Mediastinum	אמצעיתתה —
Inspection	מסקר —	Hallucination	אתציה —
Neoplasma	מצעב תןש —	Prurigo	גרב —
Sterilizer	מצקר (ע. מ. מולג) —	Pruritus	גריב —
Hiatus	מפער —	To itch, jucken	גרוב —
Volvulus	מפתל —	Itching	גריב —
Prodroma	מקדם —	Inflammable	דליק —
Curette	מקדד —	Temperature	חוקה —
(אנו מעדימים את ה"קורד" שבתלמוד על הגרוד הרגיל בחיי יום יום)		Cesarean Section	חתך קיסרי —
Auscultation	מקשב —	ואינו נורמים, לירות"ה"ר"ר כהנא אחרים. כי בחוס' ע"ז הרינו מוצאים: קיסר ספר רובא מתה אמו בלדחה ונכמעה בשנה ומצאוהו חי ונקרא קיסר, שכן בלשון רומי קורין "לכרות". איננו חוששים לנפרי אם יש אסת באניה זו או לא, כי למח לנו לשנות מהמסבד שטבע העולם הכינלאומי).	
Cachexia	מרעות —	Benignus	טב או טיבני —
(יש מסמנים את המצב הרע והקשה' כמות מחלות ארוכות ב"חשישות" המכילה סתם חולשה, ודוקא לרוב חולשת הישיש בניגוד לנכרות הצעיר — בנכורתו ולא בחשישותו, קהל"ר י. יו. יש לשער קורבה בין שני השרשים, "חשוש" ו"ישיש". המלה, "מרעות" נראית לנו, כיון שהיא מתקרבת לרש האסימולוני של הסונת הלועזי וגם למושג הארסי' של סחלה — שכיב מרע).		Premature	טרם-זמני —
Sequel	משאר —	Exogenous	ליד-חיצו —
Massage	משש —	Endogenous	ליד-פנים —
(עיסוי' שהוצע על ידי אחרים אינו אלא צורה אחת של המסו' קנייטססו"ר, "המסו" נראה לנו כסונת בינלאומי, ואסור לנו להשתמש לשם זה בסונת אחר מאשר כזה הנא מ"שש" המתאים גם בצלצולו וגם בסובנו וגם בהתאם למקורו האסימולוני).		Lumen	מאורן —
massagist	משש —	Nephrolometer	מד-צנרפל —
Coincidence	מתאם —	Paracentesis	מדקר —
to coincide	מתאם —	Neofornation	מהיה חדש —
(פעל מרובע, כדי להבחין מ: חאום, התאם)		Version	מהפך —
Proliferate	גין —	(המונח, "הפניה" אינו הולם את ה"הורסיה" הלועזית כי בו אנו רגילים לשמן גם את עשיית הצרכים — שבת מה: הנצרר לפנות ואינו נכנה וכו', "המהפך" מתאים גם לפי הפירוש האסימולוני וגם לפי המעשה של "הורסיה", שכן אנו הופכים את עמדתו הכלתי תקינה של הילד בשעת לידה לתקינה).	
		Contracture	מקוצ —
		Constitution	מקונ —
		המונח, "מון" מתאים בספרי הרמבם ובספרות הרפואית העברית כימי הבינים למושג קונסטיתוציה כדיוק מרעי נמרץ. המיסקל "ממונ" בא לשם הבדלה מסתם מון כמון אזיר או מון אחר שאין לו יחס לקונסטיתוציה.	

Oxyuriasis	תלע-מקצעת	Recessus	נסג
Lysis	תמס	Recessive	נסקני
Bifurcation	תפליג	Emphysema	נפסת
Infarction	תפקיק	Vagina (כדי להבחין מסתם נרחיק)	נרתיקה
Sequestrum	תפריד	Pachydermia	עבירות
To sequestrize	תפרד	Pachydermic	עבירי
Thrombosis	תקיש	Configuratio	צוור משרש צור ע.מ.בון
Subinvolution	תת-מנסג	Atelectasis	צמקת
Suspension	תתלית	Insertion	צמקת
(תרחיק) של לשוננו מראה להיפר שהחל- קיסים אינם תלויים בתור הנולד כי אם מרחפים על פניו מה שמתנגד לסוכה הלועזי.		Receptor	קבל
Variety	תשנית	Fetichism	קסמת
To vary	תשנת	Pneumothorax	רוחזה (רוח חזה)
Cosmetics	תשפורה	Rachitis	שרדת
Stasis	תשהית		
ב. מונחים רנסאניים			
A vide leer (Aufnahme)	אריקא	(ה"רכבת" או ה"רכית" לפי הצעת אחרים מסמנת את המחלה האנגלית הידועה ב"רא" כימים" רק לפי הצלצול נירא כחית"ה"רלג רב" או ה"אחאצמוביל" של הדור הקודם. המענה שמקור המחלה אינו בעמוד השדרה מופרכת היא: באופן סימפטומטולוגי מופרעת היציבה התלויה בעמוד השדרה במחלה זו וכיסים האחרונים מצאג גם שינויים פתולוגי ניים בעמוד השדרה. אם לכל העולם ניהא ב"רכימים" אין שום אכסורדיות במלה "שר" רת" המנשרת נשר בין העולם הלועזי המרעי והעברי מתוך השומתלב למענת המתאוננים כפרופ' רוזנבאום על ההתרחקות מהמונחים המדעיים הלטיניים).	
Expose	השית	Homogenous	שוה-גני
Exposition	השתה	to marbelize	שוש
En face	מולי	Fluctuation	שכשוף
Ecran	מסקף		
Fluchtpassage	מעבר-קגוס	(שכשור-עושה יון נסג ע"ו נ"ה ע"א. המונח ה"לוישה" לפי הצעת אחרים אינו מבין את הנוצת חנוול - כדרישת המונח הלועזי - כי אם רק בקשר לרתיחתו).	
Centrieren, centrer	מרכז	To fluctuate	שכשף
Centrierung, centrage	מרכז	The dominate	שלקני
(גזירה מורכבת ממרכז כרי להבתיו מהמונח רכז)		Compensation	תגמול
se deplacer	גזירה (ולא יח החושף)		
sich verschieben	גזירה	To compensate	תגמל
Displacement, Verschiebung	גזירה	Helminthiasis	תלצח
Verstärkungsfolie	גזירה מגביר	Ankylostoma	תלע-אנקוס
Negatoscope	רא-שקלי	Ankylostomiasis	תלע-אנקולית
Einschalten	שלט	Oxyuris	תלע-ארצ
(והוי נמור בין השרש הגרמני ובין העברי, וזאת היא גם רעתו של פירסמיקונקורנציה רף 1149. נורנו את הפעל בכנין פיעל כדי להבחין טן הקל השנור במובן אחר).			
Eingeschaltet	משולט		
Schalter	משלט ע.מ. סולג		
Schalttisch	טבלת השילוט		
Ausschalten	נמק את השילוט		

הערה: בדף 52 בשורה 16 מהסוף במקום "ריחמיקוס" צ"ל רימתיקוס, בשורה 7 מהסוף במקום
"שרב חצי" צ"ל שלב חצי.

מלחמתו לתחית הלשון העברית

אם מותר לדרוש סמוכין לתהומי פעולתו של אדם, נאמר על ד"ר אריה בעהם ז"ל, שכדרכו במלחמתו עם הכלבת — כן היתה דרכו במלחמתו עם הלעז. נגע בני-אדם דורשים מאתנו, ראשית-כל, ראיה בשעתה: לפני אשר יפשה הנגע, "יראהו הכהן". הלעז הוא כלבת הנפש היהודית — כל הכופר בזה גורם לנגע להתפשט עד מקום שאין ידנו מגיעה לטפל בו טפול רפואי. מלחמתו של הד"ר בעהם בכפירה זו, בהסחת הדעת ובהעלמת העין היתה מלחמת קודש, שנבעה ממקור קדוש — דאגה לבריאות הנפש של האומה. — ובחרה לה בדרכי קדושה.

מה נוח היה האיש בהליכותיו עם בני-אדם! כמעט שיקשה לנו לצרף את שמו לשם מלהמה, ואמנם לא עם בני-אדם עשה מלהמה, אלא בטפילים ובהידקים, בטפילי הלעז ובחידקי התרבויות הזרות.

אי-שתרבות עמוקה ורחבה היה הד"ר בעהם, ואולם את הטפילות הלשונית והתרבותית שגא חכלית שנאה: רק עם המדבר בשפתו מותר בהנאת משפות עולם, רק עם היוצר תרבות יכול לדבוק בתרבויות האומות הגדולות.

ובטפילות נלחם לא בדרכי גדוד לוחם, אלא בדרכי רופא. הנגע רק הוא השונא, לנגוע — כל רחמינו ואהבתנו ודאגתנו, ומשום כך זכה "האיגוד להשלטת העברית", שהד"ר בעהם עמד בראשו, לאותה הוקרה שמצא מכל צד: ביאליק תמך בו בכל לב, הצבוריות שלנו נענתה לו ברצון, מחלקת התרבות של הועד הלאומי שיתפה פעולה אתו בכל עת, והמועצה הארצית להשלטת העברית ידעה להישען עליו ולסייע לו.

תורות אלפי האנשים שהצילים ממות ליו את הד"ר בעהם כל ימי חייו, ואהבת העולם העברי פיארה את אחרית ימיו.

אדם צנוע ועניו צרף את שמו לתולדות התחיה של הלשון העברית, וזכה לכך על היותו חרד ודואג לגורל האומה ולשלמות מפעל התחדשותה, — שלמות שתחית הלשון היא סמלה ונורה.

לשון אחת - לב אחד

העברית — זכותה כלשון הארץ שניתנה לנו אחרי הכבוש, היא בלי ספק תוצאה מן העבודה הממושכה וההתאמצות המהפכנית של תקופת התחיה להפוך את לשון הספר ללשון החיים, ללשון המוני העם העברי. אולם זכות זו מצריכה שמירה מעולה מצדנו, לזכות זו עלינו להלחם בלי הרף, ואותה עלינו לבצר ולהבטיח בהתמדה ובעקשנות יוצאות מן הכלל.

כל האתראים לעתידנו בארץ והחייבים לראות את הגולד — צריכים לזכור את התנאים המיוחדים, שבהם נתונה לשוננו בארצנו, המכבידים על הגשמת זכותה והמסכנים את עצם קיומה של הזכות שקבלנו.

מי שעקב אחרי מהלך התפתחותה של העברית בארצנו כלשון מדוברת במשך שלשים השנים האחרונות, הכרח לו להודות, שבמשך הזמן הקצר הזה צעדה קדימה צעדי ענק. לפני עשרים וחמש שנה לא גדול היה כערך חלק הישוב העברי בא"י, שהיה משתמש רק בעברית: רק חוגים ידועים של מורים, סופרים, משכילים וציונים בודדים ונלהבים, שבאו אל הארץ וצוררו האידיאליזם במוחם ונפשם — אלה היו שהשתמשו בעברית ונלחמו לה. המוני העם בארצנו, כמו גם בגולה, השתמשו בכל הלשונות, הלועזיות והיהודיות (ספרדית, אידיש, ערבית, צרפתית וכו').

התקדמות העברית המדוברת והצלחת הלוחמים בעדה יסודן לא רק בשאיפות האידיאליות של החוגים האלה, אלא גם בצורך החיוני, הטבעי וההכרחי בשפה אחת, שהיה גם להמוני עמנו בא"י, צורך שאינו מורגש כל כך בהמוני עמנו בארצות הגולה. בשום מקום בעולם לא יכול היה להתבלט כל כך הצורך ההכרחי בלשון אחת מובנת לכל היהודים, כמו בא"י, מקום „קבוץ הגלויות“, והבחירה הטבעית היתה לטובת העברית.

כך שבת לתחיה גם העברית כלשון מדוברת, ובאופן כזה היא הולכת ונעשית לשון ההמונים בארצנו.

כזה גם מתבארת ההתפתחות הטבעית של כתי הספר שלנו בארץ. שיחד עם המורים, נושאי דגלה של העברית, מלאו תפקיד גדול ועצום בהחדרת הלשון העברית אל החיים.

ובזה גם אפשר לבאר את הנצחון המהיר, שבאי כח הישוב בא"י נחלו בשנת תרע"ג במלחמתם הידועה המאורגנה בשאיפת חברת „עזרה“ להפיץ את הגרמנית בארצנו. מלחמה זו ללשון והתנועה שבאה אחריה למען העברית — נתנו דחיפה עצומה להשלטת העברית בישוב, ביחוד בשנות המלחמה, כשהעליה אל הארץ לא היתה גדולה ומפני זה לא גדלה הערובות בענין הלשונות.

התקדמותה של הלשון העברית בארצנו בזמן המלחמה והכבוש שאחריה נתנה את אותותיה בתי הישוב העברי. כל מי שיבקר בארץ ויתעניין גם בשאלת לשונו של הישוב היהודי בארץ, יוכל להוציא גם את המסקנה הנכונה.

שהעברית היא הלשון השלטת בישוב העברי, שחדרה אל תוך כל פנות החיים; לבית הספר, לבית הפועל, לבית העם ולכל המוסדות הצבוריים בארץ.

ודבר זה שמש יסוד למתן הזכות של לשון רשמית (אחת משלש) לעברית, אבל לאחר קבלת הזכות הזאת השתדרו בישוב מנוחה, ישיבה בחבוק ידים ותקוה שהשלטון האנגלי ידאג גם לחוק הזכות ולבצורה, דבר שלא היה לו שום יסוד.

את זה הבין והרגיש אליעזר בן-יהודה הלוחם לעברית בא"י. לאחר שהעברית קבלה את הזכות של לשון רשמית, יסד את אגודת "שפתנו", שעליה היה לעמוד על המשמר בהגשמת זכות לשוננו בחיים, אבל אגודה זו לאחר שעשתה צעדים אחדים בנידון זה שבקה חיים לכל חי.

ברור למדי, שלא די לנו בגלויירדעת ובהכרזות חגיגיות ורשמיות; גם להן ערך רב, אבל עם זה דרושה גם עבודה רחבה ומקיפה מצד כל שדרות עמנו בארץ ובכל תפוצות הגולה, ואנו מזועזעי העצבים, לצערנו, לא תמיד מוכשרים לעבודה מתמידה.

עלינו לזכור היטב את נקודת חולשתנו העיקרית ביחס ללשוננו. היא אינה הלשון היחידה — לא בפי המוני עמנו וגם לא בפי משכילינו ונאורינו. מכאן גם הסבה לכל הכשלונות בהתגשמות זכות לשוננו כאחת הלשונות הרשמיות בארץ. העכוב הפנימי היותר גדול בדרך להתבצרות הזכות הזאת והתאזרחות לשוננו בארץ הוא ההרגל המזיק לא להשתמש רק בעברית, אלא גם בשתיים משלש לשונות אחרות, ולא רק בעניינינו הפרטיים ובביתנו הפרטי, אלא גם במוסדותינו הצבוריים, ומה שקשה יותר — במוסדות הממשלתיים.

ואם בבית הספר נמצא הילד באוירת העברית, הרי בבית הוריו הוא שב על פי הרוב לאוירה אחרת לגמרי, נודה ונבוש, שרק אחוז קטן נאד, ואפילו מאנשי שלומנו, נשאר נאמן לעברית גם בביתו, ממש ההפך ממה שאנו רואים אצל עמים בריאים בכלל, ואצל שני העמים, שותפינו בזכות הלשונות שבארצנו בפרט! ההרגל הזה להשתמש בחיים לא דוקא בלשוננו, מביא את הפועל והסוחר והאכר ובעל האומנויות החפשיזיות להשתמש גם בעסקם ובעבודתם יום יום בלשונות זרות, ולוותר בקלות ראש על העברית גם במוסדות הממשלה, כשהם נתקלים במעצור פנימי או חיצוני.

הרגל גלוי זה, יחד עם חוסר הכרה לאומית עמוקה וחוסר תבנת ערך הלשון בחיינו, מביא את היהודי לגלול בלשוננו ולוותר בקלות ראש שאין דוגמתה אצל בעלי שאר הלשונות הרשמיות שבארץ. בעוכרה זו וביחס כזה אל לשוננו מונחת גם סבת כשלונותינו בהגשמת זכות לשוננו בכל פנות החיים בכלל ובמוסדות הממשלה בפרט: בבתי הדין, בדואר, במכס, בבריאות, בחקלאות וכ"ו וכ"ו, ואם לא נעמוד בפלץ היום, הרי אנו מאבדים את עצמנו לדעת, ובעצמנו אנו מבטלים את הזכות הגדולה והחשובה של לשוננו, שהשגתה בכל כך הרבה התאמצות, עמל ומרץ.

לצערנו ולבשתנו לא תמיד אשמה האנטישמיות — יותר מכלם אשמים אנחנו בעצמנו, הגלותיות, הרשלנות וכח הזורגל — להכנע בזמן שאין יסוד

אין מן הצורך להרבות בשכחי האיש: כלנו עדים לעבודתו המצוינת. אשר לא ידעה לאות ואכזבה. ראוי האיש, שנציב לו יד וזכר. ראוי האיש, שנקים מפעל אשר שמו היקף והאהוב יתנוסס עליו.

לאחר שהרבינו מהשבה ושקול דעת ולאחר שנשאנו לנתנו עם אנשים שונים בשאלה זו, החלטנו ליסד מפעל מיוחד לזכרו של הד"ר אריה בעהם ז"ל, בכספים שנאסף למפעל זה נעשה דברים, אשר מצד אחד ינציתו את זכרו של האיש בלבבות ההמנים ומצד שני יפעלו פעולות להועיל ולהקל את הקניית הלשון העברית לעולים ולהשרשתה בקרב הישוב. פעולות שאת נחיצותן הוכיח לנו הנסיון הרב האשר אין בכח המוסדות הקיימים לבצען — ואלה הן: א) הוצאת ספרי למוד וקריאה עבריים מותאמים ומעובדים ללומדי העברית המבוגרים.

ב) מתן ספרי למוד חנם לאלה הזקוקים לכך.

ג) הוצאת ספרות פדגוגית מתודית להוראת הלשון העברית למבוגרים.

ד) הוצאת קובצי מונחים שמושגים וחוברות לחקוני לשון.

ה) פתיחת מועדונים לעולה החדש.

מתוך מאלו שבצד התכנית יהיה תלוי ביחס של הצבור אל המפעל הזה.

אנו מקוים שלאחרי התחלה, לו גם במדה לא גדולה ביותר בזמן הראשון, יתפתח המפעל וישגה עד שנוכל למלא את התכנית בכל מלואה.

קדם כל אנו פונים אל חוג המכירים והידידים של המנוח ושל המסרה הנעלה והננו מבקשים מהם שכל אחד יתרום לתכלית זו תרומה מתוך מאמץ אמיתי ומתוך רצון כן להשתתף בהקמת מפעל חשוב לזכרו של המנוח, אשר יהיה ראוי לשאת את שמו עליו. כך ורק כך, נביע את תודתנו ואת הוקרתנו לד"ר אריה בעהם זכרונו לברכה.

ועד הנאמנים למפעל בעהם-

סיום דבר

האגוד להשלטת העברית, שנתמזג עם המועצה להשלטת העברית.

ראה צורך להציב מצבת זכרון למייסדו ונשיאו ד"ה בעהם ז"ל.

מקירי המנוח ידידיה, שעבדו בזמנים שונים ובשטחים שונים

במחיצתו, תרמו לחיבת זו דברי זכרון והערסה לאישיותו הדגולה.

וכרגיל במקרים כאלו — דברים כדברים נגעו ונימות בנימות נחרזו

— ובתוכן גם נימות הטוה כלפי אישים ומוסדות, שלפי דעת הכותבים ואחריותם נפגע מהם המנוח.

ואולם כונה אחת טובה ורצויה היתה לכל המשתתפים בכאן — לצרף

קיים-קרים להבהרת דמותו האצילית.

ומ יתן וחוברת זו, המגוללת את פרישת חייו ומפעליו, תעשה את

שליחותה ותיטה לעילוי נשמתו הטוהרה של הדין בעהם ז"ל.

נ. נ.

מחיר ההוברת 100 מא"י

ההכנסה מוקדשת למפעל בעהם